

Dr. Živko Bergant

POJMOVNIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

(ODGOVORNOSTI DO DRUŽBE)

PUBLIKACIJA AZTRS

Dr. Živko Bergant

POJMOVNIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI (ODGOVORNOSTI DO DRUŽBE)

Ljubljana, 2026

POJMOVNIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

dr. Živko Bergant

Izdajatelj in založnik:

Akademija znanosti za trajnostni razvoj Slovenije, Ljubljana

Zbirka:

PUBLIKACIJE AZTRS

Recenzenti:

ddr. Neven Borak

prof. dr. Miran Mihelčič

zasl. prof. ddr. Matjaž Mulej

Realizacija:

Mojca Seliškar Toš

Copyright:

Avtorske pravice avtor in AZTRS

Prelom in tisk:

Camera, d.o.o.

Naklada:

200 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

005.35(031)
502.131.1(031)

BERGANT, Živko

Pojmovnik družbene odgovornosti : (odgovornosti do družbe) /
Živko Bergant. - Ljubljana : Akademija znanosti za trajnostni razvoj
Slovenije, 2026. - (Publikacije AZTRS)

ISBN 978-961-96774-2-1
COBISS.SI-ID 289973763

VSEBINA

PREDGOVOR

SPREMNA BESEDA

I. DEL: UVOD

- 1 Narava in pomen pojmovnika
- 2 Zakaj pojmovnik družbene odgovornosti?
- 3 Izbor pojmov
- 4 Tehnična ureditev pojmovnika
- 5 Uporabljene kratice

II. DEL: OPREDELITVE IZBRANIH POJMOV S PODROČJA DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

III. DEL: OPREDELITVE POJMOV, KI SE POSREDNO POVEZUJEJO Z DRUŽBENO ODGOVORNOSTJO

IV. DEL: MANIFEST DRUŽBENE ODGOVORNOSTI ZDRUŽB IN REFORME SISTEMA

V. DEL: ANGLEŠKO-SLOVENSKI SLOVAR UPORABLJENIH IZRAZOV

PREDGOVOR

Živko Bergant je neutrudden pisec, število knjig v zadnjih letih presega običajne okvire akademskega dela in zdi se, da jih piše ne zgolj zaradi intelektualne trme, temveč tudi predvsem zaradi nenavadnih praznin ekonomske vednosti. Družbena odgovornost sodi v središče te ekonomske črne luknje, okoli nje in dodane vrednosti se vrtijo vse zadnje Bergantove knjige in njegova raziskovalna popotovanja med kritično presojo sodobnega računovodstva in finančnih funkcij na podjetniški in širši družbeni ravni. Družbena odgovornost in dodana vrednost sta za mnoge nekakšni politično ekonomski abstrakciji, za Berganta pa hkrati politično ekonomska filozofija in poglobljeni računovodski okvir delovanja ljudi in organizacij, podjetij in države.

Ko Bergant v svojih delih govori o družbeni odgovornosti in dodani vrednosti, skoraj nevede trči na drugi strani na drugo ekonomsko abstrakcijo, ki je tako usodno zaznamovala zgodovino ekonomske vednosti, in zanjo uporabljamo množično pojmovno označbo – »trgi«. Trgi so v tržni družbi nekakšen troedini Bog, ki z večnim zamahom ustvarja nebo in zemljo, nekaj je Adam Smith opisoval s skrivnostno in večno nedorečeno metaforo »nevidne roke«. V ekonomski ideologiji igrajo trgi vlogo nekakšnega »deus ex machina«, nikoli do kraja dojemljivih denarnih menjalnih transakcij, pred katerimi ljudje, tudi tisti na pozicijah moči, počepnejo kot pred prividom, da bi jih potem vedno znova pretvorili v resnična, sebi koristna dejstva. Trgi so postali nekakšna projekcija družbene podzvesti, ko vsi domala nezavedno delujemo po njihovem nareku, zato odgovornost ni naša, temveč tržna. Če v družbi prevladuje tržna odgovornost, trgi igrajo vlogo velikega svečenika, božanstva, ki zahtevajo svoje žrtve in pričakujejo vedno nove daritve. Naša retorika in čaščenje trgov nosi s seboj to primitivno sakralnost, ki v temelju nasprotuje vrednotam demokratične in svobodomiselne družbe.

Bergantove teoretske zgradbe, ponovimo to še enkrat, ne moremo razumeti brez uvida v ta politični ustroj družbe, ki je tako strastno in usodno podrejen ekonomski fantazmi trgov. Ste opazili, kako nas v vsakdanjem jeziku mediji venomer opozarjajo, kako na družbena dogajanja gledajo trgi, kako s strahom opazujemo, kako bodo reagirali, se nam morda tudi maščevali, če ne bomo ravnali skladno z njihovimi pričakovanji. Vsakršen

boj s trgi je nesmisel, ker imajo trgi vedno prav, ker so inkarnacija učinkovitosti in odgovornosti, ker samodejno ustvarjajo dobrobit in povečujejo vrednost vsega, kar nas obkroža. Ekonomisti naj bi bdeli nad tem mehanizmom, pomagali naj bi razumeti in osmisliti to čudežno človeško napravo in posredovati vedenje drugim ljudem, ki »nevidne roke« trga pač ne morejo doumeti. Dejansko smo si ekonomisti prisvojili monopol nad razmišljanjem o delovanju trgov, čeprav o skrivnostih denarja, nastajanju vrednosti in tržnem vrednotenju vemo malo, o prihodnih gibanjih finančne in realne ekonomije pa špekuliramo skupaj z drugimi. Skratka, ustvarili smo ideologijo ekonomske vsevednosti in se postavili na znanstveni Olimp. Glede na vlogo, ki jo ekonomija igra v našem vsakdanjem življenju, kjer smo vsi postali nekakšni homo oeconomicusi, so ekonomska vednost in z njo ekonomisti preprosto dobili pretirano veljavo.

Sodobna družba se je v zadnjih dveh stoletjih postopoma otresla tradicionalnih družbenih spon, prepovedi in obredov, ki so ljudi, njihove strasti in nasilje obvladovali s pomočjo simbolnih predstavitev. Na izpraznjen prostor so se ugnezdila pravna pravila in ekonomska dejavnost s svojo poslovno ustvarjalnostjo. Desakralizacija sveta je odprla prostor ekonomiji in že modri misleci razsvetljenstva so sredi XVIII. stoletja trgovanju pripisovali odrešitev povezovanja ljudi in odklon od vojnega klanja po tedanji Evropi. Ekonomija naj bi zaradi medsebojnih interesov prinašala mir in blaginjo, pomagala naj bi premagati zlo. Toda v tej sveti misiji je sama postala svojevrstna religija, postala je troedini bog, znanost, politika in morala v enem. Ekonomija nas hkrati povezuje in odrešuje kot grešnike, zaradi nje smo povezani v globalno družbo kot Camusevi tujci, ko mislimo, da lahko kot posamezniki preživimo neodvisno od drugih. Toda prav tu tiči tisti slovit Smithov paradoks, da se individualizem ekonomskega človeka konča v objemu drugega, da druge potrebujemo, ker je samozadostnost preprosto s tržnega vidika ekonomsko neracionalna.

Bergantov svet družbene odgovornosti in novega pojmovanja dodane vrednosti je zunaj tega hermetičnega sveta. Odsotnost kritične refleksije o teh vprašanih je tisto, kar danes predstavlja »ekonomsko znanost«, ki melje v prazno v tem družbeno neodgovornem teoretskem avtizmu. Ko govorimo in mislimo o tržni ekonomiji in se zavedamo njenih pomanjkljivosti, tudi njene rušilne moči, ki jo prinašajo velike krize, pozabljamo, da smo sami del tega sistema, da ga soustvarjamo. To je tista deležniška ekonomika, ki nam omogoča, da napravimo odločilni premik k razu-

mevanju družbene odgovornosti, ki zahteva angažiranje vseh ljudi, ne samo nekaterih. In to zahteva dvoje, obvladovanje tveganj, ki zadeva vse deležnike in zahteva soupravljanje in uveljavljanje odgovornosti do sebe in drugih, do družbe in naravnega okolja. Družbena odgovornost je torej vezno tkivo političnih in ekonomskih, socialnih in okoljskih razmerij, ki zahtevajo drugačno upravljanje sveta in organizacij. Družbena odgovornost je preprosto področje prepletov ekonomskih interesov, politične moči in okoljske trajnosti, zahteva odgovor na vprašanje, komu organizirane združbe ljudi dejansko služijo. Tržna odgovornost temelji na konkurenčnosti in izločanju manj uspešnih, družbena odgovornost na sodelovanju in vključevanju, pri čemer še vedno lahko zasledujemo ekonomske principe družbene in poslovne racionalnosti. Če v skrajni sili združimo oba principa, lahko sklenemo, da družbena odgovornost lahko pomeni in prinaša tudi konkurenčno prednost. Ali še bolj nazorno in ekonomistično, na preseku tržne in družbene odgovornosti ni več pomembno, koliko dobička ustvarjajo združbe, temveč na kakšen način ga ustvarjajo in kako se ustvarjena vrednost porazdeljuje med različne deležnike družbene skupnosti. In če želimo razumeti ta novi svet, potrebujemo ne zgolj teoretsko refleksijo, temveč tudi pojmovno gnezdišče besed, ki pojasnjujejo te želene spremembe.

Ta kratki uvodni nagovor bo morda presenetil tiste, ki pričakujejo in mislijo, da jim pojmovniki ponujajo predvsem instantne besedne rešitve in ne filozofije ekonomskih spoznanj. Avtor ni po naključju svojih zadnjih petih knjig (Kritična presoja sodobnega računovodstva, Finančna funkcija v podjetju z vidika uveljavljanja družbene odgovornosti, Upravljanje združb in družbena odgovornost, Podjetje in družbena odgovornost, Osnove politike usmerjanja in delitve razporejanja in delitve dodane vrednosti.) zaključil z novo knjigo o besednjaku in razčiščevanju pojmov s tega široko zastavljenega teoretskega polja. Navidezno se poigrava z namero, da bi z novim pojmovnikom in kristalizacijo kategorij lažje sistematizirali in dojeli vsebino njegovih prejšnjih del. Toda tukaj ne gre za teoretski fatalizem ali celo za banalnost izbora in različnih opisov pojmov, tistih ključnih besed in njihovih povezav, brez katerih lahko ostanemo na pol poti razumevanja določene teorije. Seveda, vsaka teorija potrebuje svoj izčiščen kategorialni aparat, toda pojmovnik ni zgolj nevtralni besedni spremljevalec teoretskega polja, temveč je hkrati njen epistemološki temelj. In prav to moramo dojeti, ko Bergant svoj pojmovnik kot del

raziskovalnega projekta zastavi kot izhodišče in zaključek znanstvenega spoznanja, kot ključ do svoje teoretske razlage.

Bergant nam ponuja sistematičen uvid v pojme, ki nam omogočajo teoretsko razumeti ključne postavke njegovega teoretskega sistema. Ta okvirja bogate abstrakcije, kot so družbena, deležniška ali okoljska odgovornost, pa različni vidiki novoustvarjene in dodane vrednosti, trajnostne družbe, in podobno. Nekatere kategorije sodijo v standardni okvir opredeljevanja, druge so dobile določene nove poudarke, nekatere pa so opredeljene na novo in v tej tridimenzionalni strukturi tiči najbolj zanimiv Bergantov pojmovni prispevek. Prav izbor pojmov in njihovo grozdenje ob pomembnih pojmovnih toriščih Bergantove teorije predstavlja smiselno zaokrožitev njegovega dosedanjega analitičnega pristopa. Sistematično razvrščanje pojmov v dva razdelka glede na neposredno in posredno povezanost z družbeno odgovornostjo naj bi omogočilo lažje sistematiziranje in teoretsko pojasnjevanje. To je morda lahko prednost z vidika ločevanja družbene in bolj tržne odgovornosti, hkrati pa na drugi strani zmanjšuje preglednost razvrščanja besed, arbitrarna je lahko tudi njihova notranja delitev na ta dva razdelka.

Vsekakor pa je pojmovnik omogočil, da je avtor v Manifestu družbene odgovornosti združb storil še korak naprej k jasni opredelitvi svojega teoretskega pristopa. Besednjak zahteva namreč še bolj jasno in trdno opredelitev dosedanjih teoretskih spoznanj, stroga leksikografska zastavitev pojmov je omogočila novo kristalizacijo avtorjevega teoretskega sistema v končnem Manifestu družbene odgovornosti združb. Bralci bodo z novim Bergantovim pojmovnikom, tudi z angleškimi besednimi vzporednicami, lažje in bolj smiselno stopili v avtorjev miselni svet. To pa je tudi najbolj žlahten pomen in namen tega Bergantovega dela.

Prof. dr. Bogomir Kovač

SPREMNA BESEDA

Besede, odgovornost in družbeni red

Jezik ni samo sredstvo, s katerim opisujemo svet. Z jezikom svet tudi razvrščamo, vrednotimo in institucionalno urejamo. Izrazi, ki jih uporabljamo, določajo, kaj prepoznamo kot problem, komu pripišemo odgovornost, katere posledice štejemo za pomembne in katere družbene rešitve se nam zdijo mogoče. Spor o besedah je zato pogosto spor o družbenih razmerjih, pravicah, obveznostih in porazdelitvi moči.

To še posebej velja za družbeno odgovornost. Izraz je postal široko razširjen, vendar zaradi tega njegov pomen ni nič bolj enoznačen. Nasprotno, uporablja se za zelo različne pojave: od dobrodelnosti in prostovoljnih dejavnosti podjetij do zakonskih obveznosti, varovanja okolja, spoštovanja človekovih pravic, trajnostnega poročanja, deležniškega upravljanja in reformiranja družbenoekonomskega sistema. Pod isto oznako se tako pojavljajo moralni pozivi, poslovne strategije, trženjske dejavnosti, regulativne zahteve in zahtevnejše zamisli o odgovornosti za posledice gospodarskega delovanja.

Zato pojmovnik družbene odgovornosti ni samo tehnični pripomoček. Nastaja na področju, na katerem še ni doseženo splošno soglasje niti o temeljnih pojmi niti o razmerjih med njimi. Avtor pojmovnika ne vstopa v dokončno urejen svet strokovnih izrazov. Vstopa v prostor različnih teorij, interesov in normativnih usmeritev, v katerem enake besede pogosto prikrivajo različna razumevanja družbe.

Ko je Živko Bergant pred dobrim desetletjem vstopil v področje družbene odgovornosti, je to naredil na njemu svojstven način. Zgradil je lasten miselni in teoretični okvir, ki sicer ni zanikal obstoječih del, temveč jih je celo presegel. V svojih dosedanjih delih je postopoma razvijal pogled, po katerem družbena odgovornost ni obrobni dodatek običajnemu poslovanju, temveč izhodišče za presojo njegovega namena in posledic. Tudi pričujoči pojmovnik je treba razumeti kot nadaljevanje tega raziskovalnega in strokovnega prizadevanja. V njem so zbrani pojmi s področij ekonomike, financ, računovodstva, upravljanja, prava, etike, sociologije, psihologije, okoljske problematike in trajnostnega razvoja. Toda knjiga

ni le zbir pojasnil, prevodov in napotil. Posamezne opredelitve se povezujejo v sklenjen avtorjev pogled na gospodarsko združbo, družbo in odgovornost njenih članov.

Osrednje mesto v tem pogledu imajo povezanost in soodvisnost ljudi, delo, tveganje, novoustvarjena vrednost, blaginja, deležniki in odgovornost za vplive. Človek svojega obstoja ne zagotavlja sam, temveč v sodelovanju z drugimi. Združbe omogočajo večjo učinkovitost skupnega delovanja, vendar hkrati proizvajajo in razporejajo tveganja, koristi, stroške ter družbene in okoljske posledice. Iz tega izhaja odgovornost, ki je ni mogoče omejiti na spoštovanje pogodbe ali zakona. Pravna skladnost je njen nujni, ne pa tudi zadostni pogoj.

Ta poudarek je pomemben. Sodobne razprave družbeno odgovornost pogosto prikazujejo predvsem kot vprašanje prostovoljne poslovne politike. Podjetje naj bi poleg ustvarjanja dobička po lastni presoji prispevalo še k varovanju okolja, dobrobiti zaposlencev ali lokalni skupnosti. V takem razumevanju ostane temeljni ustroj podjetja nespremenjen, družbena odgovornost pa postane njegova zaželena, vendar ne nujna dopolnitev.

Bergantovo izhodišče je zahtevnejše. Če podjetje s svojimi odločitvami vpliva na zaposlene, dobavitelje, posojilodajalce, odjemalce, državo, lokalno skupnost, naravno okolje in prihodnje generacije, odgovornost do njih ne more biti zgolj stvar dobre volje. Moč odločanja in odgovornost za posledice morata biti povezani. Kdor odloča o porazdelitvi tveganj in koristi, mora biti tudi dolžan pojasniti, upravičiti in nositi posledice svojih odločitev.

Od tod izhaja avtorjeva kritika izključno lastniškega razumevanja podjetja. Lastništvo kapitala po njegovem mnenju ne more samo po sebi utemeljiti neomejene pravice do upravljanja združbe in prisvajanja njenega rezultata. Pri ustvarjanju nove vrednosti in obvladovanju tveganj sodelujejo različni deležniki. Zato jim pripadajo ne le določene koristi, temveč tudi pravica in dolžnost sodelovanja pri upravljanju. Deležništvo v tem okviru ni opredeljeno samo z interesom, temveč predvsem s sodelovanjem pri nastajanju, prevzemanju in obvladovanju tveganj.

Pojmovnik zaradi tega razlikuje med uveljavljenimi pomeni nekaterih izrazov in njihovimi pomeni v predlaganem sistemu deležniškega upravljanja. Tako avtor na novo obravnava kapital, lastništvo, dobiček, izgubo, stroške dela, upravljanje in delitev novoustvarjene vrednosti. To je ena

izmed njegovih najbolj značilnih, hkrati pa tudi najzahtevnejših lastnosti. Bralec ne srečuje samo opisov običajne rabe, temveč tudi poskus pojmovne rekonstrukcije gospodarske združbe.

Vsaka takšna rekonstrukcija je nujno normativna. Ne odgovarja samo na vprašanje, kaj določeni izraz danes praviloma pomeni, ampak tudi, kaj bi moral pomeniti v družbenem sistemu, ki bi dosledneje uveljavljal odgovornost do družbe. Pojemovnik zato zavestno prestopa mejo med slovarjem in teoretskim delom. To avtor navsezadnje jasno pokaže z vključitvijo *Manifesta družbene odgovornosti združb in reforme sistema*.

Manifest razkrije notranjo logiko celotnega dela. Družbena odgovornost v njem ni predstavljena kot spontana posledica trga, tehnološkega razvoja ali gospodarske rasti. Je normativna in institucionalna odločitev. Zahteva povezovanje moči z odgovornostjo, vključevanje deležnikov, preprečevanje škode, preglednost odločanja ter upoštevanje dolgoročnih posledic sedanjega delovanja. Lastništva ne odpravlja, omejuje pa njegovo absolutnost. Trajnosti ne razume zgolj kot skupine tehničnih kazalnikov, temveč kot odgovornost sedanjih generacij za pogoje prihodnjega življenja.

V tem smislu je pričujoče delo tudi kritika poenostavljenega razumevanja družbene odgovornosti. Ta se ne izčrpa v dobrodelnosti, sponzorstvu, oblikovanju ugodne javne podobe ali objavljanju trajnostnega poročila. Prav tako je ni mogoče skržiti na tri črke ESG. Vsa ta področja so lahko pomembna, toda šele tedaj, ko so vključena v celovit sistem odločanja, merjenja učinkov, prevzemanja odgovornosti in družbenega nadzora.

Posebna vrednost pojmovnika je zato v povezovanju izrazov, ki so v strokovni literaturi pogosto obravnavani ločeno. Tveganje je povezano z odgovornostjo, odgovornost z močjo, moč z upravljanjem, upravljanje z deležniki, deležniki z ustvarjanjem in delitvijo nove vrednosti, vse skupaj pa z družbeno blaginjo. S tem nastaja pojmovna mreža, v kateri pomen posameznega izraza ni razumljiv brez njegovega razmerja do drugih izrazov.

Prav v tem pa je tudi izziv za bralca. Pojemovnik ni nevtralna kodifikacija že splošno sprejete terminologije. Nekatere opredelitve povzemajo ustaljeno strokovno rabo, druge jo razširjajo, tretje ji zavestno nasprotujejo. Avtor ponekod nastopa kot zapisovalec jezika, drugod kot njegov kritik in reformator. To razlikovanje je pomembno, saj omogoča presojanje, kje knjiga opisuje obstoječi pojmovni red in kje predlaga novega.

Takšna odprtost normativnega izhodišča je prednost dela. Bralcu ni prikrito, da se za opredelitvami skrivajo vrednostne izbire. Pojmi, kot so javni interes, pravičnost, blaginja, solidarnost, dostojanstvo ali družbena odgovornost, namreč niso naravne danosti z enim samim, za vselej določenim pomenom. Njihova vsebina se oblikuje v zgodovinskih razmerah, strokovnih razpravah in družbenih spopadih. Vsaka njihova opredelitev zato nekaj poudari, nekaj drugega pa potisne na rob.

Pojmovnika torej ni treba brati kot zadnjo besedo o družbeni odgovornosti. Bolj smiselno ga je razumeti kot sistematičen predlog skupnega jezika, ki omogoča natančnejšo razpravo. Njegov pomen ni v tem, da bi odpravil vsa nesoglasja, temveč da jih naredi vidna. Šele ko so pojmi dovolj jasno opredeljeni, je mogoče ugotoviti, ali se sogovorniki ne strinjajo glede dejstev, glede pomena uporabljenih izrazov ali glede zaželenega družbenega reda.

Knjiga ima zato več možnih bralcev. Praktikom lahko pomaga pri razumevanju jezika trajnosti, upravljanja, poročanja in odgovornosti. Raziskovalcem ponuja obsežen seznam pojmov ter njihovo povezovanje v širši sistem. Študentom lahko služi kot uvod v področje, ki presega meje posamezne znanstvene discipline. Nosilec odločanja pa postavlja neprijetno, vendar nujno vprašanje: kdo nosi posledice odločitev in kdo ima pravico sodelovati pri njihovem sprejemanju?

V času, ko se jezik družbene odgovornosti hitro širi, obstaja nevarnost, da bi njegova pogosta uporaba nadomestila njegovo dejansko uresničevanje. Podjetja, države in druge združbe lahko prevzamejo besednjak odgovornosti, ne da bi spremenile način odločanja ali porazdelitev moči. Pojmi tedaj postanejo sredstvo prikrivanja namesto razkrivanja družbenih razmerij. Prav zato je potreben pojmovnik, ki se ne zadovolji z naštevanjem modnih izrazov, temveč se sprašuje po njihovi vsebini in medsebojni povezanosti.

Bergantovo delo izhaja iz prepričanja, da pojmovna zmeda ni nedolžna. Dokler ni jasno, kaj razumemo kot strošek, tveganje, novo vrednost, deležništvo, upravljanje ali odgovornost, ni mogoče ustrezno presojati niti poslovne uspešnosti niti družbenih posledic gospodarskega delovanja. Pojmovna natančnost je zato del družbene odgovornosti. Kdor poimenuje, razvršča in meri, sodeluje pri oblikovanju stvarnosti, ki naj bi jo samo opisoval.

Pričujoči pojmovnik je rezultat obsežnega in vztrajnega avtorjevega dela. Hkrati je povabilo k nadaljnji strokovni in javni razpravi. Nekatere opredelitve bodo deležne soglasja, druge ugovorov, tretje pa bodo zahtevale dopolnitve. Toda prav možnost argumentiranega nestrinjanja je znak, da pojmovnik opravlja svojo nalogo. Urejen jezik ne odpravlja družbenih razlik in nasprotij, omogoča pa, da o njih govorimo jasneje in odgovorneje.

Družbena odgovornost se začne s priznanjem, da posledice našega delovanja ne obstanejo pri mejah posameznika, pogodbe ali bilance združbe. Nadaljuje se z vprašanjem, kako so te posledice razporejene, kdo jih lahko nadzira in kdo jih mora nositi. Pojmovnik Živka Berganta je poskus, da bi za postavljanje teh vprašanj dobili dovolj natančen in medsebojno povezan jezik.

To je njegov temeljni namen in hkrati njegov najpomembnejši prispevek.

Ddr. Neven Borak

I. DEL

UVOD

Besede, ki jih nenehno uporabljamo,
oblikujejo našo usodo

(Anthony Robbins)

1 NARAVA IN NAMEN POJMOVNIKA

Zamisel o družbeni odgovornosti (odgovornosti do družbe) je kljub razmeroma dolgemu obdobju (več kot 80 let) še vedno v zahtevni fazi intenzivnega razvoja. V povezavi z njo je značilno, da se porajajo nove kategorije, obenem pa stare pridobivajo drugačne ali celo povsem nove vsebine. Druga značilnost tega obdobja je, da tako številni avtorji kot tudi drugi *posamezniki* iste ali podobne pojme razumejo na različne načine. Obe dejstvi na svoj način zavirata nadaljnji razvoj zamisli in uvajanja družbene odgovornosti.

K odpravljanju te omejitve naj bi prispeval pojmovnik, ki naj bi poudaril značilnosti osnovnih pojmov, povezanih z družbeno odgovornostjo in njihovo okvirno vsebino. S tem bi prispeval k učinkovitejši izmenjavi sporočil (komunikaciji) med raziskovalci in udejanjanju družbene odgovornosti nasploh.

Pojem je po Slovarju slovenskega knjižnega jezika »miselna tvorba, določena z bistvenimi lastnostmi, značilnostmi konkretnega ali abstraktnega predmeta, predmetov«. Poimovanje je »kar izraža, kaže, kako se kaj pojmuje«, torej, kako se dojema ali razume, kaj se ima torej »v zavesti glede na bistvene lastnosti in vsebino«.

Pojmovnik je *zbirka strokovnih izrazov, opisanih s stališča pojmov, ki jih označujejo*. Razlikuje se torej od slovarja, ki je »knjiga, v kateri so besede razvrščene po abecedi in pojasnjene«. Poimovnik nima svojega izhodišča v besedah, temveč v opredelitvah pojmov, ki jih pogosto ni možno predstaviti s posamezno besedo. Skupni izraz za pojmovnike in slovarje je *besednjaki*.

Namen tega pojmovnika je na kratek način pojasniti izbrane pojme s področja družbene odgovornosti. S tem naj bi usmeril bralca pri njihovem razumevanju, podrobnosti pa so prepuščene avtorjem strokovnih prispevkov, ki lahko bolj poglobljeno utemeljujejo posamezne izraze. Cilj pojmovnika je postati pripomoček strokovnjakom in praktikom pri obravnavanju in uveljavljanju družbene odgovornosti.

Pogosto se pojavljajo tudi sopomenke in sopomenske besedne zveze. V pojmovniku so upoštevane samo najpogostejše, saj vedno nastajajo še nove.

Vsak pojem je predstavljen tudi z angleško besedo ali besedno zvezo.

2 ZAKAJ POJMOVNIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI?

Razvoj zamisli o družbeni odgovornosti vse bolj kaže na potrebo po novem družbeno-ekonomskem sistemu, ki dobiva najrazličnejša imena, kot so na primer postkapitalizem, kapitalizem s človeškim obrazom, delavski kapitalizem, podjetniški kapitalizem, vladni kapitalizem, deležniški kapitalizem, neosocializem, ekosocializem, mešani družbenoekonomski sistem, ki je zasnovan na pluralnih lastninskih razmerjih itd. Vsebinsko smo ga za namen pojmovnika opredelili kot sistem *deležniškega upravljanja*

Pričujoči pojmovnik pa je namenjen razvoju in uveljavljanju tega novega sistema. Njegova teoretična izhodišča so:

1. Ljudje so med seboj tesno povezani in soodvisni zaradi skupnega tveganja svojega obstoja.
2. Za obvladovanje tega tveganja je človek prisiljen delati.
3. Samo z delom se ustvarja novoustvarjena vrednost, ki kot vir potrebnih rezerv omogoča obvladovanje tveganja in povečanje blaginje kot temeljnega cilja posameznika in človeštva kot celote.
4. Družbena odgovornost posameznika in združb je prispevati k splošni blaginji.
5. Novoustvarjena vrednost pripada sodelavcem pri obvladovanju tveganja, njena neustrezna delitev povzroča nezadovoljstvo in entropijo sistema.
6. Novoustvarjena vrednost ima različne materialne in nematerialne oblike tako v poslovanju združb kot tudi pri delovanju posameznikov.
7. Pomembna ocena novoustvarjene vrednosti v združbah je razlika med prihodki in celotnimi odhodki iz poslovanja.
8. Med stroške poslovanja je (poleg tradicionalnih) treba šteti tudi ocenjeni potrošek delovne sile, kajti človek se ob delu tudi troši.
9. Pri ustvarjanju nove vrednosti v združbah je pomembno njihovo financiranje, zlasti dolgoročno, le-tega omogočajo vloženi kapital in posojila.

10. Financerjem pripada nadomestilo za uporabljena sredstva, ki prav tako pomeni strošek poslovanja posojiljemalcev.
11. Nosilec tveganja v združbi (deležnikom) pripada ustrezni del novoustvarjene vrednosti ter pravica in dolžnost upravljanja združbe.
12. Gre torej za sistem deležniškega, ne pa lastniškega upravljanja, čeprav lastnina v novem sistemu ni odpravljena.

Zgornja izhodišča zahtevajo opredelitev nekaterih novih kategorij, obenem pa tudi novo razumevanje nekaterih že uveljavljenih pojmov. Na ta način dobimo tri temeljne značilnosti pojmov, ki so povezani z družbeno odgovornostjo, in sicer:

1. pojmi, katerih vsebina je nespremenjena ne glede na kapitalistični ali deležniški družbenoekonomski sistem;
2. že znani pojmi, ki z novim družbenoekonomskim sistemom pridobijo dodatno, celo novo vsebino; zato sta v pojmovniku pri posameznem pojmu prikazani vsebini z vidika obeh družbenoekonomskih sistemov s številkami (1) in (2);
3. pojmi, ki so novi in značilni samo za nov sistem upravljanja in so kot taki tudi pojasnjeni samo s tega vidika.

Zgornja členjenost pojmov je najpomembnejša značilnost tega pojmovnika. Druga značilnost je razmeroma obširno pojasnjevanje posameznih pojmov, ki je namenjeno poglobljenemu razumevanju nekaterih zamisli o družbeni odgovornosti. Zato je pojmovnik že kar nekakšna podlaga svojevrstnega "manifesta" družbene odgovornosti.

3 IZBOR POJMOV

Obravnava družbene odgovornosti je prisotna v številnih strokah in praktično na vseh področjih človeškega delovanja. Zato je možno, da je neki pojem v konkretni stroki ali znanosti ožje ali drugače (z drugih vidikov) opredeljen, saj pojmovnik upošteva predvsem vidik družbene odgovornosti. Zajeti so pojmi iz različnih ved, kot so na primer ekonomika, filozofija, psihologija, biologija, antropologija in sociologija.

Izbor pojmov je oprt na številna proučena strokovna dela in obstoječe besednjake. Upoštevani so tisti, ki jih bilo koristno podrobneje opredeliti z vidika obravnave družbene odgovornosti in družbenoekonomskega sistema na njeni podlagi.

Opredeljeni pojmi so praviloma predstavljeni z več slovenskimi in angleškimi izrazi, ki se utegnejo pojavljati v literaturi. Izrazi niso standardizirani, kar omogoča avtorjem nadaljnji razvoj pojmov.

4 TEHNIČNA UREDITEV POJMOVNIKA

V II. delu so s polkrepkimi črkami natisnjeni strokovni izrazi, ki so značilni za področje družbene odgovornosti, in sicer v slovenskem in angleškem jeziku. Urejeni so po abecednem redu. Izrazi so natisnjeni s krepkimi črkami in opremljeni z dodatno puščico (→), kadar napotujejo k tistemu izrazu, pri katerem je ustrezní pojem pojasnjen.

Z navadnimi črkami je natisnjena opredelitev posameznega pojma. Pojasnjevalni pojmi so natisnjeni s poševnimi črkami. Enako velja za podobne pojme. Besedilo, natisnjeno v poševnih črkah, napotuje k dodatno opredeljenim izrazom za njihovo boljše razumevanje.

V III. delu so na isti način obravnavani pojmi, ki so sicer že poznani, vendar se na svoj način povezujejo z družbeno odgovornostjo. Posebej so navedeni nekateri pojmi, ki z vsebinskega ali slovničnega vidika niso ustrezni.

V IV. delu je podana zamisel Manifesta o družbeni odgovornosti kot pobuda tako za njen nadaljnji razvoj v teoriji kot tudi za njeno uveljavljanje v praksi, čemur naj bi sledile tudi ustrezne spremembe družbenega sistema.

V V. delu je podan angleško-slovenski slovar izrazov, ki so zajeti v pojmovniku z vidika družbene odgovornosti.

5 UPORABLJENE KRATICE

BDP	bruto domači proizvod (Gross Domestic Product – GDP)
CSR	družbena odgovornost podjetij (Corporate Social Responsibility)
CSRD	evropska smernica o trajnostnem poročanju (Corporate Sustainability Reporting Directive)
DDV	davek na dodano vrednost (value added tax – VAT)
ESG	okoljski, družbeni in upravljavski dejavniki (Environmental, Social, Governance)
EU	Evropska zveza (European Union)
EU ETS	evropski sistem trgovanja z emisijami (European Union Emissions Trading System)
GRI	mednarodni standard za trajnostno poročanje (Global Reporting Initiative)
ISO	mednarodna organizacija za standardizacijo (International Organization for Standardization)
NGO	nevladna združba (Non-Governmental Organization)
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)
OZN	Organizacija združenih narodov (United Nations – UN)
RS	Republika Slovenija (Republic of Slovenia)

II. DEL

**OPREDELITI POMEN,
POMENI PREVZETI ODGOVORNOST**

OPREDELITVE IZBRANIH POJMOV S PODROČJA DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

A

agenda trajnosti <sustainability agenda> strateška listina, dolgoročni programski okvir, ki določa *cilje*, ukrepe, prednostne cilje, kazalce in kazalnike združbe na področju trajnostnega razvoja; sistematičen pristop k doseganju za doseganje trajnostnih (okoljskih, socialnih in etičnih) *ciljev* skladno z zakonodajo in pričakovanji deležnikov; podlaga za udejanjanje *vizije* trajnosti

Akademija znanosti za trajnostni razvoj Slovenije < Academy of sciences for sustainable development of Slovenia> osrednja nacionalna znanstvena ustanova, ki se osredinja na družbeno odgovoren *trajnostni razvoj* človeške družbe in življenja na planetu; ustanovljena na podlagi zakona RS

akreditacija trajnostnih standardov → trajnostna akreditacija

aktivno državljanstvo <active citizenship> dejavno, zavestno in do družbe odgovorno udejstvovanje posameznika v družbi, preseganje zgolj formalnega statusa državljana; ni samo pravica, ampak tudi želja in zavezanost k sodelovanju za skupno dobro; gre za nadgradnjo osnovnega, pasivnega državljanstva (imeti osebno izkaznico, volilno pravico)

aktivno vključevanje deležnikov <active stakeholder engagement> sistematično, načrtno in dvosmerno sodelovanje ljudi v združbi z vsemi skupinami, ki nanjo vplivajo, imajo korist, ali so prizadete zaradi njenih dejavnosti; pomeni dialog in soustvarjanje odločitev v procesu *upravljanja* združbe; zahteva razumevanje potreb in pričakovanj *deležnikov*; zmanjšuje *tveganja*, krepi zaupanje, povečuje kakovost odločanja, omogoča legitimnost projektov, izboljšuje poročanje in skladnost s predpisi; krepi in upošteva odgovornost za vpliv, soodvisnosti in celovitost (tudi s pomočjo načel iz ISO 26000)

altruizem <altruism> moralna drža, kot nasprotje egoizma; nesebičnost v mišljenju in delovanju; temeljna človeška vrednota; motivacija, prisotna v *posameznikih*, združbah in družbenih sistemih; skrb za blaginjo drugih;

zavestno delovanje v korist drugega brez pričakovanja osebne koristi ali celo ob lastni škodi; moralna podlaga *družbeno odgovornega* ravnanja; krepí družbeno povezanost (kohezijo), zmanjšuje konflikte in neenakosti, omogoča delovanje skupnosti; temelj skrbi za ranljive skupine, pomemben popravek tržnega in pravnega sistema v pogledu izvajanja *pravice do solidarnosti posameznika*; v *zdrružbah* se kaže v etičnem odločanju, skrbi za *zaposlence* in ravnanju, ki presega zakonski minimum; ima pomembno vlogo pri javnih dobrinah, *donacijah* in v socialnem gospodarstvu; oblike: prostovoljstvo, solidarnostni sistemi, medgeneracijska pomoč; ker je lahko zlorabljen, je pomemben uravnotežen altruizem, ki spoštuje tako druge kot sebe

aktivnosti (delovanje) za dobrobit (blaginjo) skupnosti <community well-being (welfare) activities> programi, projekti in ravnanja, ki izboljšujejo lokalno *okolje* in družbo

analiziranje poslovanja <business analysis> ugotavljanje stanja ter spremljanje preteklega in prihodnjega gibanja ekonomsko finančnega položaja v *zdrružbi*; obsega tudi predloge usmeritev za ustrezno ukrepanje; je del (ena od funkcij oziroma področje delovanja) informacijskega sistema *zdrružbe*; obsega opredelitev, razvrščanje, interese in pričakovanja *deležnikov* ter njihov vpliv in tveganja, načrt *upravljanja* (za vsakega deležnika) in oceno novoustvarjene vrednosti za deležnike; podlaga za *upravljanje zdrružbe*; proces oblikovanja *informacij*, ki obsega spoznavanje, oblikovanje *informacij* in njihovo primerjanje z namenom *analiziranja* in dojemanja bistva

analiziranje deležnikov <stakeholder analysis> sistematičen postopek prepoznavanja, *razvrščanja*, ocenjevanja in razumevanja interesov vseh *deležnikov*; ustvari pregled nad sistemom razmerij in odgovornosti, omogoča boljšo strategijo ravnanja, upravljanja, komuniciranja in politiko obvladovanja tveganja *zdrružbe*, pokaže, komu *zdrružba* ustvarja vrednost in komu jo dolguje ter od koga jo terja; vzpostavi temelje za trajnost in *ESG*, omogoča bolj pravično in pregledno delitev novoustvarjene vrednosti; ločimo ravni analiziranja: globalno, regionalno in lokalno

analiziranje družbenega vpliva <analyzing social impact> ocenjevanje učinkov *zdrružbe/človeka* na družbo *okolje* in *posameznika*

analiziranje tveganj <risk analysis> prepoznavanje in ocenjevanje poslovnih, okoljskih, socialnih in etičnih *tveganj*; podlaga za politiko obvladovanja tveganj *zdrružbe/človeka*

aplikacije za trajnost(nost)/sonaravnost <sustainability applications> uporabniška digitalna orodja za spremljanje in izboljševanje okoljskih in družbenih praks

arhitekturna trajnost(nost)/sonaravnost <sustainable architecture> oblikovanje zgradb in objektov z minimalnim škodljivim vplivom na okolje

avtentičnost → pristnost

avtomatizacija trajnostnih procesov <automatization of sustainable processes> uporaba tehnologije za optimiranje okoljsko in družbeno odgovornih procesov.

B

biotska raznovrstnost <biodiversity> raznolikost živih organizmov na vseh ravneh: od genov, vrst do *ekosistemov*; naravni del temeljev za človekovo preživetje in *blaginjo*

blaginja družbe <welfare> stanje družbe, v katerem so materialno in institucionalno zagotovljene življenjske razmere, povezane s socialno varnostjo, dostopom do osnovnih dobrin, razvojem ljudi ter prerazdelitvenimi mehanizmi države

boniteta podjetja <company creditworthiness> ocena vseh tveganj *združbe*; kaže, kako tvegana ali varna je združba kot poslovni partner, posojilojemalec ali dobavitelj; verjetnost, da bo *združba* uspešno poslovala v prihodnje; je varnostni signal za vse, ki želijo poslovati z *združbo*; ključna je v financah, bančništvu, dobaviteljskih razmerjih in razmerjih z odjemalci, javnih naročilih in investicijskih presojah; načeloma vsebuje oceno kratkoročnega in dolgoročnega finančnega položaja, konkurenčnega položaja, privlačnosti dejavnosti, stopnje *družbene odgovornosti*, kadrovske zmogljivosti in kakovosti organiziranosti; ocenjujejo jo zlasti bonitetne hiše (domače in tuje), banke in finančne institucije ter poslovni partnerji; ocene se običajno izražajo s črkami (npr. od C do A) in številkami (npr. od 1 do 10); je širša ocena od *kreditne sposobnosti združbe*

blaginja posameznika, individualna blaginja <individual well-being> koncept, ki dobro počutje *posameznika* postavlja v ospredje in poudarja svobodo izbire in samooskrbo ter samozadostnost kot ključne dejavnike za dobro življenje; nasprotje *kolektivne blaginje*, kajti pretirano racionalno ravnanje posameznika vodi v kratkoročnost in katastrofo (npr. *tragedija skupnih virov*); ena od vizij človeške narave

bonitetna odgovornost <prudential, financial, credit responsibility> odgovornost za upoštevanje vseh *tveganj* pri poslovanju združb ali pri delovanju *posameznikov*, ki bi bila škodljiva družbeni blaginji

bonus za družbeno odgovornost <social responsibility bonus> nagrada za ljudi, *zaposlence* ali projekte, ki prispevajo k družbeno odgovornim *ciljem*; na primer: od leta 2009 Inštitut za razvoj družbene odgovornosti (*IRDO*) podeljuje nagrado *HORUS*, od leta 2023 pa nagrado *ADRASTOS* kot mladinsko nagrado za *družbeno odgovornost* in *trajnostni razvoj*

brezenergijske hiše <net zero energy houses> stavbe, ki na letni ravni porabijo približno toliko energije, kot je same proizvedejo iz obnovljivih virov; njihov neto energijski saldo je blizu nič; razlikuje se od *pasivne hiše*

brezplačno izobraževanje <free education> udeležba v izobraževalnih programih brez stroškov

brezskrbno delovno okolje <safe and supportive working environment> okolje, kjer zaposlenci ne čutijo strahu, tesnobe ali pritiska zaradi neprimernih vedenj sodelavcev ali nadrejenih, zlasti zaradi spolnih nadlegovanj, diskriminacije ali zlorab moči, kršenja dostojanstva ali izkoriščanja

brezškodljivost (neškodljivost) <harmlessness, non-maleficence> značilnost delovanja, ravnanja, ki ne škoduje ljudem, okolju ali skupnosti

budnost pri tveganjih <risk vigilance> pravočasno prepoznavanje in obvladovanje socialnih, okoljskih in ekonomskih *tveganj*

C

certifikacija (potrjevanje) trajnostnih standardov → trajnostno potrjevanje

cikel zaprtih snovi <closed-loop material cycle> sistem, v katerem se surovine ne izgubljajo, temveč se stalno vračajo v obtok skozi recikliranje, ponovno uporabo, razgradnjo ali naravne *procese*; temeljne značilnosti: skoraj ni odpadkov, manjše izgube energije in snovi, uporaba naravnih *krožnih procesov*, trajnejši materiali, zmanjšanje vplivov na okolje; gre za model, ki je nasproten linearnemu ciklu: pridobivanje → uporaba → odpadki

Č

čistost okolja <environmental cleanliness, environmental integrity> okolje, kjer so ohranjene naravne dobrine brez onesnaževanja; posledica *sonaravnega* delovanja

človeške pravice <human rights> splošne, neodtujljive in medsebojno povezane pravice, ki izhajajo iz *spoštovanja* do človekovega dostojanstva in pravičnega postopka; razdeljene so v civilne in politične pravice, ekonomske, socialne in kulturne pravice posameznikov ter kolektivne, tradicionalne in sodobne (npr. digitalne) pravice; skupaj oblikujejo normativni okvir, ki ščiti svobodo in blaginjo *posameznika* ter zagotavlja enakost in pravičnost v družbi; so sestavni del *socialne agende o družbeni odgovornosti*; smernice OZN napotujejo združbe k poslovanju, ki nima negativnega učinka na človeške pravice

čustvena blaginja zaposlencev <emotional well-being of employees> stanje dobrega počutja, v katerem *zaposlenec* sprejema svoja čustva in jih uravnava na zdrav način ter ohranja notranje ravnovesje in vzdržuje zdrave odnose; pri delovnih opravilih se počuti varnega, spoštovanega, podprtega pri obvladovanju stresa; temelj za sposobnost polnega, avtentičnega in prilagojenega življenja, kjer čustva niso sovražnik, ampak vir informacij in energije

čustvena inteligenca <emotional intelligence> sposobnost prepoznavanja, razumevanja, uravnavanja in učinkovite uporabe čustev – svojih in tujih – za izboljšanje mišljenja, vedenja in medosebnih razmerij; obsega samozavedanje, samoregulacijo, motiviranje, empatijo, socialne veščine;

izboljšuje komuniciranje, zmanjšuje konflikte, povečuje vodstvene sposobnosti, izboljšuje odločanje, prispeva k duševnemu zdravju, vpliva na uspešnost pri delu, je ključna v vodenstvu pri uveljavljanju in promociji družbene odgovornosti; pomemben sestavni del družbeno odgovornega obnašanja in delovanja

D

delojemalec → zaposlenec

deležnik <stakeholder> *nosilec dela tveganja* v poslovanju, kar mu daje pravico do udeležbe v *novoustvarjeni vrednosti* in dolžnost soupravljanja združbe in *družbe* (tudi globalne); *deležniki so nosilci deležniškega sistema upravljanja*; v teoriji obstaja tudi širša opredelitev deležnikov: tisti, ki imajo določen interes v združbi/družbi in njeno poslovanje na njih na neki način vpliva

deležniška etika <stakeholder ethics> vrsta etike, ki določa, da mora združba pri sprejemanju odločitev odgovorno upoštevati interese in pravice vseh svojih *deležnikov* ter zagotavljati njihovo *pošteno*, pregledno in *trajnostno* obravnavo; je temeljna prvina družbene odgovornosti združbe, njenega upravljanja, *trajnostnih* strategij in socialnega kapitala; na tej podlagi ima združba pravico pričakovati *etično* delovanje svojih *deležnikov*; ki pa so se dolžni etično obnašati tudi do drugih *deležnikov združbe*

deležniška revizija → revizija deležnikov

deležniška teorija, deležniški pristop <stakeholder theory, stakeholder approach> konceptualni okvir, po katerem se mora združba osrediniti ne samo na lastnike kapitalskih vložkov, temveč tudi na iskanje ravnovesja z interesi deležnikov;

deležniška odgovornost <stakeholder responsibility> odgovornost deležnikov v procesu, v katerem pomembno vplivajo na uspeh združbe in delitev novoustvarjene vrednosti; deležniki izvajajo svojo odgovornost do *združbe* s prispevkom k trajnosti združbe, *poštenim* in stabilnim sodelovanjem, ustvarjanjem in varovanjem novoustvarjene vrednosti, spoštovanjem pravil, dogovorov ter *etičnih* in trajnostnih standardov; najpomembnejša odgovornost deležnikov je prispevati k obvladovanju tveganj v poslovanju združbe in jih ne povečevati, kar pa ima za posledico

tudi njihovo pravico in dolžnost za sodelovanje pri upravljanju združbe; v razmerjih do združbe naj pokažejo empatijo, poštenost solidarnost, zanesljivost in odprtost

deležniška strategija → strategija do deležnikov

deležniški organi → organi deležniškega upravljanja

deležniške koalicije → koalicije deležnikov

deležniške skupine → skupine deležnikov

deležniški register <stakeholder register> seznam vseh deležnikov; dokument, ki sistematično zbira, beleži in analizira vse ključne informacije o deležnikih za sistem deležniškega upravljanja.

deležniški sistem upravljanja <stakeholder governance> v teoriji sistem *soupravljanja tveganja* poslovanja združbe; upravljanje, ki ga izvajajo *deležniški organi* kot predstavniki *deležnikov*; obsega: zakone, splošne akte združb, deležniške organe upravljanja, strukture neposrednih in posrednih deležnikov; upošteva širšo sliko novoustvarjene vrednosti, usmerjen je v upoštevanje *človekovih pravic, delovnih standardov, okolja* in preprečevanje prevar; povezuje poslovanje vseh *združb* in družbo kot celoto in promovira osredotočenost na upravljanje razmerij z vsemi *deležniki* kot primarno nalogo za uspeh; nasprotje od sistema *lastniškega upravljanja*, ki je značilen za *kapitalistični sistem*; trenutno nima podpore v pravnem sistemu

deležniško protislovje <stakeholder paradox, stakeholder contradiction> navidezno protislovje, da naj bi uprava podjetja hkrati služila interesom delničarjev (ustvarjati *dobiček*) in uravnoteževala interese vseh *deležnikov*, kar je pogosto nemogoče uskladiti v eni sami odločitvi; kaže se v nasprotju interesov med lastniki kapitalskih vložkov in zaposlenci, med odjemalci in lastniki kapitala ter med okoljem in proizvodnjo

delitev dobička <profit sharing> razporejanje čistega dobička med različne upravičence v podjetju

delitev novoustvarjene vrednosti <distribution of newly created value> v sistemu deležniškega upravljanja delitev *novoustvarjene vrednosti* na upravičence; to so predvsem *država* (z davkom na novoustvarjeno vrednost) in *zaposlenci*; na preostanku so udeleženi financerji in lastniki kapitalskih vložkov po pokritju potrebnih rezerv za obvladovanje *tveganj*; ostanek po izplačilu navedenih udeležb je *zadržana novoustvarjena*

vrednost; nematerialna novoustvarjena vrednost je last tistih *deležnikov*, ki so s svojim prispevkom omogočili njen nastanek; pripada tistim uporabnikom, ki so jim jo njeni ustvarjalci namenili; gre za *družbeno odgovoren pristop* k delitvi v nasprotju s tradicionalnim sistemom *delitve dobička*

delo <work> zavestna, vnaprej premišljena, *smotrna* dejavnost (opravila) človeka, pri kateri gre za uporabo njegove delovne sile za doseganje kakega konkretnega *cilja*

delovni standardi <labor standards> mednarodno priznana minimalna pravila za zaščito dostojnega dela, pravic *zaposlencev* in etičnega ravnanja *zaposlovalcev*; obsegajo pravico do združevanja, prepoved prisilnega ali obveznega dela, otroškega dela in diskriminacije v zaposlovanju

prostovoljna družbena odgovornost <discretionary social responsibility> odgovornost za dejanja iz lastne presoje in dobre volje, kar ne zahtevajo niti zakon, niti etična načela; najvišja stopnja družbene odgovornosti in izraz dobre, ki ni pogojena z obveznostjo

dobiček, pozitivni poslovni izid <profit before taxes, income before taxes> razlika med vsemi prihodki in odhodki skladno s sedanjimi računovodskimi standardi, pri čemer med odhodki ni obračunanega davka iz dobička; del *dodane vrednosti*; v kapitalističnem sistemu pripada lastnikom *kapitalskih vložkov v podjetje*; z vidika teorije *družbene odgovornosti* je nepopolna informacija, saj ne zajema vseh družbenih stroškov (npr. onesnaževanje, socialni vplivi); v primeru monopolov, davčnih oaz ali subvencij ne odraža vrednosti za širšo družbo zaradi privilegiranega položaja

dobrobit <well-being> celostna kakovost življenja posameznika, ki vključuje tako objektivne življenjske razmere kot tudi subjektivno doživljanje zadovoljstva, zdravja, socialnih odnosov in smisla; presega zgolj materialno *blaginjo* in pomeni končni cilj *trajnostnega razvoja*

dobrodelnost <charity, philanthropy> pomoč ranljivim skupinam brez pričakovanja povračila

dodana vrednost <added value> vrednost, ki jo *podjetje* ustvarja s svojim delovanjem; pomeni razliko med prihodki od prodaje in stroški materiala in storitev; v prejšnjem (socialističnem) sistemu je bila izražena kot dohodek

dohodek <income> zaslužek, ki povečuje finančno zmogljivost *posameznika*; v *zdržbi* skladno z računovodskimi standardi pomeni seštevek obračunanih plač, obresti in nadomestil posojilodajalcem, dividend, ustvarjenih rezerv in zadržanega *dobička* in davkov državi; razlika med *prihodki* in tistimi *odhodki*, ki izvirajo iz trošenja delovnih sredstev, predmetov dela in tujih storitev, v makroekonomiji *narodni dohodek* kot vrednost vseh dohodkov, ki jih prejmejo prebivalci neke države zaradi svojega sodelovanja pri ustvarjanju dobrin in storitev; z vidika *sistema deležniškega upravljanja* lahko v praksi pomeni približno oceno *novoustvarjene vrednosti*

dolžnost zaupnosti <duty of confidentiality> dolžnost ali obveznost varovanja zaupnih *informacij*; je pravna in etična obveznost, da oseba ali *zdržba* ne razkrije informacij, ki so ji bile zaupane, ter jih uporablja izključno v namen, za katerega so bile pridobljene; gre za temeljno načelo prava, medicine, financ, *upravljanja združb*, psihoterapije, novinarstva in poslovnih razmerij; obsega zaupne informacije, obveznost nerazkrivanja in omejene uporabe ter pravno in etično odgovornost; pravne podlage so pogodbe, predpisi, poklicni in korporacijski kodeksi; je ključna za zaupanje v razmerja, varovanje integritete, preprečevanje zlorab in etično delovanje vodij in strokovnjakov

donacija, darilo <donation, gift> finančna ali materialna podpora *posameznikom*, *zdržbam* ali projektom v javno *korist*; neizvajanje donacij sicer ni v nasprotju z etičnimi normami, kljub temu pa so donacije skladne s pričakovanji širše družbe

dostojnost, dostojanstvo <dignity> temeljni koncept, ki se nanaša na vrojen, neodtujljiv vrednostni status vsakega človeškega bitja; ne gre za lastnost, ki si jo je treba prislužiti, ampak je neločljivo povezano s človekovim obstojem; vsak človek ima dostojanstvo že samo zato, ker je človek; to je treba upoštevati zlasti z vidika družbene odgovornosti

družba <society> organizirana skupnost ljudi, ki živijo skupaj na nekem območju, regiji, državi ali svetu, ter živijo in delujejo v medsebojnih razmerjih, ki so urejena s pravili, vrednotami, institucijami in cilji, s katerimi si zagotavljajo preživetje in razvoj

družbena blaginja → blaginja družbe

družbena neenakost <social inequality> strukturirano in sistematično razlikovanje med ljudmi glede na dostop do redkih in družbeno cenje-

nih dobrin, virov in priložnosti; ni zgolj posledica individualnih razlik ali naključij, temveč izhaja predvsem iz družbenih struktur, institucij in odnosov moči, ki jo vzpostavljajo, ohranjajo in prenašajo med generacijami; njene razsežnosti so zlasti: ekonomska, politična, socialna in kulturna neenakost

družbena odgovornost, odgovornost do družbe <social responsibility> odgovornost posameznikov in *združb* vseh oblik in ravni za vplive na celotno družbo in na prihodnje generacije ter za ustvarjanje in razporejanje *novoustvarjene vrednosti*, ki povečuje *blaginjo družbe* z namenom njenega trajnostnega razvoja; obsega ekonomsko, pravno, etično, okoljsko, solidarnostno in dobrodelno odgovornost; zavestno delovanje za blaginjo družbe; za podrobnejšo obravnavo ločimo: *prvine, razsežnosti, področja, vrste, oblike, načela in vidike družbene odgovornosti*; zahteva dolgoročni pogled na dogajanja v nasprotju s pridobitnimi prizadevanji na kratek rok

družbena odgovornost bank <social responsibility of banks> banke, kot ključne institucije finančnega sistema neposredno vplivajo na dolgoročno varovanje interesov deležnikov in trajnostnega razvoja ter na zaupanje v družbi; njihova odgovornost je sistemska v tem, da svoje finančne, kreditne, investicijske in upravljaške odločitve vodijo tako, da dolgoročno varujejo interese vseh ključnih deležnikov – deponentov, posojilojemalcev, *zaposlencev*, skupnosti in celotnega finančnega sistema; obsega: finančno stabilnost in previdno poslovanje (varno upravljanje depozitov in sistemskih tveganj), etiko v financiranju (odgovorno posojanje, pošten odnos do strank) *trajnostni razvoj* (uporaba *ESG* pri kreditiranju), dostopnost storitev, pravno odgovornost, upravljanje in kulturo; gre za uravnoteženje teh odgovornosti; *dobiček* ni edino merilo *uspešnosti*, banka naj kljub temu aktivno prispeva k stabilnosti, pravičnosti in *trajnemu razvoju* družbe; kadar *banka* deluje proti javnemu interesu, izgubi družbeno legitimnost; pri financiranju *združb* je najpomembnejša vloga *bank* v oceni kapitalske ustreznosti *združb*, kar neposredno vpliva na oblikovanje in vodenje poslovne politike obvladovanja tveganja plačilne sposobnosti posameznih *združb*; posebno odgovornost imajo *banke* v procesih sanacij *združb*, kjer imajo možnost vpliva na uvedbo, izvajanje in nadziranje kriznega upravljanja posamezne *združbe*, kjer lahko prihaja tudi do konflikta interesov z drugimi deležniki

družbena odgovornost države <social responsibility of the state>

pomeni, da država svoje delovanje usmerja k blaginji celotne družbe, varnosti državljanov (obramba, povodnji, požari), varstvu človekovih pravic, pravičnosti in trajnostnemu razvoju, ne le k ozkim političnim ali ekonomskim interesom; vnaprejšen odnos do reševanja družbenih problemov in ustvarjanja pogojev za kakovostno življenje vseh ljudi, ne glede na njihov položaj; kaže se kot socialna varnost, dostop do osnovnih storitev, zmanjševanje neenakosti, zmanjševanje korupcije, uveljavljanje okoljske zakonodaje, omogoča sodelovanje državljanov (referendum, posveti, civilne pobude, dialog s sindikati, nevladniki, lokalne skupnosti), spoštovanje mednarodnega prava, razvojne pomoči in solidarnost; odgovoren skrbnik skupnosti

družbena odgovornost posameznika <social responsibility of individual>

nastane ob rojstvu in preneha ob smrti človeka; obsega odgovornost do sebe (zdravje, izobrazba, poslanstvo), do *družbe* (zlasti kot poslanec, javni uslužbenec, in v okviru razvoja demokracije, do drugih ljudi s potrebno empatijo, *solidarnostjo*, etiko, do prihodnjih generacij in okolja) in dolžnost odgovornega delovanja v vseh vrstah *združb*; obsega *načeli javne morale in javne koristi*

družbena odgovornost združbe <social responsibility of organization, responsible business conduct>

nastane ob registraciji (ustanovitvi) združbe; obsega odgovornost do *deležnikov* v vključenimi *zaposlenci*, do okolja, do odjemalcev, do učinkovitosti poslovanja, do upravljanja in poštene *delitve novoustvarjene vrednosti*

družbena odgovornost združb v kriznih razmerah <social responsibility of companies in times of crisis>

značilnosti poslovne politike združb v kriznih razmerah so zlasti: ohranjanje raven stroškov/naložb v: ugled, blagovno znamko, kulturo, *pripadnost* poslovnih partnerjev in strank (s storitvami, podpornimi raziskavami in inovacijami), motiviranje in *pripadnost zaposlencev*, ohranjanje tržnega položaja in prispevka k družbeni blaginji

družbena odzivnost <social responsiveness>

sposobnost združbe, da se prilagodi in odzove na spreminjajoče se družbene razmere, pritiske in pričakovanja; odgovarja na vprašanje "kako" se združba odziva, ne pa "zakaj" to počne; most med teorijo in prakso; če je družbena odgovornost "kompas", je družbena odzivnost "krmilo"

družbeni sistem <social system> strukturno in procesno povezana mreža družbenih enot, součinkovanj, pravil in institucij, ki omogoča obstoj, reprodukcijo in razvoj *družbe*; povezuje družbene sestavine (ljudi, institucije, razmerja, pravila, vrednote, dejavnosti), ki skupaj tvorijo funkcionalno in razmeroma stabilno celoto, v kateri člani družbe živijo, sodelujejo in ustvarjajo; je kompleksen, dinamičen in odprt sistem, ki se nenehno razvija in je povezan z *okoljem*

družbenoekonomski sistem <socioeconomic system> organizacijski okvir družbe, ki določa, kako družba proizvaja, porazdeljuje in porablja dobrine in storitve; odgovarja na tri temeljna vprašanja: Kaj in koliko proizvajati? Kako proizvajati? Za koga proizvajati?; vzajemna prepletenost gospodarskih in družbenih institucij, norm, pravil in mehanizmov, ki skupaj oblikujejo materialno podlago družbe in vplivajo na družbene odnose, moč in vrednote; ključne prvine so lastninska razmerja, širši koordinacijski mehanizem, motivacijski sistem in porazdelitveni mehanizem ustvarjenih dobrin; temeljni tipi: tržno kapitalistični, socialistični, mešani, tradicionalni (zgodovinski), samoupravni; deležniški

družbeno odgovorna javna naročila <socially responsible public procurement> postopek javnega naročanja, pri katerem javni naročniki poleg cene in kakovosti upoštevajo tudi družbene, okoljske, etične in inovativne vidike

družbeno odgovorna nabava <social responsible purchasing, ethical sourcing, responsible procurement> izbira dobaviteljev na podlagi pravičnih delovnih praks in trajnostnih standardov

družbeno odgovorna odločitev <socially responsible decision> izbira ravnanja, ki temelji na etičnih načelih, *moralnih* vrednotah in presoji, kaj je prav in pravično, ne zgolj na tem, kaj je zakonito, koristno ali enostavno; upošteva *moralna načela*, vpliv na druge in posledice; temelji na vrednotah in ne samo na interesih

družbeno odgovorno investiranje (naložbenje) <socially responsible investing> *investiranje* v projekte in združbe, ki delujejo trajnostno in družbeno odgovorno; podpora družbeno koristnim projektom; pomembno področje tekmovalnosti financiranj ter njihove kredibilnosti in ugleda; način prilagajanja finančne panoge načelom družbene odgovornosti

družbeno odgovorno poročanje <socially responsible reporting> poročanje o stanjih, spremembah in predvidenih dogodkih, usmerjeno v kakovostno in kritično razumevanje dogajanj ter v uveljavljanje *družbene odgovornosti*;

družbeno odgovorno potrošništvo <social responsible consumerism> način potrošnje, pri katerem *posamezniki* pri nakupnih odločitvah upoštevajo moralne, družbene in okoljske posledice svojih izbir – ne le cene ali kakovosti poslovnega učinka; gre za zavestno odločanje z namenom zmanjšati škodo in podpreti pravičnejše, trajnostne prakse; vsebuje: okoljsko odgovornost, socialno pravičnost, dobrobit živali in rastlin, podpora *družbeno odgovornim združbam*

družbeno odgovorno pridobivanje surovin in dobrin <ethical sourcing of raw materials and resources> način pridobivanja surovin in drugih dobrin, pri katerem združbe in države spoštujejo človekove pravice, okolje in *lokalne skupnosti* ter ravnaajo odgovorno, pregledno in pravično skozi celoten proces pridobivanja; ne gre le za to, od kod dobrina prihaja, temveč kako je bila pridobljena

družbeno odgovorno vodenje <socially responsible leadership> vodenje z zgledom, moralno pravilno, spoštovanje ljudi in pravil, upoštevane pravičnosti ter spodbujanje etične kulture v združbi; delovanje v skladu z etičnimi vrednotami, moralnimi načeli in *družbeno odgovornostjo*

družbeno podjetništvo <social entrepreneurship> ustvarjanje inovativnih in vključujočih rešitev za družbene in okoljske probleme, krepitev lokalnega gospodarstva, spreminjanje vrednot in uvajanje novih modelov upravljanja

družbeni vpliv <social impact> učinek dejavnosti, projekta, združbe, politike ali *posameznika* na ljudi, združbe in skupnosti

država <state> organizirana politična skupnost na občinski, državni ali meddržavni ravni; pomembna *deležnica* v dodani vrednosti združb; nosilka in varuhinja interesov vseh državljanov glede povečevanja ravni splošne blaginje, nosilka in izvajalka ukrepov za zagotavljanje ustreznega gospodarskega okolja in pogojev za uspešno poslovanje združb; nosilka ukrepov za *trajnostni* razvoj in *družbeno odgovornost združb*; pospeševalka razvoja zamisli o družbeni odgovornosti; nosilka celovite politike usmerjanja *novoustvarjene vrednosti*, razreševanja konfliktov, promocije

etičnega poslovanja ter davčne politike, ki uravnotežuje pogoje gospodarjenja in življenja

državljanstvo posameznika <citizenship of an individual> pravni, politični in družbeni status človeka v določeni državi, ki mu zagotavlja pravice in svoboščine ter mu nalaga odgovornosti in dolžnosti; povezanost z državo, v kateri aktivno sodeluje kot član politične skupnosti; obsega pravno, politično, družbeno in etično razsežnost; obsega ne samo pravice, temveč tudi dolžnost prispevati k *skupnemu dobremu*

državljanstvo združbe, korporacijsko državljanstvo <corporate citizenship> status pravnega in družbenega razmerja, ki poleg ekonomskih ciljev nosi tudi odgovornosti do širše skupnosti; pomeni celoto odgovornosti, dolžnosti in obnašanja *združbe* kot družbenega akterja, ki prispeva k *blaginji* skupnosti

dvojna materialnost (pomembnost) <double materiality> ključni koncept v okviru evropske direktive o poročanju o trajnostnem razvoju (CSRD). Pomeni, da mora podjetje pri pripravi trajnostnih poročil upoštevati dve razsežnosti pomembnosti: notranji pogled (vpliv trajnostnih dejavnikov na združbo) in zunanji pogled (vpliv poslovanja na ljudi, okolje, podnebje)

E

ekološki odtis <ecological footprint> odraz vpliva človeka na naravne dobrine in okolje kot celoto

ekonomska blaginja, blagostanje <economic welfare> materialna podlaga za kakovostno življenje posameznika družbe ali države

ekonomska pravičnost <economic justice> poštena razdelitev novoustvarjene vrednosti, plač in *koristi* ter dolžnosti med deležnike

ekosistem <ecosystem> dinamični sistem, v katerem so živi organizmi (biotične sestavine) in njihovo fizično okolje (abiotične sestavine, kot so podnebje, tla, voda) medsebojno povezani in delujejo kot funkcionalna enota skozi izmenjavo snovi in energije

ekosistemska podpora <ecosystem support, ecosystem preservation> varovanje in vzdrževanje naravnih sistemov, ki omogočajo življenje

ESG načelo <Environment, Social and Government principle> okvir ali merila za merjenje trajnosti in etičnega vpliva naložbe ali združbe, ki se osredotoča na tri področja: okoljsko, socialno in upravljanje združb

etično investiranje <ethical investing> *naložbeni* pristop, pri katerem investitorji poleg finančnega donosa upoštevajo tudi moralne, družbene in okoljske vidike poslovanja

F

fiduciarna odgovornost <fiduciary responsibility> pravna in etična odgovornost osebe ali institucije, da ravna lojalno, skrbno in pošteno v najboljšem interesu upravičenca; temelji na zaupanju ter vključuje dolžnost izogibanja konfliktom interesov, preglednosti in odgovornega ravnanja; predpostavlja zaupanje v delovanje *nosilcev* upravljanja in ravnateljstva v najboljšem interesu vseh *deležnikov*

finančni direktor → vloga finančnega direktorja

fosilna odvisnost <fossil dependency> odvisnost od uporabe naftnih goriv in premoga

G

garancija (jamstvo) družbeno odgovornega delovanja <ethical compliance assurance> notranji mehanizmi, ki zagotavljajo skladnost z družbeno odgovornostjo

generacijska pravičnost <intergenerational justice> etično in družbeno načelo ter moralni imperativ, ki zahteva dolgoročno pošten odnos med trenutno in prihodnjimi generacijami; današnja odločanja in ravnanja ne smejo ogroziti možnosti prihodnjih rodov za kakovostno in dostojno življenje; ključni vidiki so okoljski, gospodarski, finančni in politični; gre za najglobljo obliko *trajnostnega* razmišljanja

gibanje za podnebje <climate action movement> gibanje, ki si prizadeva za nujne ukrepe proti podnebnim spremembam in okoljski krizi

globalno državljanstvo <global citizenship> aktivna, vključujoča zavest o pripadnosti globalni (svetovni) skupnosti, ki se gradi na že obstoječih *identitetah* in se izraža skozi družbeno odgovorno odločanje in delovanje

gospodarska etika <economic ethics, business ethics> kritično zavedanje o tem, kako gospodarsko delovanje prispeva k družbeni odgovornosti/dobremu življenju v pravični in trajnostni družbi

H

holističen<celovit

holistični pristop v poslovanju <holistic approach to business> vključevanje načel družbene odgovornosti v vsa temeljna področja poslovanja in odločanja za čim večjo *celovitost* dejanj

I

individualna blaginja → blaginja posameznika

identiteta (istovetnost) združbe <corporate identity> celostna značilnost *združbe*, ki vključuje njene vrednote, kulturo, strategijo, obnašanje vključno s komuniciranjem; ključni temelj odgovornega, prepoznavnega in dolgotrajno uspešnega delovanja; osnova za vzpostavljanje zaupanja med *združbo* in *deležniki*; omogoča jasne odgovore na vprašanja: kam gremo, kako tekmuje, kakšne so naše odločitve z družbenega vidika; temelj blagovne znamke in tekmovalne prednosti; vključuje: *moralna načela*, ki usmerjajo delovanje, trajnostno strategijo, družbeni vpliv in *ugled*, dobre prakse upravljanja, preglednost poslovanja; določa jo *združba* sama

inovacije za trajnost <innovations for sustainability> novi ali izboljšani proizvodi, storitve, procesi, tehnologije, poslovni modeli in celo socialni modeli, ki aktivno prispevajo k reševanju okoljskih in socialnih izzivov, hkrati pa ustvarjajo gospodarsko vrednost; njihov namen je ločiti gospodarsko rast od negativnih vplivov na planet in družbo; temeljna preobrazba načina, kako živimo, delamo in ustvarjamo vrednost; razvoj rešitev, ki zmanjšujejo negativni okoljski vpliv in izboljšujejo kakovost življenja; motor prehoda k pravičnejši in odporni družbi, ki živi v mejah planetarnih meja; presegajo okvir tehnoloških izumov in vključujejo pre-novo celotnega sistema – od tega, kako oblikujemo proizvode, do tega, kako jih uporabljamo in kako razmišljamo o vrednosti

ISO 26000/2010 – mednarodni standard družbene odgovornosti združb <international standard for corporate social responsibility> nudi celovit, mednarodno priznan okvir za razumevanje in izvajanje družbene odgovornosti, ne kot tehnični ali certifikacijski standard, temveč kot vodilo za odgovorno ravnanje v vseh vrstah združb; osnovni postulati: odgovornost za vplive, upoštevanje soodvisnosti, trud za celovitost; podpira jih sedem načel/vrednot

istovetnost → identiteta

izguba <loss> (1) v kapitalističnem sistemu negativni poslovni izid pri višjih *odhodkih* od *prihodkov*; (2) v sistemu *deležniškega upravljanja* primanjkljaj novoustvarjene vrednosti za kritje zakonskih obveznosti do države in pogodbenih obveznosti do zaposlencev

izravnava izpustov (emisij) <emission offsetting, carbon offsetting> postopek nadomeščanja (kompenzacije) izpustov toplogrednih plinov (predvsem CO₂) s financiranjem projekta, ki te izpuste zmanjšuje, ujame ali preprečuje drugje na svetu; v osnovi gre za računovodstvo izpustov: izmeri ogljični odtis, zmanjša ga, kolikor je mogoče, preostanek pa se "izravnava" s podporo aktivnosti, ki odstranjuje enakovredno količino izpustov iz ozračja; nosilci: zlasti združbe, vlade in mednarodne organizacije

izvedbena preglednost <implementation transparency> načelo in praksa odprtega, dostopnega in jasnega poročanja o rezultatih, dejavnostih, napredku in učinkih posameznika, združbe, projekta ali vladnega programa pri uresničevanju družbene odgovornosti

J

javna odgovornost <public accountability> temeljno načelo demokracije in dobrega *upravljanja*, ki zahteva, da nosilci javne oblasti (politiki, uradniki, institucije) odgovarjajo za svoja dejanja, odločitve in njihove učinke pred javnostjo in njenimi predstavniki; ni samo formalna obveznost poročanja, temveč celosten sistem razmerij, odnosov, mehanizmov, dostopnosti do informacij in kulturnih pričakovanj, ki zagotavlja, da se javna moč uporablja v javnem interesu; zavedanje, da so združbe in *posamezniki* odgovorni širši družbi; je politična, upravna (birokratska), pravna in socialna (javnost, civilna družba, protesti); stalen proces preglednosti oblasti in odgovornega razporejanja dobrin

javna zaveza trajnosti <public sustainability commitment> formalna in javno razglašena obljuba ali dogovor javnega subjekta (države, regije, mesta, občine, javne ustanove), da bo trajnostni razvoj postavil v središče vseh svojih politik, odločitev in dejavnosti; ni samo izjava o nameri, temveč politično in pravno zavezujoč akt, ki zahteva konkretne ukrepe, razporejanje sredstev in spremljanje napredka; zaveza postane osnova za odgovornost oblasti do ljudi in prihodnjih rodov; formalna obljuba združbe k doseganju okoljskih in družbenih *ciljev*

javni interes <public interest> skupna, dolgoročna in splošna korist družbe in prihodnjih generacij, ki sinergijsko presega interese *posameznikov*, skupin ali zasebnih združb ter je povezana z blaginjo, varnostjo, pravičnostjo in trajnostnim razvojem skupnosti; dinamičen, ker se spreminja s časom, vključuje nedeljivost koristi, temelji na vrednotah *družbe*, zahteva institucionalno varstvo; normativno merilo, ki usmerja delovanje *države*, institucij in združb v korist celotne družbe; jedro *družbene odgovornosti* države, sodilo *družbene odgovornosti združb* in merilo *etičnega* odločanja

javno dobro <public good> dobrina, ki koristi vsem in jo lahko vsakdo uporablja, pod enakimi pogoji v skladu z njenim namenom, ne da bi se pri tem izčrpavala; predmet javnega zagotavljanja in upravljanja

K

kakovost poslovanja <business quality, business excellence> je sposobnost združbe, da trajno ustvarja vrednost za *lastnike kapitalskih vložkov* in druge deležnike z ustreznim *ravnateljevanjem*, učinkovitimi procesi, zadovoljstvom strank, kakovostnimi kadri in organiziranjem, finančno stabilnostjo ter odgovornim družbenim in okoljskim ravnanjem; najugodnejša kakovost je odličnost v poslovanju, ki je posledica stalnega procesa izboljševanja in *trajnostnega razvoja*; pomemben izraz *družbeno odgovornega* delovanja združbe

kapital <equity capital, owner's capital> s finančnega vidika pomeni lastniško dolgoročno financiranje poslovanja združbe; lastniki tega kapitala imajo (1) v *kapitalističnem sistemu* pravico do udeležbe v dobičku in do *upravljanja* združbe; (2) v sistemu *deležniškega upravljanja* pa imajo pravico do *nadomestila za uporabo vloženega kapitala* ter do udeležbe v *novoustvarjeni vrednosti* in do upravljanja skupaj z ostalimi deležniki

karbonska nevtralnost → ogljična nevtralnost

kazalniki trajnostnega upravljanja <sustainable management indicators> merila, s katerimi združbe spremljajo, kako odgovorno, dolgoročno in uravnoteženo vplivajo na družbo; najpogostejše jih razvrščamo v okviru *ESG*: okoljski (E), družbeni (S) in upravljavski (G)

koalicije (zveze) deležnikov <stakeholder coalitions> začasne ali trajne skupine deležnikov, ki se povežejo, ker imajo skupne interese, *cilje* ali zahteve glede delovanja združbe; njihovo povezovanje lahko bistveno poveča vpliv na družbo

kodeksi <codes> formalizirana načela družbeno odgovornega, preglednega in trajnostnega ravnanja

kodeks ravnanja <code of conduct> formalni dokument, ki določa vrednote, načela, standarde in pričakovane oblike vedenja za posameznika ali skupino (zaposlence, člane poklica, študente) znotraj združbe ali stroke; podlaga organizacijske kulture in kolektivne identitete

kolektivna (skupna) blaginja <collective well-being> mreža skupnih dobrin, varnosti, pravic, razmerij in odnosov, ki jih skupnost skrbno goji zase in za prihodnje generacije

komunalna vključenost <community engagement> proces, ki usmerja in vključuje celotno lokalno skupnost (občino, komuno) v kolektivno odločanje, *upravljanje* in izboljšanje življenja v svojem okolju; gre za odpiranje vrat in ustvarjanje možnosti, da vsi občani aktivno sodelujejo pri oblikovanju skupne prihodnosti; celovit pristop k demokratizaciji lokalnega življenja

korist <benefit> pozitivni poslovni učinek, prednost, pridobljena vrednost ali ugodje, ki ga nekaj (dejanje, odločitev, izdelek, proizvod, sistem) prinese posamezniku, skupini ali družbi kot celoti; tisto, kar prinaša ugodne posledice; odgovor na vprašanje zakaj nekaj počnemo; v najširšem smislu pomeni zmanjšanje tveganja obstoja in povečanje ugodja človeka

koristnost <usefulness> lastnost stanja ali procesa, značilnost koristnega, to je takšnega, ki daje, ali prinaša ugodne, pozitivne posledice ali od katerega ima kdo *korist*

kreditna sposobnost združbe <corporate creditworthiness> sposobnost združbe za vračanje najetih in predvidenih posojil; ločimo kratkoročno (sposobnost vračanja kratkoročnih posojil) in dolgoročno

kreditno sposobnost (sposobnost vračanja dolgoročnih posojil); pri zadnji upniki običajno zahtevajo tudi instrumente za zavarovanje posojila; sestavni del *bonitete združbe*; odobravanje posojil združbam brez ocene njihove kreditne sposobnosti oziroma ustrezne *bonitete* je družbeno neodgovorno; pomembno je, da *moralno odgovornost* nosita tako posojilodajalec kot tudi posojilojemalec, pri čemer večjo družbeno odgovornost nosi posojilodajalec (*družbena odgovornost bank*)

krožni proces <circular process> proces v *ciklih zaprtih snovi*, kot so: biološki krogi v naravi (npr. listje → kompost → hranila → rast rastlin), industrijski krogi (npr. recikliranje surovin), *krožno gospodarstvo*, uporaba stranskih izdelkov v drugih dejavnostih)

krožno gospodarstvo <circular economy> sistem, v katerem se materiali in proizvodi ponovno uporabljajo, reciklirajo ali obnavljajo (krožni proces)

L

lahkotno (enostavno) komuniciranje <accessible communication, clear communications> jasno in razumljivo posredovanje informacij, ki je dostopno vsem deležnikom

lastniki združb <owners of companies> (1) v kapitalizmu lastniki vloženega kapitala; (2) v sistemu deležniškega upravljanja združba nima lastnika

lastniško upravljanje <owners' governance> sistem upravljanja združbe, v katerem so lastniki kapitala obenem tudi upravljavci ali imajo neposreden in odločilen vpliv na poslovne odločitve; združitev lastniške funkcije z upravljalno funkcijo, torej dveh področij delovanja; nasprotje deležniškemu upravljanju

M

matrika uspeha deležnikov <stakeholders' success matrix> analitično orodje, ki povezuje uspešnost združbe z zadovoljitvijo ključnih deležnikov; gre za sodoben pristop, ki združuje ideje *deležniške teorije*, *merjenja uspešnosti podjetja* in *nadziranja delitve novoustvarjene vrednosti*; uporablja se v strategiji, upravljanju, *trajnostnem poročanju*, finančni analizi in *ESG*

mednarodni standard družbene odgovornosti podjetij <international standard for corporate social responsibility> ISO 26000/2010; pomaga razjasniti, kaj je *družbena odgovornost*, pomaga *združbam* pri pretvorbi načel v učinkovite ukrepe ter deli najboljše prakse v zvezi z družbeno odgovornostjo po vsem svetu; namenjen je vsem vrstam *združb*, ne glede na njihovo dejavnost, velikost ali lokacijo; obsega navodila za usposabljanje in komuniciranje ter povezave *OECD* z usmeritvami in agendo ZN; obravnava sedem temeljnih področij: organizacijsko upravljanje, *človeške pravice*, vključevanje skupnosti, potrošnike, poštene prakse pri poslovanju, *okolje* in delovne prakse; urejena odgovornost

merjenje družbenega vpliva <social impact measurement> sistematični proces zbiranja, analize in poročanja podatkov o kratkoročnih in dolgoročnih spremembah (pozitivnih in negativnih, načrtovanih in nenamernih), ki jih povzroči dejavnost *združbe*, projekta ali politike na *družbo* in *okolje*; merjenje poteka s pomočjo ustaljenih postopkov in orodij; pri tem se upošteva: rezultat (output), kratkoročni učinek (outcome) in dolgoročni družbeni vpliv (impact); posebno so pomembne *trajne* spremembe; mehanizem za boljše razumevanje, večjo učinkovitost, *upravljanje* in povečevanje pozitivnih sprememb v svetu

merljivi trajnostni cilji <measurable sustainability goals> jasno opredeljeni in specifični rezultati, ki jih želimo doseči v določenem časovnem okviru, in katerih napredek ali dosežek lahko kvantitativno ali kvalitativno preverimo z zbiranjem dokazov; konkretni kazalci in kazalniki za spremljanje družbene in *okoljske odgovornosti*; morajo biti: jasni, merljivi, dosegljivi, pomembni, tematsko usmerjeni in časovno omejeni; so usmerjevalec in merilo napredka *družbene odgovornosti*

motivacija, spodbuda <motivation> notranji vzgibi, vrednote, interesi in potrebe, ki *posameznike* in *združbe* spodbujajo k ravnanju, ki presega lastno *korist* in upošteva širši vpliv na *družbo*, *okolje* in *deležnike*; navezuje se na etične, moralne in družbenokulturne razloge, zaradi katerih *posamezniki* (zavedno ali nezavedno) ali *združbe* prostovoljno, prispevajo k *skupnemu dobru*; ločimo notranjo (tedaj so učinki celoviti in dolgoročni, kultura *združbe* postane etična) in zunanjo motivacijo (učinki so pogosto kratkoročni in površinski, so posledica pritiskov); posebno je pomembno motiviranje različnih deležnikov; motiviranje *združb* temelji zlasti na etičnih, strateških in poslovnih razlogih ter na obvladovanju tveganj, pričakovanih deležnikov in vrednotah vodij; je osrednja prvina vseh modelov *trajnosti*

mreženje za družbeno dobrobit <networking for social good> namensko usmerjena gradnja in krepitev odnosov ter sodelovanja med posamezniki, združbami in sektorji z glavnim ciljem ustvarjanja pozitivne družbene, okoljske ali skupnostne spremembe; strateško povezovanje, kjer je skupni *cilj* pomembnejši od individualnih; sodelovanje z drugimi združbami, nevladnimi združbami (*NGO*) in institucijami za družbeni napredek

moralni hazard, moralna nevarnost <moral hazard> položaj, v katerem *posameznik* ali združba spremenita svoje vedenje v bolj tvegano ali manj odgovorno smer, ker ne nosita v celoti posledic svojih odločitev, saj tveganje preneseta na nekoga drugega; osnovno vprašanje: zakaj bi ravnal previdno, če posledic ne nosim sam; eden od načinov *prelaganja tveganja* (npr. zavarovanje, državna garancija, omejena odgovornost za neuspeh, socialna pomoč); vključuje etično razsežnost *odgovornosti, pravičnosti* in zaupanja

mrežna analiza razmerij z deležniki <stakeholder network analysis> analitična metoda, ki proučuje strukturo, odnose in dinamiko součinkovanja med deležniki v združbi ali projektu; namesto da bi obravnavala deležnike posamično (kot klasično *analiziranje deležnikov*), preučuje omrežje kot celoto, kdo vpliva na koga, kako informacije tečejo, kdo povezuje skupine in kje so možni konflikti ali zavezništva; gre za naprednejši pristop, ki združuje teorijo deležnikov in mrežno analizo (social network analysis).

N

načela družbene odgovornosti posameznika <principles of individual social responsibility> *posameznik* je odgovoren za svoje delovanje do sebe (za svoje zdravje, izobrazbo, samorefleksijo, samovrednotenje in uresničevanje svojega poslanstva), do družbe (do drugih, okolja in prihodnjih generacij) in za uveljavljanje družbeno odgovornega delovanja v združbah (vključno z državnimi organi in institucijami); z udejanjanjem svojega poslanstva pridobiva potrebno samozavest in osmišlja svojo vlogo v družbi; obsegajo *načeli javne morale* in *javne koristi* kot najpomembnejši načeli odgovornosti posameznika

načela družbene odgovornosti združb <principles of corporate social responsibility> temeljna pravila in smernice, po katerih združbe delujejo, da bi prispevale k trajnostnemu razvoju, upoštevajoč pri tem potrebe in pričakovanja svojih deležnikov; etična načela, ki presegajo zakonske obveznosti in usmerjajo združbo k odgovornemu vplivanju na družbo in okolje; izražajo odgovornost na ekonomskem, socialnem in okoljskem področju, *preglednost* v odločanju in dejavnostih, ki vplivajo na družbo in *okolje*, etično delovanje, spoštovanje, upoštevanje in odzivanje na interese *deležnikov*, spoštovanje mednarodnih norm delovanja ob upoštevanju vladavine prava, spoštovanje pomena in univerzalnosti človekovih pravic; obsegajo *načelo javne koristi* in *načelo javne morale* kot najpomembnejši načeli odgovornosti združb

načelo javne koristi <public benefit principle> posameznik, ki deluje v imenu združbe in zato tudi združba sama sta dolžna spoštovati vključenost v pravni in družbeni okvir, v katerem delujeta, saj je njegov obstoj od njiju odvisen

načelo javne morale <principle of public morality> posameznik, ki deluje v imenu združbe in zato tudi združba sama sta dolžna spoštovati človeške pravice in tega ne moreta prenašati na druge nosilce odgovornosti

nadomestilo za uporabo sredstev kapitala <compensation for the use of capital> uporabnina sredstev, ki pripada lastnikom kapitalskega vložka *v sistemu deležniškega upravljanja*

nadomestilo za uporabo izposojenih sredstev <compensation for the use of loan funds> uporabnina za posojena sredstva, ki pripada posojilodajalcem *v sistemu deležniškega upravljanja*

naložbenje → etično investiranje

naravna trajnost <natural sustainability> filozofski in ekološki koncept, ki opisuje sposobnost naravnih sistemov (npr. *ekosistemov*, organizmov, populacij) in naravnih ciklov (vodnega, ogljikovega, dušikovega) za samoregulacijo in dolgoročno vzdrževanje življenja ter biotske raznovrstnosti brez pomoči človeka; nanaša se posebej na lastnosti in meje narave same; gre za notranje in dinamično ravnovesje v naravnih procesih

nematerialna novoustvarjena vrednost <intangible newly created value> del novoustvarjene vrednosti, ki ni izražen v denarju ali materialnih oblikah, ampak se kaže kot povečanje znanja, ugleda, kulturnih dobrin, inovacij, uveljavljene blagovne znamke, razmerij, družbenega zaupanja, počutja in v drugih mehkih učinkih ter duhovnih vrednotah; nastaja tudi v gospodarskih združbah (npr. znanje, ugled, zanesljivost, zaupanje)

neposredni (upravljavski) deležniki <direct stakeholders> v *sistemu deležniškega upravljanja* družbeniki oziroma večinski delničarji (aktivni solastniki vložkov kapitala v združbi), *zaposlenci*, ki so solastniki kapitala *združbe*, člani nadzornih organov (vključno s svetom zaposlencev in zastopniki zaposlencev), financerji, ki imajo pravico do udeležbe v *novoustvarjeni vrednosti*, poslovni partnerji, ki pogodbeno na dolgi rok prevzemajo del tveganj družbe; pravico do soupravljanja izvajajo neposredno (delo v skupini, dajanje predlogov, krožki kakovosti, politika odprtih vrat, srečanja z ravnatelji) in posredno (prek sveta zaposlencev, sindikata in organov *deležniškega upravljanja*)

neupravljavski (posredni) deležniki <non-governing stakeholders> v *sistemu deležniškega upravljanja* tisti, ki na poslovne odločitve združbe ne morejo neposredno pomembno vplivati, imajo pa možnost in pravico do različnih oblik *nadziranja*: financerji in drugi upniki, *zaposlenci*, ki niso aktivni solastniki kapitalskih deležev, država in njene institucije, manjšinski delničarji oziroma družbeniki; posebno vlogo posrednega deležnika ima planet Zemlja, katerega interes je treba upoštevati pri upravljanju združbe (odnos do okolja)

nosilci tveganj <risk bearers> tisti, ki nosijo posledice negotovosti odločite, ravnanj ali zunanjih dogodkov, povezanih z delovanjem *združbe*; na njih se realizira negotovost v obliki izgub, stroškov, odgovornosti ali neizkoriščenih priložnosti; to so vsi *deležniki združbe* po svoji temeljni opredelitvi; v *sistemu deležniškega upravljanja* imajo pravico do deleža v *novoustvarjeni vrednosti* in do sodelovanja pri *upravljanju*

nosilci upravljanja združb <corporate government bearers> subjekti in organi, ki imajo formalno pristojnost, odgovornost in legitimnost za sprejemanje ključnih odločitev o *ciljih*, strategiji, rabi kapitala in nadzoru poslovanja združbe

novoustvarjena vrednost posameznika → posameznikova novoustvarjena vrednost

novoustvarjena vrednost v združbi <newly created value in organization> vrsta *poslovnega toka*, vrednost, ki kot izid iz *poslovanja* ne zmanjšuje premoženja ali blaginje družbe, čeprav bi bila v celoti potrošena; lahko je v materialni (finančni) ali *nematerialni* (duhovni, umetniški) obliki in je izraz *poslanstva združbe* in povečuje *družbeno blaginjo*; v *sistemu deležniškega upravljanja* je njen približek *presežna dodana vrednost* v združbi in je predmet *delitve* med deležnike

nosilci družbene odgovornosti <social responsibility holders (bearers)> vsi subjekti – *posamezniki* (z zmožnostjo moralnega presojanja in svobodo odločanja, ki imajo učinek na druge preko svojega ravnanja) in *združbe* (ki imajo ekonomsko moč, vpliv na okolje, *zaposlence*, skupnost, sposobnost spreminjati organizacijske sisteme), ki imajo sposobnost in vpliv, da s svojimi dejanji oblikujejo družbo ter prispevajo k njenemu trajnostnemu, pravičnemu in etičnemu razvoju z namenom povečevanja družbene blaginje

O

obče, skupno dobro <common good> tisto, kar je koristno, blagodejno ali potrebno za vse ali večino članov določene skupnosti, družbe ali celo človeštva in ustvarja pogoje za dostojno življenje ljudi; *skupne dobrine* in koristi, ki jih posamezniki lahko uresničijo samo skupaj kot skupnost; skupno, ker je namenjeno vsem in ker ga posameznik sam ne more ustvariti ali ohranjati: osnovno (npr. čist zrak, pitna voda, stabilno podnebje, javno zdravstvo, varnost, mir), institucionalno (npr. pravna država, pravično sodstvo, javno šolstvo, znanstvene raziskave), socialno in kulturno (npr. skupni jezik, kulturna dediščina, javni prostori, dostop do informacij)

oblike družbene odgovornosti <forms of social responsibility> pojavne značilnosti družbene odgovornosti, kot so na primer: odgovornost do: konkretnega okolja, posameznega sloja družbe, do doseganja posameznih poslovnih ciljev, do *zaposlencev* in sindikata, posameznih vrst *deležnikov*; njihova členitev omogoča podrobnejšo obravnavo *družbene odgovornosti*

obnašanje deležnikov <stakeholder behavior> način, kako se deležniki vedejo, odzivajo, odločajo in vplivajo na *združbo* glede na svoja pričakovanja, interese, moč in izpostavljenost *tveganjem*; razumevanje tega obnašanja omogoča: boljše obvladovanje razmerij, preprečevanje sporov, stabilizacijo poslovnega okolja, učinkovitejše oblikovanje strategij, oceno *tveganj* in priložnosti

odgovornost deležnikov → deležniška odgovornost

odgovorno trženje <responsible marketing> filozofija in praksa trženja, ki ne teži samo k doseganju kratkoročnih poslovnih *ciljev*, temveč dejavno skrbi tudi za blaginjo odjemalcev, *družbe* in okolja; gre za integracijo etičnih, socialnih in okoljskih načel v vse tržne odločitve – od razvoja proizvoda ali storitve do komuniciranja; sprememba v miselnosti, kjer je dolgoročna vrednost za vse *deležnike* pomembnejša od kratkoročnega dobička; to ni samo moralna dolžnost, temveč pametna, dolgoročna poslovna strategija

odgovorno ravnanje z odpadki <responsible waste management> odraz zmanjševanja, recikliranja in pravilnega odstranjevanja odpadkov

ogljčni davek <carbon tax> davčna dajatev na izpuste ogljikovega dioksida (CO₂) ali drugih toplogrednih plinov, ki nastajajo pri izgorevanju fosilnih goriv (premog, nafta, plin) ali pri predelovalnih procesih; tržni instrument podnebne politike, katerega glavni namen je zmanjšati izpuste s tem, da podraži dejavnosti, ki onesnažujejo okolje

ogljčna nevtralnost <carbon neutrality> stanje, ko združba s kompenzacijo in zmanjšanjem emisij izravna svoj *ogljčni odtis* oziroma, ko so neto izpusti toplogrednih plinov v ozračje približno enaki neto odvzemu teh plinov iz ozračja; ključni cilj v boju proti podnebnim spremembam

ogljčni odtis <carbon footprint> je izraz za skupek ogljikovega dioksida ter drugih toplogrednih plinov, ki jih v okolje neposredno ali posredno spusti določen objekt, naprava, proizvod, proces ali telo; ogljčni odtis je mogoče izračunati in ovrednotiti; je predmet prizadevanja za zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov (*ogljčna nevtralnost*)

ohranjanje biotske raznovrstnosti <biodiversity conservation> namerno in sistematično varovanje, *upravljanje* in obnavljanje raznovrstnosti življenja na Zemlji na vseh ravneh (genetskih, vrstnih in *ekosistemskih*), za sedanje in prihodnje generacije; celovit pristop k ohranjanju

celotne kompleksnosti in medsebojnih povezav v naravi, ki zagotavljajo življenjske podporne sisteme za človeštvo; odraz skrbi in ustreznega delovanja za različne vrste in njihove habitate; gre za genetsko, vrstno in *ekosistemsko* raznovrstnost; temelj človekovega preživetja in blaginje; vzdrževanje kompleksne mreže življenja, od katere je človek odvisen

ohranjanje dobrin <goods conservation> sistematično *upravljanje* z naravnimi dobrinami (kot so voda, energija, minerali, gozdovi in kmetijska zemljišča) z namenom njihovega *trajnostnega* in *učinkovitega* uporabljanja ter preprečevanja izčrpavanja, zagotavljanja za prihodnje generacije; omogoča, da človeške potrebe ne ogrozijo *ekosistemov*

ohranjanje energije <energy conservation> je politika in praksa manjše porabe energije; prizadevanje za uporabo obnovljivih dobrin

okoljska blaginja <environmental welfare> stanje zdravega, uravnoteženega in odpornega naravnega sistema, ki zagotavlja pogoje za preživetje, zdravje in kakovostno življenje vseh živih bitij

okoljska odgovornost <environmental responsibility> odgovornost za ohranjanje *okolja* ter zaščito pred podnebnimi spremembami; obsega *cilj* klimatske nevtralnosti, zaščito gozdov, omejevanje *ogljčnih izpustov*, oblikovanje trajnostnih proizvodov, *biotsko raznovrstnost*, *okolju prijazno tehnologijo*, zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov; nosilci okoljske odgovornosti: posamezniki, lokalna skupnost in civilna družba, združbe, država (vlada in javna uprava), mednarodna skupnost, znanost in izobraževanje; je večnivojska in povezana, zahteva sodelovanje vseh nosilcev

okoljski mednarodni standardi <environmental international standards> niz dogovorov, smernic in okvirov, ki jih je oblikovala mednarodna skupnost, da bi organizacijam pomagali pri sistematičnem upravljanju in zmanjševanju njihovega negativnega vpliva na okolje. Nastali so kot odziv na vse večjo globalno zaskrbljenost zaradi onesnaževanja in izčrpavanja naravnih virov, zlasti po svetovnih konferencah Združenih narodov, kot je bil Vrh Zemlje v Riu leta 1992; vsebujejo standarde ravnanja in pravni ter poročevalski okvir; so »orodjarna« za odgovorno ravnanje z okoljem; na primer: *ISO 14001*, *ISO 50001*, *SBTi* (znanstveno utemeljeni cilji zmanjševanja emisij), *LEED*, *BREEAM* (trajnostna gradnja), *EU Taxonomy* (klasifikacija trajnostnih ekonomskih dejavnosti)

okolju prijazne tehnologije <eco-friendly technologies> načelo razvoja in uporabe tehnologij, ki zmanjšujejo škodljive vplive na *okolje*

omejevanje (nadzor) izpustov <emission reduction, emission control> sistem ukrepov, politik in tehnologij, katerih cilj je zmanjšanje količine izpustov, ki jih človeške dejavnosti sproščajo v *okolje*; vključuje predvsem izpuste toplogrednih plinov in drugih snovi, ki škodujejo kakovosti zraka, vode ali tal

organi deležniškega upravljanja <stakeholder governance bodies> zbor deležnikov (in svet deležnikov v večjih združbah), upravni odbor, nadzorni odbor, služba notranje revizije, častno razsodišče, ravnatelj (direktor) združbe

P

pasivna hiša <passive house> v mednarodnem merilu priznan standard za gradnjo izjemno energijsko *učinkovitih* in udobnih objektov; gre za gradbeni koncept, ki praktično ne potrebuje tradicionalnega ogrevalnega ali hladilnega sistema; združuje ekstremno nizko porabo energije z vrhunskim bivalnim udobjem in *trajnostjo*

perspektiva (zorni kot) družbene odgovornosti <social responsibility perspective> pogled na delovanje združbe ali posameznika skozi prizmo vpliva na družbo in okolje

podjetje <company, corporation, concern, enterprise> osnovna organizacijska in pravna enota gospodarskega življenja, ki s kombinacijo proizvodnih dejavnikov (dela, kapitala, zemlje, podjetniške sposobnosti) organizirano in trajno ustvarja blago ali storitve za trg z namenom sinergijskega ustvarjanja in pridobivanja *novoustvarjene vrednosti*, s čimer prispeva k zmanjševanju tveganja in povečanju družbene blaginje; posebna vrsta podjetja je *zadruga*

podnebna odgovornost <climate responsibility> načelo in odraz ukrepov za zmanjšanje vpliva *združbe* ali *posameznika* na podnebne spremembe

podpora izobraževanju <support for education> finančna ali mentor-ska pomoč za razvoj znanja in veščin prihodnjih nosilcev delovne sile

področja družbene odgovornosti <areas of social responsibility>

členitev družbene odgovornosti na področja obsega vse vrste delovanja ljudi (gospodarske, negospodarske in prostočasne) in njihovih *združb*; stalno se spreminjajo in dopolnjujejo, zato jih ni možno v celoti zajeti; ni in ne bo človeške dejavnosti, kjer ne bi bilo treba uveljavljati družbene odgovornosti

pohlep <greed> strastna *želja imeti čim več*, po prisvajanju dobrin na škodo drugega; ni gonilo razvoja, temveč gonilo razkroja, entropije (razpada) *družbenega sistema*; je temeljna posledica človeške potrebe po obstoju ali želje po večji blaginji; tipični primer je služenje na tujih stiskah; izraz najvišje stopnje sebičnosti; poraja tudi *zavist* in *ljubosumje*; pogosto se uresničuje s prevarami in nasiljem, zato bi moral biti ustrezno družbeno sankcioniran

poklicna etika <professional ethics> osebna etika, ki bi jo morali zaposlenci uveljavljati tudi v svojem poklicu

politika družbene odgovornosti <social responsibility policy> pomeni strateški pristop k promociji in uvajanju načel družbene odgovornosti tako na *državni* ravni kot tudi v *združbah*; nosilci so vsi posamezniki, skupine in združbe, ki aktivno oblikujejo, izvajajo, spremljajo, ali zahtevajo izpolnjevanje načel družbene odgovornosti; pri tem je najpomembnejši nosilec *država* s svojimi institucijami; nosilci niso le prejemniki ukrepov, temveč aktivni udeleženci v dialogu; uspešna politika družbene odgovornosti temelji na stalnem sodelovanju in povratni informaciji med vsemi udeleženci

politika družbene odgovornosti države <country's social responsibility policy> stanje, v katerem država prek zakonodaje, javnih politik, ekonomskih instrumentov, partnerstev in institucionalnih mehanizmov spodbuja *trajnostno* gospodarsko rast, socialno *pravičnost*, okoljsko varnost in pregledno upravljanje javnega sektorja; *cilj* je spodbujanje družbene blaginje, zmanjševanje *tveganj* ter zagotavljanje dolgoročne stabilnosti in kakovosti življenja državljanov; gre za osrednji element sodobnega koncepta dobrega upravljanja in temelj *trajnostnega razvoja* na ravni države in človeštva za izvajanje družbene odgovornosti do državljanov

politika družbene odgovornosti združbe <corporate social responsibility policy> poslovna politika, ki opredeljuje načela, cilje, odgovornosti in postopke za *etično upravljanje* pridobivanja družbenih, okoljskih

in upravljaljskih učinkov poslovanja; pomeni osnovni normativni okvir *trajnostnega upravljanja* in služi kot podlaga za strateško odločanje, merjenje dosežkov ter poročanje *deležnikom*; z vključevanjem *okoljskih*, socialnih in *upravljaljskih* vidikov krepi legitimnost združbe, zmanjšuje *tveganja* in omogoča trajno ustvarjanje vrednosti; gre za izvajanje *družbene odgovornosti* do *deležnikov* in za strateški okvir; običajno je opredeljena v listini, ki vsebuje: opredeljene obveznosti do družbe, cilje odgovornega delovanja, pravila in postopke ter merila za spremljanje in poročanje (osnove *informacijskega sistema*); na svoj način omogoča premoščati *deležniško protislovje*; saj praviloma postavlja *prispevek k blaginji družbe* kot dolgoročni cilj

politika trajnosti → trajnostna politika

politična blaginja <political welfare> stanje, v katerem so politični sistemi, institucije in procesi urejeni tako, da služijo skupnemu interesu, zagotavljajo svobodo, varnost, sodelovanje in možnost razvoja za vse člane družbe; obsega zlasti pravno državo, nizko stopnjo korupcije, zaupanje v institucije, učinkovito javno upravljanje, politično stabilnost; meri se z različnimi kazalniki in ravniyo zaupanja v institucije

posameznikova novoustvarjena vrednost <individual's newly created value> *prispevek posameznika k družbeni blaginji; je lahko materialne ali nematerialne narave, izraža izvajanje njegovega poslanstva v družbi; kar prispeva tudi k njegovemu samozavedanju koristnosti, samouresničevanju in dobremu počutju*

poslanstvo združbe <company's mission> izraža temeljni namen ustanovitve in obstoja *združbe* v obliki njenega prispevka k družbeni blaginji; zato je pomembna izjava o poslanstvu *združbe* (mission statement); presega ozke interese ustanoviteljev *združbe* in vlagateljev kapitala in je izraz *družbene odgovornosti* organov *upravljanja*; je podlaga za opredeljevanje *vizije* posamezne *združbe*; primarno vlogo poslanstva težko prepoznajo zagovorniki *dobička* kot temeljnega cilja poslovanja

posredni (neupravljaljski) deležniki <indirect stakeholders> v *sistemu deležniškega upravljanja* tisti, ki nosijo manjši del tveganja v poslovanju *združbe* (npr. manjšinski delničarji ali družbeniki, *zaposlenci*); njihova skupna značilnost je, da nanje vplivajo učinki poslovanja *združbe*, pri čemer ne morejo odločilno vplivati poslovne odločitve; kljub temu imajo pravico in možnost različnih oblik *nadziranja* poslovanja

potencial sodelovanja deležnikov → sposobnost sodelovanja deležnikov

preglednost >transparency> načelo odprtega in jasnega komuniciranja ter dostopanja informacij, tako v javni upravi, združbah kot tudi v družbenih skupnostih in nevladnih združbah; pomeni, da se procesi, odločitve in delovanje na vseh ravneh izvajajo na viden način, ki omogoča pravočasno nadziranje in razumevanje; temelj demokratične družbe in zaupanja v institucije

premoženje → sredstva

pripadnost, predanost → lojalnost

pristnost <authenticity> ujemanje med tem, kar posameznik ali združba v resnici je, kar zagovarja, in kako dejansko deluje; gre za stanje notranje skladnosti, iskrenosti in verodostojnosti v razmerju do sebe in drugih; je temelj zaupanja, ugleda in dolgoročnih razmerij

prispevek združb k skupnemu dobru <contribution of companies to common good> združbe prispevajo h kakovosti življenja, okoljski *trajnosti*, spoštovanju človekovih pravic, k inovacijam v korist skupnosti in povečanju splošne blaginje; ima lahko materialno ali nematerialno obliko, v odvisnosti od posebnosti posamezne združbe; v *sistemu deležniškega upravljanja* je ocenjen z *izkazom novoustvarjene vrednosti*

promocija trajnosti <sustainability promotion> proces preoblikovanja vrednot, sistemov in vedenjskih vzorcev z aktivnim in sistematičnim delovanjem za širjenje, spodbujanje in uveljavljanje načel *trajnostnega razvoja* ter okoljskih in družbenih praks v vseh sferah družbe – od poslovanja in politike do vsakdanjih življenjskih odločitev *posameznikov*; brez aktivne promocije in sistemskih sprememb ostanejo cilji trajnostnega razvoja le lepa želja

prvine družbene odgovornosti <elements of social responsibility> ključne značilnosti in razsežnosti *družbene odgovornosti*, temeljne prvine so: *trajnostni razvoj* družbe kot dolgoročni cilj, *odgovornost* nosilcev odgovornosti, *novoustvarjena vrednost*; pomenijo temeljno izhodišče za oblikovanje informacij za ustrezno odločanje

R

ravnanje s tveganji <risk management> prepoznavanje, ocenjevanje in zmanjševanje tveganj, načrtovanje in omejevanje tveganj v procesu poslovanja

ravnateljstvo <management> izvedeni proces upravljanja, usmerjeno zlasti v usklajevanje in odločanje

razporejanje novoustvarjene vrednosti <allocation of newly created value> je eno najtežjih vprašanj sodobnega upravljanja; zahteva celovito oceno prispevkov in tveganj različnih deležnikov; pri vsaki skupini je treba oceniti njen prispevek k ustvarjanju nove vrednosti, tveganje, ki ga skupina nosi, in njene pravno-moralne pravice; možna izhodiščna merila so: prispevek, tveganje, pogodbeni pravica, načelo pravičnosti; le-ta omogočajo: povračilo kapitalu, povračilo delu, povračilo državi in povračilo drugim skupnostim; obstajajo tudi matematični modeli, ki temeljijo na opredeljenih, vnaprej dogovorjenih ponderjih (utežeh)

razsežnosti družbene odgovornosti <dimensions of social responsibility> način obravnavanja družbene odgovornosti glede na njeno usmerjenost na: notranja razmerja v združbi, razmerja do deležnikov in razmerja do drugih

razumna prilagoditev <reasonable accommodation> izhaja predvsem iz prava človekovih pravic, trga delovne sile in nediskriminacije; nanaša se na ustrezne, izvedljive in sorazmerne prilagoditve, ki jih mora združba zagotoviti *posamezniku*, da lahko enako sodeluje v okolju – zlasti pri delu, šolanju ali dostopu do storitev; temelji na konvenciji OZN o pravicah invalidov, zakonodaji EU in zakonu o izenačevanju možnosti invalidov v RS

razvrščanje deležnikov <stakeholder classification> podlaga za *analiziranje deležnikov*; uporabiti je koristno več sodil, kot so na primer: notranji ali zunanji, vrsta (po značilnosti *deležnika*), interes (visok, nizek), tveganja (za deležnika, za združbo, stopnja odvisnosti), moč upravljanja (*upravljavski, neupravljavski*), vplivni, odvisni, izpostavljeni tveganjem, interesno povezani, verjetnost spremembe interesa, trdnost zaveznitva, finančni vpliv, lokacija; skupinjenje deležnikov ni statično, njihova struktura se spreminja, lahko prehajajo iz ene skupine v drugo; zaradi zakonskih pravic in družbenih obveznosti je *država* posebna vrsta deležnika

razvrščanje (rangiranje) združb <company ranking> obstaja več mednarodnih sistemov rangiranja, ocen in indeksov, ki združbe razvrščajo glede na raven družbene odgovornosti, *trajnostnosti* in *ESG* dejavnikov; ti sistemi so lahko globalni, regionalni, neodvisni ali kriterijski; primerjajo se lahko tudi države, občine, mesta, regije, univerze in raziskovalne združbe, bolnišnice, zdravstveni sistemi, nevladne združbe, javne institucije, javna uprava, športne organizacije in klubi, cerkvene in verske združbe; metodike vključujejo zlasti naslednja sodila: finančna, družbene odgovornosti (*CSR*, *ESG*), učinkovitosti, preglednosti, kakovosti upravljanja, vpliva na družbo in okolje

recikliranje <recycling> ponovna uporaba materialov kot delov proizvodov za zmanjšanje odpadkov in varstvo dobrin

reciklabilnost, ponovna uporabnost <recyclability> značilnost materialov, izdelkov ali embalaže, da jih je mogoče po uporabi učinkovito predelati (reciklirati) v nove proizvode ali surovine

revščina <poverty> nasprotje *blaginje*; materialna revščina: poleg nezmožnosti zadovoljevanja osnovnih potreb označuje tudi nezmožnost izpolnjevanja družbeno določenih pričakovanj, ki se širijo z družbeno blaginjo; tudi tam, kjer so osnovne storitve na voljo, so lahko posamezniki izključeni, če ne morejo dostopati do dobrin, in oblik človekove varnosti, ki so postale standardne; **duhovna (bolj psihološka), kulturna (bolj družbena) revščina** (spiritual / cultural) poverty: pomanjkanje smisla za kulturne vrednote, nerazgledanost, kulturnega kapitala, čustvena plitvina, pasivnost, odsotnost sposobnosti refleksije, izguba smisla, pomanjkanje pristnih odnosov, brez občutka pripadnosti, nezmožnost sočutja, zatekanje k zasvojenosti v stiski, ni neposredno odvisna od formalne izobrazbe

revizija deležnikov <stakeholder audit> proces opredeljevanja, razvrščanja, ocenjevanja in spremljanja *deležnikov* ter analiziranja kakovosti razmerij med združbo in njenimi deležniki, z namenom zmanjševanja tveganj, maksimiranja *novoustvarjene vrednosti* ter izboljšanja družbene legitimnosti združbe; orodje strateškega upravljanja, družbene odgovornosti (*CSR/ESG*) in usmerjanja razmerij z deležniki; vključuje opredelitev in razvrstitev deležnikov, merjenje razmerij do deležnikov, analizo pričakovanj deležnikov, oceno tveganj, oceno ustvarjene vrednosti za deležnike, razkorak med pričakovanji in uresničitvijo, načrt za izboljšanje upravljanja deležnikov

S

sistem omejitev in trgovanja z izpusti <cap and trade> tržni mehanizem za zmanjševanje onesnaževanja, predvsem izpustov toplogrednih plinov; uporabljajo ga države ali nadnacionalne organizacije (npr. *EU ETS* – *EU Emissions Trading System*), da bi podjetja spodbudili k zmanjšanju izpustov na stroškovno učinkovit način; povezan z *ogljiknim davkom*; sistem ustvarja *motivaacijo*, povečuje učinkovitost in zmanjšuje negativni okoljski učinek; pokriva izpuste energetike, industrije, letalstva znotraj EU, postopoma tudi ladjarstva; med slabostmi so: manipulacije na trgu, včasih preveč velikodušno začetno dodeljevanje pravic, zmanjšuje tekmovalnost energetske intenzivnih podjetij, spremenljivost cen pravic

skrb za okolje <environmental care> zavestno, odgovorno in sistematično ravnanje *posameznikov*, združb in države, s katerim se varujejo naravne dobrine, zmanjšujejo negativni vplivi na *okolje* ter zagotavlja dolgoročno sposobnost naravnih in družbenih sistemov za preživetje in razvoj; obsega temeljne cilje (varovanje ekosistemov, *biotske raznovrstnosti*, zmanjševanje onesnaženja, trajnostna raba dobrin, preprečevanje okoljskih škod, zagotavljanje življenja sedanjim in prihodnjim generacijam), varovanje naravnih dobrin, podnebno odgovornost, ravnanje z odpadki in krožno gospodarstvo, odgovorno rabo energije, etično razsežnost (medgeneracijska pravičnost, spoštovanje narave), zagotavljanje trajnostnega sobivanja družbenih in naravnih sistemov

skrbniška dolžnost, dolžnost, ki temelji na zaupanju <fiduciary duty> obveznost fiduciarja (osebe, ki upravlja premoženje ali sprejema odločitve), da ves čas deluje *lojalno*, skrbno, pošteno in izključno v korist upravičenca (beneficiarja); ena od najstrožjih oblik odgovornosti v pravu, *poslovni etiki* in *upravljanju*; v *združbah* vključuje upravljanje premoženja, varovanje vrednosti (preprečevanje prevar), upoštevanje interesov *deležnikov*, preprečevanje škodljivih odločitev; temelj *deležniškega upravljanja*

skrbnost <accountability> izraz kulture in zavestnega, *družbeno odgovornega* in premišljenega delovanja, pri katerem *posameznik* ali *združba* ravna pozorno, preudarno in v skladu s pričakovanimi standardi, da bi preprečil(a) škodo sebi, drugim ali skupnosti; obravnavamo ga lahko z več vidikov: pravni, organizacijski, poklicni, politični ter zunanji in notranji; gre za temeljni pojem v pravu, etiki, ekonomiki, upravljanju in družbeni odgovornosti

skupine deležnikov <stakeholder groups> deležniki so *upravljavski* in *neupravljavski*, z vidika njihove odgovornosti pa ločimo: *lastnike* kapitalskih vložkov (ki so odgovorni za spremljanje in soupravljanje poslovanja, *trajnostno* razmišljanje, podporo razvoju in ne kratkoročnim špekulacijam), *zaposlence* (ki so odgovorni za delovno učinkovitost, odgovorno ravnanje s poslovnimi dobrinami, prispevanje k inovacijam, odgovorno vedenje in realnost pričakovanj ter soupravljanje poslovanja), *ravnateljstvo* (ki je odgovorno za *etično* in strokovno ravnanje in vodenje, enakopravno obravnavanje *deležnikov*, obvladovanje tveganja), upnike (ki so odgovorni za spremljanje *bonitete* združbe in odobravanje posojil skladno s potrebami združbe ob ustreznem zavarovanju ter smotrno pomoč v krizi), dolgoročne poslovne partnerje (ki so odgovorni za izvajanje dolgoročne pogodbe, dajanje koristnih predlogov, spremljanje poslovanja in pomoč v kriznih razmerah); poseben status deležnika ima *država*; skupine deležnikov niso statične, spreminjajo se z njihovimi interesi, pravicami in odgovornostmi; temu naj sledi tudi poslovna politika združbe

skupne dobrine <common goods> dobrine, ki so vsem dostopne, temeljijo na sodelovanju in so sestavni del družbene blaginje; skupno dobro

socialna blaginja <social welfare> pomeni zlasti kakovostne javne storitve (zdravstvo, šolstvo, sociala), nizko stopnjo kriminala, dostopna stanovanja, vključenost, pravičnost, enake možnosti, zdrave skupnosti, socialno povezanost in integriteto

socialna politika <social policy> področje javnih politik, ki ureja pogoje za blaginjo prebivalstva, zmanjšuje *socialne neenakosti* ter zagotavlja socialno varnost, enake možnosti in kakovost življenja ljudi; temelji na načelih *pravičnosti*, *solidarnosti* in dostojanstva človeka; obsega sistem socialne varnosti, družinsko in demografsko politiko, zdravstveno politiko, izobraževalno politiko, politiko socialne vključenosti ranljivih skupin, stanovanjsko politiko, socialno infrastrukturo, trg delovne sile in politiko zaposlovanja; odgovornost *države* v okviru njene *družbene odgovornosti* za *blaginjo* prebivalstva in stabilnost družbenega sistema

socialni kapital <social capital> pomeni vrednost, ki jo prinašajo povezave med ljudmi; obsega mreže, norme vzajemnosti, informacijske kanale in zaupanje, kar omogoča učinkovitejše sodelovanje za doseganje skupnih ciljev; v združbi je ključen za inovacije, zadovoljstvo zaposlencev, sodelovanje z deležniki in krizno upravljanje; je pogoj za uspešno druž-

beno odgovorno delovanje združbe; pomembne veste: vezni (bonding), mostovni (bridging) in povezovalni (linking) socialni kapital

socialni mednarodni standardi <social international standards> *ILO* Core Labor Standards (temeljni delovni standardi), *SA8000* (protikorupcijski sistem), *COSO* (sistem notranjih kontrol in obvladovanja tveganj prevar); standardi, katerih namen je zagotoviti in spodbujati temeljne človekove pravice, pravične delovne pogoje ter dostojanstvo in blagostanje vseh zaposlencev po svetu; nastajajo pod okriljem mednarodnih združb in služijo kot moralni in pravni kompas za globalno gospodarstvo; osnova za pravičnejši globalni *družbeni sistem*

sonaravnost <nature-based approach, close-to-nature approach, nature-friendly management> načelo, po katerem človek ali združba deluje v skladu z naravnimi procesi in omejitvami okolja, tako da ohranja *ekosistemsko* ravnovesje in dolgoročno sposobnost narave za obnovo; okoljsko jedro *vzdržljivosti*; sestavni del *trajnostnega razvoja*; temeljne prvine: upoštevanje zmogljivosti *okolja*, minimalni posegi v naravo, ohranjanje *biotske raznovrstnosti*, obnavljanje *ekosistemov*, *cikel zaprtih snovi*, uporaba obnovljivih dobrin, dolgoročni pogled

soodvisnost ljudi <interdependence of people> temeljno družbeno, ekonomsko in ekološko načelo, ki poudarja, da so posamezniki, skupnosti, narodi in celotna človeška družba medsebojno povezani in vplivajo drug na drugega; posledica *povezanosti ljudi*; kaže se v vplivu delovanja *posameznika* na skupnost in vplivu skupnosti na *posameznika*; kar je za enega ugodno, je lahko za drugega škodljivo; počutje in delovanje *posameznika* sta odvisna od počutja in delovanja drugih ljudi; zahteva, da odločitve, politike in življenjski slogi upoštevajo njihov vpliv na številna omrežja v življenju ljudi

soodločanje zaposlencev <employees' participation, in decision-making, codetermination> sistem, v katerem imajo *zaposlenci* formalno pravico sodelovati pri upravljanju *združbe*, *zaposlenci* sodelujejo pri sprejemanju strateških odločitev in imajo zastopnike v nadzornem svetu ali upravljaljskih odborih

soupravljanje tveganja <risk co-management> → deležniško upravljanje

spodbujanje družbeno odgovornega vedenja <promoting social responsible behaviour> ustvarjanje kulture poštenosti, *integritete* in moralnega ravnanja

spodbujanje trajnostnega razvoja <promoting sustainable development> sistematičen proces motiviranja in vplivanja na posameznike, združbe in družbo, da pri svojih odločitvah in dejanjih upoštevajo širše družbene, okoljske in etične posledice

sposobnost sodelovanja deležnikov <stakeholders' cooperative potential, capacity for cooperation> sposobnost deležnikov in njihova pripravljenost za sodelovanje z združbo pri doseganju skupnih ciljev

sprejemanje odgovornosti <accountability> prevzemanje posledic svojih dejanj in odločitev

standardi trajnosti → trajnostni standardi

strategija trajnosti → trajnostna strategija

strategija do deležnikov <stakeholder strategy> načrtovan, sistematičen pristop združbe k temu, kako upravlja razmerja, interese, pričakovanja in vplive svojih *deležnikov*, z namenom ustvarjanja obojestranske koristi, zmanjševanja *tveganj* in povečevanja *uspešnosti*; osrednja prvina upravljanja *CSR/ESG*, ki obsega odgovore na vprašanja: kako združba sodeluje z *deležniki*, zakaj so ta razmerja pomembna, katere *cilje* naj se z njimi doseže, katere dejavnosti in sredstva so potrebna; glavni cilji: uskladitev interesov *deležnikov* in *združbe*, zmanjšanje tveganj in sporov, gradnja zaupanja, legitimnosti in podpore, ustvarjanje *novoustvarjene vrednosti*, podpora *trajnostni* in strategiji *ESG*, dolgoročna stabilnost poslovnega modela

strateški programi za deležnike <stakeholder strategic programs> konkretni, razčlenjeni in ciljno usmerjeni programi ali sklopi dejavnosti, s katerimi združba uresničuje svojo *deležniško strategijo*; izvajalna raven *upravljanja z deležniki*; združba jih oblikuje za posamezne ali skupine *deležnikov*, da bi sistematično *upravljala* razmerja, izpolnjevala obveznosti, zmanjšala *tveganja* ter ustvarila ali delila novoustvarjeno vrednost; so usmerjeni v posamezne skupine deležnikov in njihove cilje, obsegajo razčlenjene ter merljive projekte; gre za izvedbeno raven *upravljanja deležnikov* — za udejanjanje strategije

strošek <cost> v denarni merski enoti izražena poraba ali obraba *prvin poslovnega procesa*

strošek amortizacije <depreciation cost, amortization cost> strošek, ki se nanaša na postopno prenašanje vrednosti amortizirljivih sredstev na poslovne učinke; zmnožek njihovih nabavnih vrednosti z ustreznimi amortizacijskimi stopnjami

strošek amortizacije naravne dobrine <depletion cost> računovodsko in ekonomsko priznani strošek, ki predstavlja postopno porabo oziroma izčrpavanje naravnih dobrin, kot so rude, nafta, plin, premog, les ali druge neobnovljive (in v določenih primerih obnovljive dobrine), ki jih združba uporablja pri svojem delovanju; primerljiv z *amortizacijo delovnih sredstev*, vendar posebej prilagojeno naravnim dobrinam, omogoča pravilno razporejanje vrednosti naravne dobrine na obdobja njene uporabe in objektivnejši prikaz izida iz poslovanja združbe

strošek dela <labour cost> (1) v *kapitalističnem sistemu* obsega vse plače zaposlencev in z njimi povezana nadomestila (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* gre samo za *osnovno plačo* z ustreznimi nadomestili, ki je izraz ovrednotenega *potroška delovne sile*

strošek lastniškega kapitala <cost of owner's capital> pričakovani donos sredstev vloženega kapitala

strošek najemnin <rental cost> v *sistemu deležniškega upravljanja* sem spadata tudi *nadomestili za uporabo sredstev iz kapitala in sredstev iz posojil*

stroški poslovanja <operating costs> v *sistemu deležniškega upravljanja* so stroški poslovanja (poleg stroškov vpliva na okolje) tudi *nadomestili za uporabo sredstev iz kapitala in posojil* ter ocenjeni *potrošek delovne sile*, kar zahteva oblikovanje nove, netradicionalne teorije *ekonomike združbe*

T

trajen <durable> dolgoročno obstojen, stabilen, dolgoročno ohranjen (npr. proizvod, mnenje, spomin, rešitev, zaposlitev), se ne spreminja hitro, se ne razgradi; obstojnost je sama sebi namen; dolgo časa zdrži obrabo

tragedija skupnih dobrin <tragedy of the commons> ravnanje uporabnikov skupnega vira ali dobrin (npr. morje, gozd, zrak, paša, voda) zgolj po lastnem interesu in v škodo drugih

trajna plačilna sposobnost <permanent solvency> temeljni *cilj* finančne funkcije v združbi; neprekinjena *kratkoročna plačilna sposobnost*; odgovornost *vodje finančne funkcije v združbi*; dosega se s *trajnim vzdrževanjem kapitalne ustreznosti združbe*; izraz *trajnostnega financiranja*; pomemben pogoj nemotenega poslovanja *združbe*

trajnostna akreditacija <sustainability accreditation> potrdilo, da neki certifikacijski organ izpolnjuje zahteve akreditacijskega standarda

trajnostna družba <sustainable society> družba, katere značilnosti so: ohranjanje, narave, *družbeno odgovorni* in zadovoljni ljudje, sodobna tehnologija, *soudeležba* ljudi, učinkovito ustvarjanje nove vrednosti, družbeno zaželeno *vrednote* (kultura, etika, *solidarnost*, norme), premišljeno potrošništvo, *upravljanje raznolikosti*, univerzalni temeljni dohodek, prosti čas in zabava, učinkoviti družbeni sistemi; temeljna pogoja za doseganje trajnostne družbe sta *družbeno odgovorno* delovanje vseh *nosilcev družbene odgovornosti* in *ustrezno učinkovit informacijski sistem*

trajnostna gradnja <sustainable construction> način načrtovanja, gradnje, uporabe in obnove stavb, ki zmanjšuje negativne vplive na okolje, varuje naravne dobrine ter obenem zagotavlja zdravo, varno in kakovostno bivalno okolje za ljudi skozi celoten življenjski cikel objekta; gre za ravnotežje med okoljskimi, družbenimi in ekonomskimi vidiki gradnje; na tem področju so razviti tudi standardi in ustrezni certifikati; *arhitekturna trajnost*

trajnostna matrika <sustainable matrix> orodje trajnostne politike za umeščanje združb glede njihove poslovne politike z dveh razsežnosti: uspešnosti (aktivni/pasivni) in ravni uvedbe na: minimaliste (minimalists), računarje (calculators), izvajalce (operators), nosilce (drivers)

trajnostna politika <sustainability politics> uravnavanje in opredeljevanje vrednot, načel, ciljev ter sistematično upravljanje razvoja in delovanja tako, da so ekonomski, družbeni in okoljski *cilji* obravnavani enakovredno in medsebojno usklajeno; sklop *načel*, pravil in ukrepov, s katerimi *združba* ali *država* načrtno usmerjata svoje odločitve in ravnanja tako, da dolgoročno zagotavljata ekonomsko uspešnost, *družbeno blaginjo* in varstvo okolja, brez ogrožanja možnosti prihodnjih generacij;

strateški okvir, ki povezuje kratkoročne interese z dolgoročnimi učinki in presega zgolj ekonomsko logiko učinkovitosti; vsebuje ekonomsko, okoljsko in družbeno razsežnost; izvaja se na treh ravneh: država, združba in finančne institucije; sistematično izvajanje temeljne razvojne zاميli sodobne družbe

trajnostna razmerja <sustainable relationships> razmerja med ljudmi, združbami in okoljem, ki temeljijo na dolgoročnem sodelovanju, pravičnosti, zaupanju in odgovornosti, tako da lahko dolgoročno vzdržijo brez izčrpavanja ljudi, dobrin ali družbe; niso usmerjena samo v kratkoročne koristi, temveč v uravnotežen in trajen učinek za vse vpletene

trajnostna strategija <sustainability strategy> integralni del celotne strategije *združbe*; načrtna izbira razvojne poti, ki omogoča dolgoročno *uspešnost združbe* ob hkratnem spoštovanju omejitev naravnega okolja in legitimnih interesov *deležnikov*; načrt usklajevanja gospodarskih *ciljev* z okoljskimi, socialnimi in upravljavskimi zahtevami (*ESG*) in ustvarjanja nove vrednosti in njenega razporejanja na *deležnike*; določa dolgoročne *cilje*, prioritete in smer *razvoja*; obsega: analizo izhodišč, opredelitev trajnostnih *ciljev* (*ESG*), izbiro strateških usmeritev, vgradnjo v *poslovni model*, opredelitev in vključevanje *deležnikov*, izvajanje, merjenje in poročanje; gre za strategijo pravične razporeditve *tveganj* in *koristi*, saj pomeni odmik od zgolj dobičkonosnosti kot izoliranega *cilja* k prispevku *družbi* v materialni in nematerialni obliki

trajnostna tehnologija <sustainable technology> tehnologija za zmanjševanje negativnih vplivov na okolje in *družbo*, obenem pa podpira dolgoročni gospodarski razvoj in blaginjo ljudi; njen cilj je zadovoljevati današnje potrebe, ne da bi ogrozila potrebe prihodnjih generacij; njene značilnosti: okoljska, socialna in ekonomska *trajnostnost*

trajnostna trgovina <sustainability trade> način trgovanja, ki upošteva dolgoročni vpliv na okolje, družbo in gospodarstvo; njen cilj ni samo finančni, ampak tudi ohranjanje naravnih virov, pravično plačilo proizvajalcem in izboljšanje kakovosti življenja ljudi, vključenih v dobavno verigo; njene glavne prvine so okoljska odgovornost, socialna pravičnost in ekonomska vzdržnost; skuša zagotoviti pošteno porazdelitev vrednosti v globalni ekonomiji

trajnosten, vzdržljiv <sustainable> nanašajoč se na trajnost, lastnost, značilnost trajnostnega; tak, ki lahko dolgoročno obstaja, deluje ali se

razvija, ne da bi pri tem izčrpaval dobrine, povzročal škode *okolju*, *družbi* ali gospodarstvu, in ki omogoča, da potrebe sedanjih generacij ne ogrožajo potreb prihodnjih generacij; odgovoren do vseh *deležnikov*; slov.: pridevnik (npr. *trajnostni razvoj*, trajnostna oskrba, *trajnostna politika*, *trajnostna družba*, trajnostno gospodarjenje)

trajnostne poslovne (vrednostne) verige <sustainable business (value) chains> celotni tokovi dejavnosti *združbe* – od pridobivanja surovin do končnega uporabnika, zasnovani za zmanjševanje negativnih okoljskih in družbenih vplivov ter hkratno trajnostno delovanje vseh členov v verigi (npr. trajnostna nabavna, proizvodjalna ali prodajna veriga); ključna *načela*: celostni pogled, sodelovanje vseh deležnikov, preglednost in sledljivost, dolgoročna odpornost in zmanjševanje tveganj

trajnostni programi/ukrepi <sustainability programs/measures> načrtovani, sistematični in merljivi sklopi dejavnosti, s katerimi *združbe*, javne institucije ali države uresničujejo *načela* trajnostnega razvoja; uravnoteženje okoljskih, družbenih in ekonomskih *ciljev*, brez ogrožanja možnosti prihodnjih generacij; izvajajo se na ravni *združb*, države ali mednarodnih institucij; razčlenjeni mehanizmi za izvajanje *trajnostnih strategij*, ki s pomočjo merljivih *ciljev*, institucionalnih odgovornosti in sistemov nadziranja zagotavljajo uravnotežen razvoj okoljskih, družbenih in ekonomskih razsežnosti delovanj

trajnostni standardi <sustainability standards> urejeni, mednarodno ali nacionalno sprejeti okviri, ki opredeljujejo zahteve za odgovorno okoljsko ravnanje, socialno *pravičnost* ter *etično* in *učinkovito upravljanje* *združb*; *norme*, ki določajo, kaj pomeni biti trajnosten in kako to izkazovati na primerljiv, preverljiv in pregleden način; obsegajo *okoljske*, *socialne* in *upravljalvske* zahteve ter ustrezno *poročanje*

trajnostni krog <sustainable cycle> krožni proces trajnostnega *upravljanja*; obsega cikel: motiviranje, *cilje*, razvoj strategije, izvajanje strategije, spremljanje in ovrednotenje, izboljšave

trajnostni materiali <sustainable materials> materiali, ki imajo manjši negativni vpliv na okolje in družbo skozi celoten življenjski krog – od pridobivanja surovin, proizvodnje in uporabe do ponovne uporabe, recikliranja ali razgradnje; njihov namen je zmanjšati izčrpavanje naravnih dobrin, onesnaževanje in količino odpadkov, obenem pa ostati funkcionalni, varni in ekonomsko smiselni

trajnostni, vrhljivi razvoj <sustainable development> razvoj, ki je skladen s *politiko trajnosti*; pomeni zadovoljevanje potreb sedanosti brez ogrožanja blaginje prihodnjih generacij; ima tri stebre: gospodarski, okoljski in socialni; da bi uresničevali *trajnostni razvoj*, morajo nosilci politik na teh treh področjih sodelovati in se medsebojno podpirati

trajnostni standardi poročanja <sustainability reporting standards (ESG disclosure)> mednarodno uveljavljena načela poročanja (npr.: *GRI* - Global Reporting Initiative), *SASB* - prilagojeni standardi za investitorje, *ISSB/IFRS S1 & S2* - globalni računovodski *ESG* standardi, *TCFD* - poročanje o podnebnih tveganjih, *CSRD/ESRS (EU)* – obvezni standardi poročanja za podjetja v *EU*

trajnostno financiranje <sustainable financing> način usmerjanja finančnih tokov, pri katerem se poleg finančnih donosov sistematično upoštevajo tudi okoljski, družbeni in upravljavski vidiki (*ESG*), z namenom doseganja dolgoročne ekonomske, družbene in okoljske vzdržnosti

trajnostno potrjevanje (certifikacija) <sustainability certification> pridobivanje potrdila o izpolnjevanju zahtev konkretnega trajnostnega standarda

trajnostno upravljanje z dobrinami <sustainable resource management> način *načrtovanja*, uporabe in varovanja naravnih, človeških in ekonomskih dobrin, tako da se uporabljajo *učinkovito*, odgovorno in dolgoročno, brez izčrpavanja ali ogrožanja možnosti prihodnjih generacij v ravnovesju med potrebami ljudi, *okolja* in gospodarstva

trajnostnost <sustainability> lastnost (značilnost, kakovost) *trajnostne politike*, ukrepov, načinov delovanja in nosilcev, usmerjenih v *trajnostno družbo*; tri razsežnosti: okoljska, socialna, upravljavska (*ESG*); sposobnost za preživetje v prihodnosti; slov.: samostalnik

transparentnost → preglednost

tveganje, rizik <risk> možnost nepredvidenega dogodka ali posledic (ne)odločanja

trojni končni izid <triple bottom line> sodoben koncept merjenja *uspešnosti* podjetja, ki obsega izide na treh področjih: tradicionalni *dobiček* (ekonomsko področje), družbeno (socialno) področje in okoljsko področje; pogled na poslovanje *združb*, ki poudarja, da je resnični uspeh dosežen, ko *združba* deluje v korist ljudi planeta in *dobička*; poskus premostiti pomanjkljivosti *dobička* kot mere uspešnosti

U

učinkovitost informacijskega procesa <efficiency of information proces> se kaže v hitrem in pravočasnem spoznanju (občutku) uporabnika o priložnosti ali nevarnosti kot podlagi za odločanje; razmerje med učinkom (občutek priložnosti ali nevarnosti) in stroškom informacije

upravljanje <governance> delni sistem poslovnega sistema, vsebuje interesno usmerjanje (kaj in zakaj?), povezano z *ravnateljstvom* (kako?)

upravljanje deležnikov <stakeholder management> strateški in sistematični *proces* prepoznavanja, analiziranja, uveljavljanja in usklajevanja interesov vseh *posameznikov* ali drugih *deležnikov*; filozofija vodenja, ki priznava, da je dolgoročni uspeh združbe odvisen od uravnoveženega zadovoljevanja potreb vseh ključnih *deležnikov*, ne samo lastnikov vloženega kapitala; nenehen proces uravnoveževanja in dialog, ki *združbo* postavlja v središče mreže odnosov; način trajnostnega in *družbeno odgovornega* delovanja; strategija preživetja in napredka v kompleksnem svetu

upravljavski (neposredni) deležniki <governing (direct) stakeholders> v *sistemu deležniškega upravljanja* tisti, ki s svojimi odločitvami pomembno prispevajo k obvladovanju tveganja: aktivni solastniki kapitalskih deležev (večji delničarji, družbeniki in zaposlenci), vrhnje ravnateljstvo, nadzorni organi združbe, pogodbeni dolgoročni poslovni partnerji)

upravljavski mednarodni standardi <international governance standards and international management standards> formalni sistemi pravil, meril in postopkov, ki določajo, kako naj se združba vodi, nadzira, obvladuje tveganja ter zagotavlja etično, pregledno in odgovorno upravljanje, *integriteto in etiko poslovanja*, določajo odgovornost *ravnateljev* in pravice *deležnikov*; najpomembnejši so: *OECD Principles of <Corporate Governance>*, *ISO 37001 (Anti-bribery Management Systems)*, *COSO (Committee of Sponsoring Organizations)*, *ISO 37301 (Compliance Management System)*, *King IV Code (Južna Afrika)*, *Cadbury Report (UK)*, *UK Corporate Governance Code*, *ESRS G-standard (EU)*

uravnoveževanje interesov <balancing of interests> *proces* zagotavljanja pravičnega upoštevanja potreb vseh vpletenih

usmerjanje <directing, guidance> trajnejše načrtovalne odločitve; sestavni del *upravljanja*; pristojnost in dolžnost upravljavcev

uspešnost informacijskega procesa <effectiveness of information process> se kaže v ustreznem odzivu uporabnika informacije, to je v ustreznem (pravilno usmerjenem) odločanju; v nasprotnem primeru je velika verjetnost, da je uporabnik prejel *dezinformacijo*; razmerje med učinkom informacije (koristnostjo) in njenim *namenom*

uspešnost poslovanja <business effectiveness, business performance> v kapitalističnem sistemu je izražena z zadostno (pričakovano) višino ustvarjenega dobička, v razmerah *deležniškega upravljanja* pa z zadostnim obsegom *novoustvarjene vrednosti*, ki poleg pričakovanih *udeležb* deležnikov pokrije tudi odplačila dolgoročnih posojil in nujne naložbe v prihodnjem obdobju; meri se s stopnjo uresničitve *ciljev* in nalog

utrujenost od trajnosti <sustainability fatigue> izguba motiviranosti za trajnostna prizadevanja; mentalna in čustvena utrujenost, občutek *trajnosti* kot administrativnega bremena; psihološki obrambni mehanizem; ciničen odnos do *ESG* ali pobud *CSR*; preobremenjenost z načinom uresničevanja trajnosti; v *združbah* se pojavlja zaradi preobsežnega *poročanja ESG*, nejasnih *standardov*, ciljev brez izvajalne podpore in občutka, da trajnost odvrča od osnovnega *poslanstva*; pri *posamezniku* se pojavlja zaradi preobremenjenosti z *(dez)informacijami*, občutka nemoči, želje po popolnosti, konflikta vrednot in udobja, negativnega vzdušja v socialnem okolju, dolgotrajnega stresa oziroma pritiska

V

vidiki družbene odgovornosti <aspects of social responsibility> možni pogledi na vse *prvine razsežnosti*, *področja vrste in oblike družbene odgovornosti*, na primer: kakovost, *etika*, *tveganje*, *ravnateljstvo*, *upravljanje* in *soupravljanje*, *posameznik*, *organiziranje*, *kratkoročni vidik*, *dolgoročni vidik*, *informacijski sistem* in *informiranje*, poslovni procesi, pravni red, *novoustvarjena vrednost*, *zdravje* in *dobro počutje*, *kultura*, *izobraževanje*, *komuniciranje*, *inoviranje*, *družbena blaginja*

visoka kakovost življenja <high quality of life> blagostanje posameznika in družbene skupnosti; trajnostni *cilj*, ki obsega prizadevanja za izboljševanje fizičnega, čustvenega in socialnega blagostanja

vizija združbe <company's vision> predviden razvoj združbe na določenem poslovnem področju, opredeljen s predvidenim poslovnim modelom (koncepti), *vrednotami* in kulturo ter z želenimi merili uspešnosti ob ocenjenih zmožnostih in razpoložljivih virih; z njo se izraža predvideni dolgoročni razvoj *združbe* ob hkratnem izpolnjevanju odgovornosti do ožje in širše *družbe*

vklučenost zaposlencev <employee involvement> stanje, v katerem imajo *zaposlenci* občutek *pripadnosti*, spoštovanja, enakih priložnosti in možnosti aktivnega prispevka k delu in odločanju v *združbi* ne glede na njihovo osebno ali poklicno *različnost*; zaradi sistematične podpore povečuje *pripadnost* in psihološko varnost *zaposlencev*

vklučevanje občanov <citizen engagement, participatory practices> sodelovanje ljudi pri odločitvah, ki vplivajo na njihovo življenje in skupnost; proces, kjer občani niso le pasivni opazovalci, ampak imajo glas, vpliv in odgovornost pri oblikovanju politik, projektov ali storitev; ključne prvine: aktivnost, preglednost, vpliv na odločanje, socialna *povezanost*

vklučitev <inclusion> vključevanje vseh zainteresiranih in vpletenih, ne glede na razlike med njimi

vloga ravnatelja (vodje) finančne funkcije <role of chief financial officer> odgovoren za *trajno plačilno sposobnost združbe*, ustvarjanje, zaščito, pošteno razporeditev *novoustvarjene vrednosti* med vse *deležnike* ter za integracijo *trajnosti*, preglednosti in *etičnosti* v finančno upravljanje *združbe*, to je za vzdrževanje *kapitalске ustreznosti združbe*; njegova vloga presega klasično finančno nalogo financiranja in pomeni jedro *upravljanja tveganj*, legitimnosti in dolgoročne stabilnosti *združbe* ter vključuje strateško podporo vrhovnemu *ravnatelju* v okviru *deležniškega sistema upravljanja*

vloga ravnatelja <role of top manager> usklajevanje interesov in *tveganj* vseh *deležnikov* ter vodenje *združbe* kot kompleksne družbenogospodarske koalicije; obsega uravnoteženje interesov *deležnikov*, ravnanje za pridobivanje *novoustvarjene vrednosti*, vodenje *pravičnih* in preglednih procesov, usklajuje *koalicije deležnikov*, vzpostavlja *deležniško strategijo*, sprejema odgovornost ravnateljstva in zagotavlja *integriteto združbe*, krepi kulturo zaupanja in sodelovanja

vodenje <leadership> vplivanje na *posameznika* ali skupino, da naredi tisto, kar želi vodja; ena od razsežnosti *ravnateljstva* v pogledu usmerjanja zaposlencev za doseganje *ciljev združbe* in k občutku *pripadnosti*; obsega različne sloge vodenja; ustrezno razvijanje in uporabo moči ter ravnanje s čustvi; vsebina vodenja je komuniciranje in organizacijsko pogajanje, motiviranje in razvoj zmožnosti zaposlencev, zgled; temelji na poštenosti, etiki in zaupanju

vpliv prodaje podjetja na deležnike <impact of selling a company on stakeholders> prodaja vpliva različno (pozitivno ali negativno) na različne skupine *deležnikov*; vplivi so ekonomski, socialni, upravljavski in etični; lahko so kratkoročni, srednjeročni ali dolgoročni; temeljno sodilo ustreznosti prodaje z vidika družbene odgovornosti je njen učinek na družbeno blaginjo

vrednote <values> pozitivna *načela*, ki jim ljudje priznavajo veliko vrednost in jim zato dajejo prednost pri *odločanju*; služijo kot normativna vodila za presojanje, kaj je dobro ali slabo, zaželeno ali nezaželeno, pravilno ali napačno; usmerjajo odločitve in ravnanje ter pomenijo normativno jedro osebnega, družbenega in organizacijskega delovanja; so razmeroma stabilne, njihovo spreminjanje je odvisno od prepleta osebnih (življenjske izkušnje, starost, izobraževanje in refleksija), družbenih (družina, socializacija, mediji in digitalno okolje), kulturnih (tradicija in religija), ekonomskih (stopnja varnosti in blaginje, *socialna neenakost*), institucionalnih (kultura združbe, nagrajevanje, zgledi), političnih (pravni in politični sistem), zgodovinskih (krize in prelomni dogodki) dejavnikov ter od zavestnih odločitev in moralne rasti

vrste družbene odgovornosti <types of social responsibility> pomenijo ožjo usmeritev s členjenjem po posamezni *prvini* ali *razsežnosti*; na primer v: zakonsko odgovornost, moralno odgovornost, odgovornost združb, odgovornost *države* in državne uprave, odgovornost ravnateljstva, odgovornost upravljavcev, odgovornost *posameznika*, odgovornost *zaposlencev*

vzajemnost → povezanost ljudi

vzdržljivost <sustainability> stanje ali sposobnost, kakovost sistema, da deluje in se razvija brez izčrpavanja dobrin ali povzročanja škode prihodnjim generacijam

vzdržnost → trajnostnost

Z

zabilančna evidenca <off-balance sheet record> vsebuje podatke o zunajbilančnih instrumentih, ki ne sodijo v *bilanco stanja*, in lahko vplivajo na finančni položaj združbe v prihodnosti, jih pa je možno ovrednotiti; njihova celotna vrednost je posebna postavka v bilanci stanja in so pojasnjeni v pojasnilih k računovodskim izkazom skladno z veljavnimi računovodskimi usmeritvami; pomembna za oceno *tveganj* in kakovosti *novoustvarjene vrednosti* tudi v povezavi z *izkazom novoustvarjene vrednosti*

zadruga <cooperative> podjetje, namenjeno predvsem zadovoljevanju potreb svojih članov s ciljem zmanjševanja njihovih tveganj

zadržana (neizplačana) novoustvarjena vrednost <retained (unpaid) newly created value> vrednost, namenjena financiranju razvoja in izrabi poslovnih priložnosti v *sistemu deležniškega upravljanja*

zakon dodane vrednosti <value-added law> zakon, po katerem *novoustvarjena vrednost* v vsakem poslovnem sistemu pripada nosilcem tveganja sorazmerno njihovem prispevku k obvladovanju tveganj v poslovanju; po tem zakonu nesorazmerno visoka udeležba posameznih nosilcev *tveganja* v novoustvarjeni vrednosti povečuje stopnjo entropije (razpada) sistema in ogroža uresničevanje njegovega *trajnostnega razvoja*; zakon ima različne pojavne oblike svoje navzočnosti v odvisnosti od njegovega upoštevanja pri *odločanju*; deluje in je deloval v vseh družbenoekonomskih sistemih

zaposlenec, zaposlenci <employee, employees> oseba ali osebe, ki so v *delovnem razmerju* v neki *združbi*

zaposlovalec <employer> pravna oseba ali fizična oseba, ki sklepa pogodbe o delu z iskalcem zaposlitve

zaupanje deležnikov <stakeholder trust> izraz prepričanja, da združba deluje dobro in v korist deležnikov; odraz preglednega, etičnega, *vključujočega* in odgovornega delovanja glede *integritete*, zanesljivosti in namer; vpliva na dolgoročno *uspešnost* in obstoj *združbe*; meri se zlasti z anketami, analiziranjem mnenj, indeksi ugleda in stopnjo ohranjanja odjemalcev

zavedanje družbene odgovornosti <awareness of social responsibility> zavest o nujnosti družbeno odgovornega ravnanja za obstoj človeštva, ki temelji na spoznanju o *povezanosti* in *soodvisnosti* ljudi; posameznik ali združba prepozna, razume in sprejme svoj vpliv na družbo in okolje ter ima zato moralno, socialno in pogosto tudi pravno odgovornost; kaže se v ustreznem upoštevanju *zakona dodane vrednosti*, uresničevanju *poslanstva* in delovanju po *načelih družbene odgovornosti*

združba <association, organization> formalna (s pravno osebnostjo) *povezava* ljudi z določenim *namenom* delovanja (npr. *podjetje*, *korporacija*, *zavod*, *zadruga*, *društvo*); *nosilec* družbene odgovornosti z odgovornim upravljanjem (ESG), zagotavljanjem varnih in etičnih pogojev *dela*, odgovornim ravnanjem z naravnimi dobrinami, *poštenimi* poslovnimi odnosi; razčlenjeno omrežje medsebojnih razmerij;

zelen <green> načelo ohranjanja kakovosti okolja (npr. *zelena energija*, zelena tehnologija, zelene stranke)

zelena energija <green energy, renewable energy> obnovljivi vir energije zaradi zmanjšanja negativnega okoljskega vpliva

zelena javna naročila <green public procurement> nabava blaga, storitev in opravil z zmanjšanim vplivom na okolje skozi celoten njihov življenjski cikel

zeleno zavajanje <greenwashing, green deception> izkoriščanje zamisli *družbene odgovornosti* z namenom zavajanja javnosti; komunikacijska ali marketinška praksa, pri kateri združba ustvarja lažen ali zavajajoč vtis o svoji okoljski odgovornosti; neskladje med dejanskim ravnanjem in javno predstavitvijo

zemljevid deležnikov <stakeholder map> vizualno orodje, s katerim združba sistematično prikaže vse svoje *deležnike*, njihova medsebojna razmerja ter stopnjo vpliva in interesa v povezavi z določeno *strategijo*, projektom ali celotnim delovanjem; gre za eno osnovnih orodij oblikovanja teorije in poslovne politike *deležnikov* ter strateškega *upravljanja*; temeljni namen je opredeliti vse *deležnike*, razumeti njihovo moč, interese in pričakovanja, analizirati potencialne spore ali sinergije, načrtovati komuniciranje in upravljanje razmerij, predvideti tveganja, ustrezno razporejati dobrine pri *upravljanju deležnikov*

zmanjševanje izpustov → omejevanje izpustov

zmanjševanje odpadkov <waste minimization> politika in učinek prizadevanja za zmanjšanje količine odpadkov in ponovno uporabo materialov (npr. s *ciklom zaprtih snovi, krožnim gospodarstvom*)

III DEL

**OPREDELITVE POJMOV, KI SE POSREDNO
POVEZUJEJO Z DRUŽBENO ODGOVORNOSTJO**

B

bot mreža <botnet> omrežje računalnikov, ki samostojno izvaja določena opravila brez neposrednega človeškega nadzora; po namenu so: iskalni boti, trgovinski boti, chatboti, *moderacijski boti*, lahko pa so tudi zlonamerni boti (npr. napadi, pošiljanje nezaželenih pošte in *dezinformacij*); posamezni bot, ki je avtomatiziran računalniški program, ni nujno del mreže

C

celosten pristop <holistic approach> pristop ali pogled, ki upošteva celoto kot povezan sistem, kjer so vsi deli medsebojno odvisni in vplivajo drug na drugega; gre za iskanje vzročno-posledičnih povezav in razumevanje, kako posamezni elementi skupaj ustvarjajo večjo mrežo povezanih prvin; povezujoč in sistemski

celovit <comprehensive> obsega vse, združeno v skladno celoto in ničesar ne manjka; poudarjena je vključenost vseh sestavnih delov ali vidikov; izčrpen in popoln

cilj <goal> načrtovani izid (tudi *namen*) delovanja, ki ga je treba doseči (uresničiti) z ustreznim *ravnateljevanjem*; *sodilo* za presojanje *uspešnosti* delovanja

ciljno delovanje <targeted action> načrtno prizadevanje za uresničenje *cilja*

Č

čista donosnost <net rate of return> lastnost nečesa, da prinaša *čisti donos*; *uspešnost delovanja*, merjena s čistim donosom in izražena z različnimi kazalniki čiste donosnosti

čista obratna sredstva → obratni kapital

čisti donos <net income> (1) v *kapitalističnem sistemu* v denarni meri enoti izražen uspeh kake pridobitne dejavnosti, zmanjšan za davke, ki se nanj nanašajo; (2) z *vidika deležniškega upravljanja* je v *zdržbi* izražen s *čisto novoustvarjeno vrednostjo*; z *vidika posameznika* je vsota vseh zaslužkov (iz dela, kapitala, podjetništva, transferjev, daril, dediščin itd.) po odbitku stroškov in davkov

D

delavec <worker> oseba, ki nekaj fizično ali umsko *dela* in s tem prispeva k *družbeni blaginji*

delavec v združbi, zaposlenec <employed worker> oseba, ki ima sklenjeno *pogodbo o delu z zaposlovalcem*; pogosto (neustrezno): *zaposleni*

delni sistem <partial system> nujen, enakopraven in vsebinsko nepogrešljiv sestavni del sistema, brez katerega sistem kot tak ne more obstajati, saj bi se mu ob njegovi odsotnosti bistveno spremenila istovetnost (identiteta), funkcija (področje delovanja) ali smisel obstoja; enakovreden drugim delnim sistemom (pri človeku npr. krvni obtok, živčevje ali okostje, v združbi npr. izvajalni sistem, *informacijski sistem*, *upravljavski sistem*); gre za pojem, ki se uporablja v sistemski teoriji, organizacijski teoriji, kibernetiki, filozofiji in teoriji ravnateljavanja, predvsem za razlikovanje od pojma podsistem; porablja se za večjo terminološko natančnost, kjer pojem *podsistem* ni ustrezen.

dezinformacija <misinformation> izmišljeno ali napačno pojasnjeno sporočilo, katerega namen je zavajati, vplivati na ravnanje ljudi ali škodovati *posameznikom*, združbi ali družbi kot celoti; njene značilnosti so napačna ali izkrivljena vsebina, zavestno ustvarjanje ali širjenje, jasen ali prikrit namen, opredeljena ciljna publika; njene pogoste oblike so: lažne novice, teorije zarote, selektivno izpuščanje dejstev, ponarejene listine, popačenje slik, posnetkov in zvoka ter *bot mreže*; pogoste posledice so dolgoročneje, saj lahko ustvarja družbeno nestabilnost, povečuje polarizacijo, škoduje javnemu zdravju, spodkopava zaupanje v institucije in vpliva na demokratične procese; razlikujemo jo od napačne *informacije*

direktor združbe → vloga ravnatelja

E

ekonomika združbe <corporate business economics theory> tradicionalno področje ekonomike, ki proučuje delovanje, odločanje, *cilje*, vedenje in organizacijo združbe kot gospodarskega sistema; gre za interdisciplinarno področje, ki povezuje mikroekonomijo, organizacijo, finance, ravnateljavanje, računovodstvo, pravo in sociologijo podjetij; z vidika družbene odgovornosti se vsebinsko spremenijo njene temeljne

tradicionalne sestavine, kot so: teorija obstoja podjetja, *cilji* podjetja, vsebina *stroškov poslovanja*, teorija *upravljanja*, upravljavske strukture, politika investiranja in financiranja, teorija vloge podjetja v združbi

ekonomski liberalizem <economic liberalism> gospodarska doktrina, ki poudarja svobodo gospodarske pobude, zasebno lastnino, prosti trg in omejeno vlogo države v gospodarstvu; temelji na predpostavki, da tržni mehanizem s konkurenco najučinkoviteje razporeja dejavnike (proizvajalne tvorce) ustvarjanja in spodbuja gospodarski razvoj

empatija <empathy> zmožnost *posameznika*, da zazna in razume občutja in razmišljanja druge osebe; pomemben odraz družbene odgovornosti *posameznika*; nasprotje od *narcisizma*

enakost plač <equal pay> prizadevanje za uveljavitev načela enakega plačila za enako delo za moške in ženske

etična dilema <ethical dilemma> nastane, ko sta dve *moralni* dolžnosti enako pomembni, vendar ju ni mogoče izpolniti hkrati; položaj, v katerem sta dve dobri možnosti v konfliktu ali dve slabi možnosti neizogibni; običajno ni idealne rešitve, prisoten je element žrtvovanja, tveganja ali moralnega stroška, saj vsaka rešitev povzroči negativne posledice; običajno nastane zaradi konfliktov vrednot, dolžnosti, interesov in omejenega poznavanja (odločitev je potrebna, še preden so znane vse posledice); človek zato čuti moralno napetost (vest, dvom, skrbi), potrebna je utemeljena presoja; koristno sodilo je čim manjša škoda za razmerja in *družbeno blaginjo*

I

integriteta <integrity> temeljna človeška vrlina in etično načelo, ki pomeni popolno skladnost med notranjimi vrednotami, zavezanostjo in zunanjim ravnanjem; oseba z integriteto je celovita, nedeljiva in *avtentična* – njene besede, dejanja in načela so v harmoniji; skladnost in doslednost delovanja v skladu z etičnimi in moralnimi načeli; ključne značilnosti: iskrenost, zvestoba načelom, sposobnost refleksije, pogum in doslednost, poštenost, spoštovanje drugih; ločimo osebno, poklicno in javno integriteto

integriteta združbe <corporate integrity> sposobnost združbe, da pri odločanju in poslovanju dosledno uresničuje *načela poštenosti, etičnosti, skladnosti z zakonodajo, preglednosti in odgovornosti do vseh deležnikov*; skladnost med tem, kar združba govori, in tem, kar dejansko dela, pri čemer so vse poslovne prakse moralno in zakonito sprejemljive; vključuje preprečevanje korupcije, spoštovanje pogodb, resnicoljubnost komuniciranja, doslednost ravnanja in izogibanje zlorabi moči

interkulturni dialog <intercultural dialogue> aktiven, odprt in spoštljiv pri izmenjavi pogledov med posamezniki ali skupinami z različnimi kulturnimi ozadji; njegov *cilj* ni samo izmenjava informacij, temveč globoko razumevanje, razbijanje stereotipov in skupno oblikovanje bolj kohezivne družbe; gre za dvosmerni proces (ne enkratni dogodek), ki vključuje pripravljenost na spremembo lastne perspektive; način sporazumevanja različnih kulturnih skupin, namenjen preprečevanju konfliktov, gradnji medsebojnega razumevanja, krepitvi družbene kohezije, razvijanju učinkovitega in spoštljivega delovanja; večšina in praksa skupnega življenja v kompleksnem svetu

investiranje <investing> proces naložbenja z namenom, da se v prihodnosti pridobi večja vrednost ali korist, pri tem je pomembno upoštevanje okoljskih, socialnih in upravljavskih (*cikel*) vidikov pri sprejemanju odločitev, kar vodi do dolgoročnejših naložb v *trajnostno* gospodarsko dejavnost; pomembna je skrbna razpršitev tveganj, časovno obzorje in odnos do tveganja; proces za postopno in konsistentno gradnjo bogastva

izkaz novoustvarjene vrednosti <statement of newly created value> računovodski izkaz, ki ima dva dela: 1) oblikovanje novoustvarjene vrednosti in 2) delitev novoustvarjene vrednosti; širši, zlasti nefinančni in nematerialni vidik novoustvarjene vrednosti naj bi bil predstavljen v pojasnilih k izkazu novoustvarjene vrednosti

izkaz poslovnega izida <profit and loss statement, income statement> (1) v *kapitalističnem sistemu* izkaz, v katerem so skladno z računovodskimi standardi predstavljeni *prihodki in odhodki* v izbranem obdobju ter njihova razlika kot poslovni izid (*dobiček ali izguba*); dopolnjujejo ga pojasnila k računovodskim izkazom; glede na obliko je lahko stopenjski ali pa kot bilanca poslovnega izida; (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* ga nadomešča *izkaz novoustvarjene vrednosti*

J

javna udeležba <public participation> proces, pri katerem *posamezniki*, skupine in organizacije civilne družbe aktivno sodelujejo pri oblikovanju, izvajanju in spremljanju javnih politik, odločitev in projektov, ki vplivajo na njihovo življenje; prenos dela odločanja iz zgolj predstavniške demokracije k bolj neposredni in sodelovalni demokraciji; vključevanje javnosti v celoten cikel politike pri odločanju o projektih, ki jo zadevajo; nujno dopolnilo predstavniške demokracije, vzgaja informirane državljane in odpornost skupnosti

K

kapitalistični sistem <capitalist system> *družbeni sistem*, v katerem so proizvodna sredstva v večinski zasebni lasti in se uporabljajo za ustvarjanje dobička v okviru tržnega gospodarstva; celosten družbeni red, ki oblikuje vrednote, odnose in moč; zgodovinsko uspešen, vendar z razdiralnimi težnjami vodi do *socialne neenakosti*, kriz in okolja; oblike: neo-klasični, socialno-tržni (mešani), korporacijski, državni kapitalizem

kapitalska ustreznost združbe <capital adequacy of company> ustrezeni obseg dolgoročnega financiranja kratkoročnih naložb; razmerje med dejanskim in potrebnim *obratnim kapitalom*; pogoj za uspešno obvladovanje tveganja plačilne sposobnosti združbe; sestavni del *bonitete* združbe

korist <benefit> pozitivni učinek, prednost, pridobljena vrednost ali ugodje, ki ga nekaj (dejanje, odločitev, izdelek, sistem) prinese posamezniku, skupini ali družbi kot celoti; tisto, kar prinaša ugodne posledice; odgovor na vprašanje zakaj nekaj počnemo; v najširšem smislu pomeni zmanjšanje tveganja obstoja in povečanje ugodja človeka

koristnost <usefulness> lastnost stanja ali procesa, značilnost koristnega, to je nečesa, kar daje, ali prinaša ugodne, pozitivne posledice ali od katerega ima kdo *korist*

kreditna sposobnost združbe <credit worthiness> sposobnost združbe za vračanje najetih in predvidenih posojil; ločimo kratkoročno (sposobnost vračanja kratkoročnih posojil) in dolgoročno kreditno sposobnost (sposobnost vračanja dolgoročnih posojil); pri zadnji upniki običajno zahtevajo tudi instrumente za zavarovanje posojila; sestavni del

bonitete združbe; odobravanje posojil združbam brez ocene njihove kreditne sposobnosti oziroma ustrezne bonitete je družbeno neodgovorno; pomembno je, da *moralno odgovornost* nosita tako posojilodajalec kot tudi posojilojemalec, pri čemer večjo družbeno odgovornost nosi posojilodajalec (*družbena odgovornost bank*)

kulturna in duhovna blaginja <cultural and spiritual welfare> dostop do kulture in znanja; varovanje kulturne dediščine, občutek smisla, *pripadnosti* in *identitete*

kulturna občutljivost <cultural sensitivity> zmožnost prepoznavanja, razumevanja in spoštljivega odzivanja na razlike v verovanjih, vrednotah, praksah in komunikacijskih vzorcih med posamezniki ali skupinami iz različnih kulturnih okolij; refleksiven in empatičen odnos, ki omogoča učinkovito in dostojanstveno součinkovanje v kulturno raznolikem okolju; spoštovanje različnih tradicij, navad in *vrednot*

L

legitimnost odločitve <legitimacy of decision> lastnost odločitve, zaradi katere jo tisti, na katere vpliva, razumejo kot upravičeno, pravilno in sprejemljivo ter se ji (čeprav se morda ne strinjajo) voljno podreduje; gre za moralno, politično in socialno upravičenost, ne le za pravno formalnost; legitimna odločitev ima "pravico do ukazovanja"; odločitev, ki je skladna s predpisi, etiko in pričakovanji deležnikov

lojalnost <loyalty> stabilna čustveno-vedenjska zaveza *posameznika* določeni osebi, skupini, združbi, vrednotam ali *cilju*; dosledna in dolgoročna *pripadnost*, ki se izraža v zanesljivosti, podpori in spoštovanju obveznosti, tudi ko to ni nujno najlažja ali najugodnejša izbira; vsebuje: zaupanje, spoštovanje, odgovornost, vztrajnost, čustveni občutek pripadnosti, ne zlorablja interesov; ločimo slepo lojalnost (ki vodi v zlorabe, kršitve in spore) in zdravo lojalnost (ki je uravnotežena, vključuje kritično razmišljanje in spoštuje moralne meje; z vidika družbene odgovornosti pomeni: zvestobo pravičnim praksam, spoštovati pravila, delovati v interesu *skupnega dobrega* in *deležnikov*, ne prikrivati napak *združbe*; lojalen *zaposlenec* ne pomeni, da "uboga vse", ampak odgovorno deluje v dobro *združbe* in širše skupnosti, tudi če to vključuje opozarjanje na napake

ljubosumje <jealousy> stanje ogroženosti, da človek izgubi nekaj, kar že ima; izvira iz negotovosti, navezanosti strahu pred zavrnitvijo; sorodno čustvo je zavist; obe čustvi povečujeta entropijo *druženega sistema* zlasti, če prevzameta nadzor nad *posameznikom* ali odnosi.

lokalna skupnost <local community> osnovna družbena enota, ki jo sestavljajo ljudje, ki živijo na določenem geografskem območju (npr. vas, mestna četrt, mesto, regija) in si delijo skupne interese, vrednote, ter medsebojno izmenjujejo storitve in aktivnosti; lahko je tudi virtualna, na podlagi spletnih platform; omogoča učinkovito reševanje težav na ravni, ki je najbližja ljudem.

lokalna sredstva <local sourcing, local resources> uporaba predmetov dela in storitev iz bližnje okolice za zmanjšanje vpliva na okolje in podporo *lokalni skupnosti*

lokalni razvoj <local development> podpora projektom in pobudam, ki izboljšujejo gospodarski in socialni položaj *lokalne skupnosti*

M

medkulturna raznolikost <intercultural diversity> koncept, ki priznava, spoštuje in vrednoti obstoj različnih kulturnih skupin znotraj določene družbe, združbe ali geografskega območja, ter poudarja pozitivno součinkovanje in izmenjavo med njimi; kaže se v dinamičnem procesu, ki kliče k aktivnemu srečevanju, dialogu in medsebojni obogatitvi; različni ljudje skupaj ustvarjajo nov, bogatejši skupni svet skozi dialog, spoštovanje in priznavanje vrednosti vsake kulture; je temeljni kamen za mirno, dinamično in uspešno sodobno *družbo*; kaže na zavedanje družbene odgovornosti znotraj skupnosti

medsebojno spoštovanje <mutual respect> temeljna vrednota in družbena veščina, ki pomeni, da *posamezniki* priznavajo in vrednotijo dostojanstvo, pravice, prepričanja, prakse in razlike drug drugega, ter na podlagi tega oblikujejo zdrave in uravnotežene medosebne odnose; aktiven in zavesten odnos med ljudmi, ki omogoča ustvarjanje okolja, kjer se cenijo različna mnenja in prispevki vseh; kaže na zavedanje družbene odgovornosti posameznikov v skupnosti, določa kakovost skupnega življenja

moderacijski bot <moderation bot> avtomatiziran programski posrednik (bot), ki pomaga nadzorovati, urejati in uveljavljati pravila v digitalnih okoljih, kot so spletni forumi, družbena omrežja, klepetalnice, platforme za sodelovanje (npr. Discord, Slack) ali sistemi ocenjevanja medijev; temeljni namen je ohranjanje kakovosti razprave, varnosti uporabnikov in skladnosti z vnaprej določenimi pravili skupnosti ali platforme; instrument digitalnega *upravljanja* in *družbene odgovornosti*, ker ne odloča samostojno o vrednotah, temveč uresničuje *vrednote* in pravila, ki jih določi *združba* ali skupnost

morala <morality> praktični sklop pravil, vrednot, načel in pričakovanj, ki vodijo vedenje *posameznikov* in skupnosti; ključne značilnosti: praktična, družbeno pogojena (oblikujejo jo kultura, tradicija, religija, skupnost, družina), vsebuje zapovedi in prepovedi, ki jih sprejme skupnost, notranja sila, spremenljivost skozi čas; pogosto so moralna dejanja *posameznika* posledica *nezavedne motivacije*; ukvarja se z vprašanjem: Kako naj (se) ravnamo?

moralna zmožnost delovanja <moral agency> zmožnost moralnega delovanja (moralna agentnost) je filozofski, etični in psihološki pojem, ki označuje sposobnost *posameznika* ali *združbe*, da ravna moralno odgovorno; gre za temeljni koncept v etiki, filozofiji, pravu, *upravljanju združb* in teoriji *deležnikov*

moralna odgovornost <moral responsibility> filozofski in etični koncept, ki se nanaša na obveznost *posameznika* ali skupine, da svoje ravnanje uvrstijo glede na načela dobrega, pravičnega in pravičnega, ne glede na zunanje zakone ali sankcije; temelji na notranjem kompasu, vesti in socialni pogodbi; odgovornost pred lastno vestjo in pred drugimi člani skupnosti zaradi dejanj, odločitev in včasih celo zaradi nedelovanja;

N

načela <principles> splošna normativna vodila, ki izhajajo iz vrednot in usmerjajo presojo ter ravnanje *posameznikov* in *združb* v različnih družbenih, pravnih in poslovnih povezavah; z vidika družbene odgovornosti so pomembna zlasti naslednja: etična in moralna (npr. načela poštenosti, odgovornosti, spoštovanja človeka, neškodovanja), pravna (npr. načela zakonitosti, enakosti pred zakonom, sorazmernosti pravne varnosti), poslovna in upravljavka (npr. načela preglednosti, odgovornosti upravlja-

nja, varstva interesov deležnikov), trajnostna (npr. načela previdnosti, medgeneracijske pravičnosti, krožnega gospodarstva), *načela družbene odgovornosti posameznika in združb*; so podlaga številnim standardom, usmerjajo odločanje v zapletenih razmerah, pomagajo reševati etične dileme, omogočajo doslednost ravnanja, krepijo legitimnost odločitev

nadziranje <supervision> ločimo nadziranje *poslovanja* kot upravljavsko funkcijo (področje delovanja) in nadziranje obravnavanja podatkov kot informacijsko funkcijo (področje delovanja); oblike nadziranja so kontroliranje, inšpiciranje in revidiranje; ločimo notranje in zunanje nadziranje; dejavnost, brez katere je nepopoln vsak organizacijski sistem; neustrezno delovanje nadziranja v združbi kaže na družbeno neodgovornost *upravljavcev*; pomembno vlogo pri nadziranju poslovanja združbe imajo posredni deležniki v *organih deležniškega upravljanja* (zlasti preko zbora deležnikov), *zaposlenci* pa še preko sveta zaposlencev, sindikata in pooblaščenecv

namen <purpose, intention> razlog delovanja, ki usmerja prizadevanje posamezne dejavnosti in združbe; razlog za usmerjenost k uresničitvi nekega *cilja*; lastnost neke stvari, pojma ali dejanja; (1) v *kapitalističnem sistemu* je temeljni namen združbe povečevati vrednost lastniških vložkov kapitala z ustvarjanjem ustreznega dobička (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* je temeljni namen združbe prispevati k blaginji družbe z ustvarjanjem novoustvarjene vrednosti

napačna informacija <incorrect information, misinformation> je oblikovana brez namena zavajanja, vendar brez zadostnega znanja ali poznavanja, lahko pa je samo posledica površnosti ali nepozornosti njenega oblikovalca in pomanjkljivega sistema nadziranja; kljub temu ima lahko na krajši rok podobne škodljive posledice kot *dezinformacija*

narcizem <narcisism> zaljubljenost vase, egoistični pogled na dogajanja okoli sebe ter na poslovno življenje; zanikanje potrebe po sodelovanju in odgovornosti do drugih; nasprotje *empatije*; izraz družbeno neodgovornega delovanja *posameznika*

neoliberalizem <neoliberal economics> sodobna razvojna stopnja kapitalizma, ki poudarja svobodo posameznika, prosti trg, deregulacijo privatizacijo, in zmanjšanje vpliva države; nasprotje družbeni odgovornosti

neodvisni nadzor <independent oversight, independent supervision> sistematično in objektivno *nadziranje*, dejavnosti, postopkov, učin-

kov ali finančnega poročanja združbe, ki ga izvaja tretja, nepristranska in strokovno usposobljena oseba ali združba, ki ni v nobenem razmerju (neposrednem ali posrednem) s subjektom nadzora; glavni namen je zagotoviti zanesljivost, verodostojnost in integriteto ter zmanjšati tveganje napak, zlorab ali pristranskosti; temeljni namen je zaščita deležnikov, krepitev zaupanja, preprečevanje goljufij izboljšanje poslovanja in usklajenost s predpisi, splošnimi akti in politiko združbe; mehanizem *nadziranja* ravnovesja, zmanjševanja tveganja ter zagotavljanja zaupanja v moderni družbi; nedelovanje ali pomanjkljivo delovanje neodvisnega nadziranja je izraz družbeno neodgovornega upravljanja *združbe*

nevtralnost spolov <gender neutrality> načelo in praksa, po kateri se pravila, politike, jezik, postopki in odločitve oblikujejo in izvajajo brez razlikovanja ali privilegiranja na podlagi spola, z namenom zagotavljanja enake obravnave, dostopa in možnosti za vse *posameznike*; je del človekovih pravic in sestavni del etičnega in odgovornega upravljanja

nezavedna motivacija <unconscious motivation> vrsta notranje spodbude, želje ali potrebe, ki usmerja človekovo vedenje, ne da bi se tega *posameznik* zavedal; to pomeni, da človek pogosto ne ve, zakaj nekaj želi, počne ali čuti – razlogi pa izvirajo iz nezavednega dela psihe; nanaša se na miselne procese zunajzavestne pozornosti (npr. skriti strahovi, potlačena čustva, nerazrešeni spori, globoke želje, izkušnje iz otroštva, samodejni vzorci vedenja)

norma <norm, standard, rule> dogovorjeno in formalizirano pravilo, merilo, smernica ali značilnost, ki je vzpostavljena za dosledno in optimalno uporabo v skupnosti, dejavnosti ali združbi; osnovne vrste norm: prostovoljne, obvezne, temeljne, preskusne, sistemske, za poslovni učinek, za postopek; sestavni del moderne civilizacije in orodje za krepitev zaupanja v družbi

normativna skladnost <regulatory compliance, normative compliance, compliance with norms> skladnost ravnanja *posameznika* ali *združbe* z veljavnimi *normami* (pravnimi, etičnimi, strokovnimi, družbenimi), ki urejajo določeno področje delovanja; temelj dobrega *upravljanja* in *družbene odgovornosti* ter trajnostnega delovanja

notranja informacija <inside information> vrsta informacije o združbi ali finančnem instrumentu, ki v okviru trga kapitala in korporacijskega upravljanja pomeni zaupno, neobjavljeno informacijo, ki bi v primeru

javne objave bistveno vplivala na ceno finančnih instrumentov, na odločanje vlagateljev ali na tekmovalno sposobnost združbe; običajno jo imajo samo notranji poznavalci – “insajderji” (npr. vodje, *zaposlenci*, člani nadzora, zunanji svetovalci, revizorji, odvetniki, bankirji ipd.), ki jim lahko – če bi jo uporabili pri trgovanju – omogoča nepoštено prednost pred drugimi udeleženci trga; izpolnjuje štiri pogoje: neobjavljena, zanesljivo določena, materialno pomembna, nanaša se na izdajatelja ali instrument (npr. finančne informacije, strategija in poslovni dogodki, tehnološke, razvojne, regulatorne in pravne ter kadrovske informacije); je vprašanje *etike, zaupnosti, integritete* in zaščite *podatkov*; pri tem je pomemben sistem informacijskih pregrad (chinese walls), ki naj bi preprečevale nepooblaščen pretok notranjih informacij

O

obratni kapital <net working capital> čista obratna sredstva; presežek dolgoročnih virov nad dolgoročnimi sredstvi ter kratkoročnih sredstev nad kratkoročnimi obveznostmi *združbe*; je del dolgoročnih virov *sredstev*, ki financira kratkoročne naložbe; v primeru, da je negativen ob pozitivnem kapitalu, pomeni, da so v tej višini z delom kratkoročnih obveznosti financirane dolgoročne naložbe; ločimo dejanski obratni kapital od potrebe po njem, razlika opredeljuje *kapitalsko ustreznost* ali neustreznost *združbe*; neustrezno upravljanje z obratnim kapitalom kaže na družbeno neodgovorno poslovanje, ker zaradi prekomernega *zadolževanja* povečuje tveganja v poslovanju

obresti <interest> (1) kapitalističnem sistemu tradicionalni prihodek posojilodajalcev in/ali najemodajalcev (2) v sistemu deležniškega upravljanja obsegajo *nadomestilo za uporabljena sredstva*, ki je vrsta *stroškov poslovanja* in znesek udeležbe posojilodajalca ali najemodajalca v *novoustvarjeni vrednosti* ali v učinku financiranega posla (*projektno financiranje*)

obstoj človeka <human existence> potreba po obstoju človeka je ena izmed najbolj temeljnih, univerzalnih in biološko-psiholoških človekovih potreb; gre za osnovno potrebo, brez katere ni mogoče nobeno drugo delovanje ali razvoj; nanaša se na to, kar človeka žene k ohranjanju življenja, preživetju, samoohranitvi in ohranjanju notranje in zunanje varnosti; je izvor občutka tveganja, na katerega se človek odziva z biološkega,

ekonomskega, psihološkega, socialnega, filozofskega vidika; poraja razmišljanje o smislu življenja in *samouresničenju* človeka, kar je izhodišče za njegovo družbeno odgovorno delovanje

odgovornost <responsibility> filozofski, moralni, pravni in družbeni koncept, ki pomeni obveznost *posameznika* ali združbe, da odgovarja za svoja dejanja (ali ne-dejanja), njihove posledice in za tiste, nad katerimi ima oblast ali vpliv; obveznost nosilca odločanja, da prevzame posledice svojih odločitev za vse, ki nosijo tveganje zaradi teh odločitev; temeljne razsežnosti odgovornosti: moralna, pravna, družbena, do deležnikov; dolžnost tistega, ki ustvarja tveganje, da: prepozna vse, ki to tveganje nosijo (deležnike), svoje odločitve uskladi z zmanjševanjem njihove izpostavljenosti tveganju, prevzame posledice, če se tveganje materializira; to pomeni, da odgovornost ni le odzivna (odgovarjanje po škodi), ampak tudi vnaprejšnja (preprečevanje škode); je integralni del *poslovnega modela*, saj preprečuje *premikanje tveganj*

odhodki iz poslovanja <expenses> (1) celota *stroškov iz poslovanja* v kapitalističnem sistemu, ki se nanašajo na prodane količine proizvodov, trgovskega blaga, materiala in storitev ter se ne zadržujejo v vrednosti zalog in tudi drugih zneskov, ki jih je treba pokriti s prihodki obravnavanega obdobja; izraz zmanjšanja gospodarskih koristi v tem obdobju; so odbitna postavka od celotnega prihodka združbe pri ugotavljanju dobička (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* se med odhodke štejejo tudi stroški *nadomestil za uporabo sredstev* iz kapitala, posojil ali najema ter približno ovrednoteni *potrošek delovne sile*; razlika do celotnega prihodka je ocena *novoustvarjene vrednosti združbe*

odločanje <decision making> izbiranje ene izmed več možnih rešitev, ukrepov ali neukrepanja; povezano je z *družbeno odgovornostjo*

odprtost za sodelovanje <openness to collaboration> pripravljenost združbe poslušati in vključevati deležnike; krepi jo *soodvisnost*, ona pa krepi *celovitost*

okolje <environment> (1) z vidika združbe: poslovni partnerji, družbene in državne institucije, ožja in širša skupnost ter narava v najširšem smislu; obstajajo prizadevanja, da se tudi naravi prizna lastnost pravne osebe; (2) z vidika *posameznika*: družina, prijatelji, znanci, sodelavci in drugi ljudje ter narava

oportunizem <opportunism> preračunljivost, koristolovsko, nenačelno prilagajanje; kaže na družbeno neosveščeno obnašanje *posameznika*; nesposobnost sklepanja vzajemno koristnih dogovorov in *družbeno odgovornega* obnašanja

organizacija <organization> sestav; *združba* ljudi s pravno osebnostjo; samostojna enota ljudi in sredstev, ki si prizadeva doseči postavljene cilje in tako uresničiti svoje *poslanstvo*; strukturiran poslovni sistem z *namenom* povečevanja *učinkovitosti* individualnih prizadevanj z opredeljenimi nosilci posameznih *vrst* odgovornosti; znanstvena disciplina preučevanja *združb* z namenom *smotrnega* oblikovanja njihove *organiziranosti*; učni predmet v družboslovnih pa tudi v tehniških šolah; **neustrezno:** *proces* organiziranja

organizacijska preglednost <organizational transparency> jasne in pregledne komunikacije o vseh vidikih delovanja *združb*

organiziranje <organizing> *proces* ciljnega urejanja razmerij ter povezav med ljudmi in okoljem; povezovanje prvin poslovnega procesa znotraj *združbe* z urejanjem in usklajevanjem razmerij in delovanja

organiziranost <organization (state)> raven razmerij in povezav med sestavinami *organizacije* in okoljem; učinek *procesa* *organiziranja*; omogoča izrabo *sinergij* v poslovanju *združbe*; vidik *kakovosti* *ravnateljstva*

osebna odgovornost <personal responsibility> moralno, etično ali pravno priznanje *posameznika*, da je odgovoren za svoje dejanje, odločitve, obljube in njihove posledice; vključuje tudi pripravljenost, da se sooči s posledicami (tudi negativnimi) in da aktivno deluje za reševanje razmer, ki jih povzročajo njegova dejanja ali ne-dejanja; odgovornost *posameznika* za zavestno odgovorno ravnanje v *združbi* in *družbi* nasploh (*integriteta*); temelj njegove *družbene odgovornosti* do sebe, drugih, okolja, *dela* in *družbe* in značilnost zrelega, svobodnega in vplivnega *posameznika*

osebna etika <personal ethics> notranji sistem vrednot in moralnih načel, ki usmerjajo *posameznikovo* vedenje ne glede na zunanji nadzor, pravila ali pritiske okolja; naj bi bila skladna z njegovo *družbeno odgovornostjo*

osebnost na delovnem mestu <workplace personality> kombinacija osebnostnih lastnosti, vedenjskih vzorcev, navad in pristopov *posameznika*, ki se kažejo specifično v delovnem okolju; gre za to, kako se človek

obnaša, dela, komunicira, rešuje probleme in sodeluje, ko opravlja svoje naloge; ključne sestavine so: osebnostne lastnosti, delovne navade, vedenjski vzorci, *motivacijske* značilnosti, vloga v skupini, odzivi na stres

osnovna plača <basic salary> (1) v *kapitalističnem sistemu* plača zaposlenca skladna s predpisi, splošnimi akti in pogodbo o delu (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* nadomestilo za ovrednoteni *potrošek dela* kot odbitna postavka od davčne osnove združbe in podlaga za kalkulacijo *stroška dela* v okviru izračunov minimalnih *prihodkov* iz poslovanja (poslovnega vzvoda)

osredinjenje na človeka <human-centric design> oblikovanje in ustvarjanje proizvodov in storitev s poudarkom na potrebah ljudi

P

partnerstvo <partnership> sodelovalno razmerje med dvema ali več subjekti, ki združijo svoje zmožnosti in sposobnosti, sprejemajo skupne odločitve ter si delijo koristi in odgovornosti; je lahko pravno (oblika združbe), socialno (povezanost dveh oseb), ali s poudarkom samo na dolgoročnem sodelovanju *združb* ali *posameznikov*

plača <salary, wage> plačilo za delo zaposlenca; z vidika *družbene odgovornosti združb* so pomembna prizadevanja za *enakost plač* za enako opravljeno delo in učinke, kar ureja tudi smernica EU

plača zaposlenca <employee's salary> (1) v *kapitalističnem sistemu* obsega *plačo* in nadomestila skladno z *delovno pogodbo* ter izplačila za uspešnost (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* obsega osnovno plačo, akontacijo na plačo med letom skladno s splošnim aktom, obračun akontacij ob koncu leta z vključenimi dodatki za uspešnost in udeležbo v *novoustvarjeni vrednosti*

plačilna sposobnost <solvency> sposobnost *združbe* z *likvidnimi sredstvi* poravnati zapadle obveznosti in izvesti načrtovana vlaganja; plačilna nesposobnost, ki ni posledica višje sile, je načeloma neetično in družbeno neodgovorno stanje

podatek <data (piece of)> nevtravno sporočilo o kakem pojavu, ki še ni pripravljeno ali ustrezno kot podlaga za odločanje

podatki <data> celota nevtravnih sporočil, običajno namenjenih za oblikovanje informacij

podjetniška (ekonomska) demokracija <company democracy> koncept *upravljanja združbe*, v katerem so *zaposlenci* in drugi ključni *deležniki* vključeni v odločanje, ki presega običajne mehanizme klasičnega korporacijskega upravljanja; gre za premik od hierarhičnega, lastniško-centričnega modela k bolj sodelovalnemu (participativnemu) in enakopravnemu modelu *odločanja*; sistem, v katerem imajo *zaposlenci* (in včasih tudi drugi deležniki) institucionalizirano pravico sodelovati pri sprejemanju ključnih odločitev o upravljanju, strategiji, nadzoru ter usmerjanju in razporejanju *dobička*; ključne značilnosti so: participacija *zaposlencev* v odločanju, preglednost informacij, delitev moči in izidov, demokratični procesi, visoka raven notranje legitimnosti; poskus oblikovanja novega družbenoekonomskega sistema

podsystem <subsystem> relativno samostojen del sistema, ki deluje znotraj nadrejenega sistema, ne da bi bil nujen za sam obstoj ali identiteto celote; je zamenljiv ali prilagodljiv, njegov smisel je podpora in specializacija, ne pa samostojni obstoj; v *združbi* (npr. poslovalnica, prodajna enota, hčerinsko *podjetje*), v *družbi* (npr. *lokalna skupnost*), v *državi* (npr. šola v izobraževalnem sistemu), pri človeku (npr. roka ali noga)

poročanje <reporting> seznanjanje koga s kakim *procesom* ali stanjem; *družbeno odgovorno poročanje* je urejeno z *usmeritvami* in standardi (*GRI*); njegova koristnost se kaže na vseh področjih delovanja tako znotraj združbe kot tudi v njenem okolju

posameznik <individual> človeško bitje kot neodvisna edinstvena enota s svojimi pravicami, odgovornostjo in identiteto skladno z Ustavo RS; EU in OZN, nosilec družbene odgovornosti s svojim *poslanstvom* in vplivom na skupnost; deluje sam ali prek svojega zakonitega zastopnika tako, da prispeva k *skupnemu dobremu*, spoštuje pravila sožitja, skrbi za *trajnostne* učinke svojega ravnanja in prevzema *odgovornost* za svoja dejanja; to mu daje občutek koristnosti in omogoča samouresničitve; s takim delovanjem pridobi tudi legitimno *pravico do solidarnosti*; fizična oseba, nasprotje od skupine ali pravne osebe

poslanstvo <mission> izraža temeljni namen obstoja združbe ali *posameznika* kot obveznost do družbe; to je korist, ki jo nudita svojim deležnikom ter ožjemu in širšemu okolju

poslanstvo posameznika <individual's mission> izraz njegove družbene odgovornosti in kaže na njegov prispevek k družbeni blaginji; ki ima materialno in nematerialno obliko; je konkretno opredeljen smisel

življenja *posameznika*; udejanjanje poslanstva prispeva k njegovemu *samouresničevanju* in dolgoročnemu zadovoljstvu (sreči)

poštenost <fairness> lastnost, značilnost, ki je skladna z normami, načeli in ne omogoča okoriščanja na škodo drugega; je eno temeljnih načel *družbene odgovornosti* in *etike* poslovanja; poštenost v okviru družbene odgovornosti *združbe* pomeni pravično, nepristransko in spoštljivo ravnanje do vseh *deležnikov*, pri odločanju o poslovanju, pri delitvi izidov iz poslovanja, pri dostopu do prvin poslovnega procesa, informacij in priložnosti; obsega, enakopravnost, odsotnost manipulacije ali izkoriščanja ter spoštovanje legitimnih interesov drugih; razsežnosti poštenosti so zlasti: poštenost pri delitvi, postopkih, odločanju, komuniciranju, pogajanjih, oceni tveganj in vrednotenju; krepi zaupanje med *združbo*, *zaposlenci*, odjemalci, *državo* in skupnostjo, zmanjšuje (pravna, ugledna, operativna) tveganja, povečuje legitimnost poslovanja, omogoča stabilno pridobivanje in *delitev novoustvarjene vrednosti*, je temelj dobro delujočih razmerij z *deležniki*, je osnova *ESG* zamisli, povečuje dolgoročno uspešnost; načelo, ki postavlja merila, kako naj *združba* pravilno ravna v družbenem prostoru; z vidika *posameznika* pomeni notranji moralni standard, *etično*, resnicoljubno in odgovorno ravnanje v razmerjih z drugimi ljudmi in s skupnostjo; je pogoj njegovega dolgoročnega uveljavljanja v družbi in družbeno odgovornega uresničevanja poslanstva; kaže se v resnicoljubnosti, nepristranskosti, v odnosih in ravnanju z drugimi ter pri pridobivanju dobrin; na ta način prispeva k zaupanju, stabilnosti in legitimnosti družbenih razmerij ter s tem pomembno sooblikuje delovanje skupnosti, institucij in gospodarskega okolja; poštenost pomeni ključno prvino odgovornega *državljanstva* in *trajnostne* družbene kulture

potrošek dela <quantity of labour consumed> časovno ali kako drugače v naravni merski enoti izražen obseg opravljenega dela (porabljene človeške energije); v *sistemu deležniškega upravljanja* je vrednostno načeloma enak za vse *zaposlence*, razen za tiste, ki delajo v posebnih, težkih razmerah; vsebinsko je primerljiv s potroškom delovnega sredstva (amortizacijo)

potrošek delovnega sredstva <quantity of means of work consumed> praviloma z amortizacijsko stopnjo izražen del celote delovnega sredstva, ki ustreza njegovi letni fizični obrabi, fizičnemu stanju, tehničnemu in gospodarskemu staranju in je podlaga za ugotavljanje stroška delovnega sredstva v določenem obdobju

potrošek predmeta dela <quantity of objects of work consumed> v naravni merski enoti izražena količina *predmeta dela*, ki je bila porabljena v določenem obdobju oziroma je prešla v naslednjo stopnjo predelave ali izdelave

potrošek storitve <quantity of service consumed> v naravni merski enoti ali kako drugače izražena količina porabljene storitve, ki ustreza njeni uporabi v določenem obdobju

potroški <quantities consumed> porabljene (potrošene) količine ali čas ter predpostavljeno obrabljanje, izrabljanje ali staranje delovnih sredstev, predmetov dela, storitev, delovne sile in najetih sredstev

povezanost ljudi <interconnectedness of people> posledica sodelovanja pri obvladovanju skupnega *tveganja* obstoja človeštva; kaže se kot omrežje razmerij, odnosov, vplivov in *soodvisnosti* med *posamezniki*, skupinami in družbo; povečujejo jo zlasti delitev dela in specializacija ter razvoj vseh vrst tehnologij; je socialna, ekonomska, kulturna, tehnološka in ekološka; temeljna resnica bivanja človeka; pogoj *trajnostne* prihodnosti

pravica do solidarnosti <right to solidarity> preoblikovana *pravica do dela* pri posameznikih, ki zaradi različnih razlogov niso sposobni s svojim delom v celoti zagotoviti svojega obstoja; temeljni izvajalec in nosilec jamstva te pravice je država s svojimi institucijami, kar kaže na njeno družbeno odgovornost, ki je opredeljena v Ustavi RS; temelji na povezanosti ljudi; ločiti jo je treba od *dobrodelnosti* (filantropije);

premikanje (prelaganje) tveganj <risk shifting> strategija ali *proces*, kjer en subjekt (npr. *združba* ali *država*) namerno ali sistemsko prenese negativne posledice *tveganj* na druge subjekte, ki niso neposredno udeleženi v odločitvah ali jim niso pravično nadomestili izpostavljenosti; pri tem se izogne polni *odgovornosti*, saj prenese večino stroškov (škode) na *zaposlenca*, javni sektor, *lokalne skupnosti*, in prihodnje generacije; pri tem obstajajo *različne* nevarnosti, kot so *moralni hazard*, kršitve pravičnosti, sistemskih tveganj, dolgoročne nevzdržnosti; ključni del kritike tradicionalnega korporacijskega upravljanja *združb*, saj pomeni zavesten nepošten odnos do *deležnikov*

prenehanje podjetja, stečaj, likvidacija <company dissolution, company liquidation> pravni in ekonomski postopek, pri katerem *podjetje* preneha obstajati kot pravna oseba, njegovo premoženje po pokritju vseh obveznosti pa se unovči in porazdeli med upnike in lastnike kapitala

v skladu z zakonom; gre za končno fazo življenjskega cikla *podjetja*, pri kateri podjetje trajno preneha z opravljanjem dejavnosti; razlogi so lahko poslovni, pravni in finančni; prenehanje je lahko prisilno, v okviru stečaja ali prostovoljno; (1) v kapitalističnem sistemu o prostovoljnem prenehanju podjetij odločajo večinski lastniki kapitalskih deležev (2) v *sistemu deležniškega upravljanja* bi lahko sprejeli odločitev o *prenehanju* združbe samo njeni deležniki na zakonsko določen način; sodilo o smotrnosti prenehanja bi morala biti ocena vpliva take odločitve na blaginjo družbe kot celoto; družbeno odgovorna likvidacija *združbe* zmanjšuje negativne posledice in ohranja ugled lastnikov deležev kapitala in ravnateljstva; s tem se lahko zagotovi pošteno obravnavo zaposlencev, pravočasno obveščanje, spoštovanje pogodbenih obveznosti, pregledno ravnanje z upniki, najmanjši možni negativni vpliv na družbeno blaginjo; uveljavljanje teh načel bi morali urejati ustrezni predpisi, ki bi preprečevali istim osebam ustanavljanje *fiktivnih združb* v špekulacijske namene (npr. *pranje denarja*, izogibanje davkom)

preprečevanje diskriminacije <prevention of discrimination> sistem ukrepov (pravni, institucionalni), preprečevalnih politik in praks, katerih cilj je prepoznati, izločiti in zatreti neupravičeno različno obravnavanje posameznikov ali skupin na podlagi osebnih značilnosti; neprekinjen *proces* vzpostavljanja enakih možnosti in spoštovanja vseh *posameznikov* za zaščito človekovih pravic, družbenega razvoja in gospodarskih koristi

prevzemanje odgovornosti za napake <taking responsibility for mistakes, accountability for errors> ključna osebna, organizacijska in družbena vrlina; priznanje in delovanje za popravek škode škodljivih dejanj ali napačnih odločitev ter preprečevanje ponovitve; celosten *proces družbeno odgovornega* ravnanja; znak zrelosti, moči in zavezanosti k dobremu

prihodki <revenues> *prodajna vrednost* prodanih količin proizvodov, trgovskega blaga in storitev ter drugi zneski (npr. *donacije*), s katerimi se pokrivajo *odhodki* istega obdobja pri ugotavljanju poslovnega izida; pomenijo povečanje gospodarskih *koristi* v določenem obdobju

S

skrbni pregled trajnostnega razvoja združbe <corporate sustainability due diligence> prepoznavanje in obravnavanje možnih ter dejanskih negativnih vplivov na *človekove pravice* in *okolje* v združbi, njenih podružnicah in kadar je to povezano z njihovo vrednostno verigo, tudi v poslovanju njihovih poslovnih partnerjev; smernica določa obveznost skrbnega pregleda za velika podjetja, da sprejmejo in izvajajo načrt prehoda za blažitev podnebnih sprememb, ki je usklajen z namenom podnebne nevtralnosti do leta 2050 iz Pariškega sporazuma ter vmesnimi cilji v okviru evropske podnebne zakonodaje

socialna neenakost → **družbena neenakost**

smoter, namen združbe <purpose of the company> prispevanje k družbeni blaginji, podrobneje opredeljen s *poslanstvom združbe*

solidarnost → **pravica do solidarnosti**

T

trajnost, obstojnost <permanence, durability> dolgoročna fizična obstojnost, kakovost trajnega, robustnost, odpornost

transakcija <transaction> pogodbeno ali sporazumno dejanje *prenosa* lastništva ali odgovornosti (*tveganja*); bančni, finančni, trgovinski, gotovinski ali brezgotovinski posel; operacija v podatkovni zbirki (npr. knjigovodska transakcija)

transakcijski strošek <transaction cost> strošek, ki ga je treba plačati zato, da *transakcija* sploh lahko poteka; strošek uporabe trga (prenosa lastnine v procesu menjave); strošek načrtovanja, odločanja, sklepanja, nadzorovanja in uveljavljanja sporazumov med ekonomskimi akterji, ki spremljajo izmenjavo, vendar niso del procesa ustvarjanja; ni neposredni strošek proizvoda ali storitve; stroški iskanja (pridobivanja) informacij, pogajanj in sklepanja pogodb, nadziranja in uveljavljanja pogodb

V

vloženi kapital <invested capital> v poslovnofinančnem pomenu: vsota *lastniškega kapitala* in *dolgovanega kapitala* (dolgoročnih dolgov z vključenimi dolgoročnimi rezervacijami); podlaga za različne kazalnike *učinkovitosti* poslovanja

Z

zelena pošta <greenmail(ing)> označuje grožnje *združbi* ali njenemu vodstvu s špekulativnim nakupom delnic ali deležev z grožnjo *sovražnega prevzema* ali njihove prodaje po višji ceni oziroma zahteve po pridobitvi premije, da do tega ne pride; povzroča nepotrebne stroške, zmanjšuje vrednost *združbe* in njeno *boniteto*, spodbuja kratkoročno obnašanje *ravnateljstva*, zmanjšuje stabilnost in pravno varnost na kapitalskih trgih; je družbeno neodgovorno delovanje

Ž

želja po imeti čim več <desire to have as much as possible> naravna želja (odziv), ki izhaja iz prvinske potrebe človeka po zmanjšanju *tveganja* in pridobivanju ugodnosti z oblikovanjem rezerv in s tem ohranjanju svojega obstoja ali izboljšanje svoje blaginje; doseganje tega v škodo drugega človeka ali *združbe* je izraz *pohlepa*

žvižgači <whistleblowers> ljudje, ki spregovorijo, ko pri svojem *delu* naletijo na nepravilnosti, ki lahko škodujejo *javnemu interesu*, na primer okolju, javnemu zdravju in varnosti potrošnikov; njihove prijave lahko vodijo do učinkovitega odkrivanja, preiskovanja in pregona kršitev, ki bi sicer ostale skrite in bi povzročile resno škodo *blaginji družbe* in na splošno *javnemu interesu*; soočajo se z velikim tveganjem povračilnih ukrepov, od zmanjšanja veljave, diskvalifikacije, do obtožb in sojenja, izgube službe in ekonomske stabilnosti ali življenja ter omadeževanja dobrega imena; *država* jih je dolžna zaščititi z ustreznimi predpisi in promocijo, skladno z usmeritvami *EU* in *OZN*; žvižgaštvo je namenjeno razkritju resnih nepravilnosti, ne sme pa služiti kot orodje nagajanja ali celo maščevanja sodelavcem ali predpostavljenim

IV. DEL

MANIFEST DRUŽBENE ODGOVORNOSTI ZDRUŽB IN REFORME SISTEMA

Družbena odgovornost temelji na zavedanju, da imajo odločitve združb širše družbene, okoljske in ekonomske posledice. Zato se zavezujejo k ravnanju, ki presega zgolj izpolnjevanje pravnih obveznosti in vključuje odgovoren odnos do vseh deležnikov.

Manifest družbene odgovornosti združb in reforme sistema izraža vrednote, cilje in zaveze, pomeni normativni okvir za delovanje, njegova funkcija je usmerjevalna.

PREAMBULA

Manifest izhaja iz spoznanja, da družbena odgovornost ni naravna lastnost združb, posameznikov, trgov ali institucij, temveč normativna odločitev, ki jo je treba jasno izraziti, utemeljiti in braniti. Ne pomeni znanstvenega opisa dejstev, temveč podlago za javno izpostavitve vrednot, ciljev in zahtev, ki zadevajo razmerja med močjo, odgovornostjo in posledicami delovanja. Manifest izraža stališče in zahteva odločitev.

I. TEMELJNO IZHODIŠČE

Družbena odgovornost združb in reforma sistema pomenita zavezo, da se delovanje združb, institucij in nosilcev oblasti ne presoja zgolj po zakonitosti, učinkovitosti ali donosnosti, temveč tudi po družbenih, okoljskih in sistemskih posledicah, ki jih to delovanje povzroča.

Družbena odgovornost ni naravni zakon. Je podlaga za odločitve o reformi sistema. Temelji na spoznanju o povezanosti in soodvisnosti vseh ljudi in njihovih združb, potrebi po čim večji celovitosti in odgovornosti za vplive na družbo.

Pomeni odgovornost za prispevanje k ohranjanju in povečevanju družbene blaginje nasploh.

Družbena odgovornost ni spontana posledica trga, tehnološkega napredka ali gospodarske rasti. Nastane ob ustanovitvi združbe in je učinkovita tam, kjer obstaja:

- zavestna presoja učinkov,
- institucionalna zmožnost omejevanja škode,
- javno prevzemanje odgovornosti.

II. MOČ IN ODGOVORNOST

Kjer obstaja moč odločanja, mora obstajati tudi odgovornost. Manifest izhaja iz stališča, da koncentracija lastništva, kapitala, informacij ali odločanja ustvarja asimetrije moči, ki niso nevtralne. Te asimetrije vplivajo na razporeditev tveganj in koristi in določajo, kdo nosi posledice odločitev. Zato zahtevajo nadzorne, popravljalne ter javno preverljive in učinkovite mehanizme.

Odgovornost ne more biti zgolj prostovoljna ali moralna gesta. Biti mora institucionalno utemeljena, preverljiva in uveljavljiva.

III. DELEŽNIKI IN UPRAVLJANJE

Družbena odgovornost zahteva preseganje izključno lastniškega razumevanja upravljanja z reformo sistema. To pomeni priznanje dejstva, da delovanje združb vpliva na širši krog subjektov, ki niso nosilci lastniških pravic, vendar nosijo del tveganj, stroškov ali posledic.

Zato manifest zagovarja:

- upoštevanje legitimnih interesov različnih deležnikov,
- njihovo vključevanje v razpravo o tveganjih in vplivih poslovne politike,
- omejevanje odločitev, ki sistematično prenašajo stroške na skupnosti ali prihodnje generacije.

Deležniško upravljanje ne pomeni odprave lastništva, temveč omejitev njegove absolutnosti.

IV. TVEGANJA, VPLIVI IN PREPREČEVANJE ŠKODE

Tveganja niso zgolj tehnična ali finančna. So tudi družbena, okoljska in politična.

Manifest izhaja iz stališča, da združbe in institucije nosijo odgovornost za predvidljive škodljive učinke svojega delovanja, tudi kadar so ti posredni ali časovno odloženi.

Preprečevanje škode ima prednost pred naknadnim popraviljanjem posledic. Sprejemljivo tveganje ni naravna danost, temveč povzetek družbene in politične presoje.

V. PREGLEDNOST IN JAVNOST

Brez preglednosti ni odgovornosti. Družbena odgovornost zahteva javno dostopne in razumljive informacije:

- o ciljih,
- o odločitvah,
- o vsestranskih učinkih in posledicah delovanja.

Preglednost ni administrativna zahteva, temveč pogoj demokratične presoje in nadzora.

VI. TRAJNOST IN PORAZDELITEV ODGOVORNOSTI V ČASU

Sedanje odločitve imajo dolgoročne posledice. Manifest zagovarja razumevanje družbene odgovornosti kot porazdelitev odgovornosti v času, ki vključuje:

- upoštevanje okoljskih omejitev,
- varovanje pogojev prihodnjega delovanja,
- zavračanje kratkoročnih koristi, ki ustvarjajo dolgoročno škodo.

Trajnost ni tehnični kazalnik, temveč normativna zaveza do prihodnosti.

VII. SKLEPNA ZAVEZA

Ta manifest ne trdi, da so njegove vrednote samoumevne ali nevtralne. Nasprotno: so izrecno normativne, zahtevne in kot take, odprte za javno razpravo.

Njegov namen ni nadomestiti demokratične presoje, temveč jo omogočiti, in sicer:

- s poudarjanjem vrednot,
- s skrbno izbiro ciljev,
- z zahtevo po odgovornosti tam, kjer obstaja moč.

V. DEL

**ANGLEŠKO-SLOVENSKI SLOVAR ZA IZBRANE
STROKOVNE POJME**

A

Academy of sciences for sustainable development of Slovenia - Akademija znanosti za trajnostni razvoj Slovenije

accessible communication, clear communications - lahko (eno-stavno) komuniciranje

accountability – skrbnost, sprejemanje odgovornosti

active citizenship – aktivno državljanstvo

active stakeholder engagement - aktivno vključevanje deležnikov

added value - dodana vrednost

allocation of newly created value - razporejanje novoustvarjene vrednosti

altruism – altruizem

analyzing social impact - analiziranje družbenega vpliva

areas of social responsibility - področja družbene odgovornosti

aspects of social responsibility - vidiki družbene odgovornosti

association, organization - združba

authenticity - pristnost

automatization of sustainable processes -

automatization of sustainable processes . avtomatizacija trajnostnih procesov

awareness of social responsibility - zavedanje družbene odgovornosti

B

balancing of interests - uravnoteževanje interesov

basic salary – osnovna plača

benefit - korist

benefit - korist

biodiversity - biotska raznovrstnost

biodiversity conservation - ohranjanje biotske raznovrstnosti

botnet – bot mreža

business analysis - analiziranje poslovanja

business effectiveness, business performance - uspešnost poslovanja

business quality, business excellence – kakovost, odličnost v poslovanju

C

cap and trade - sistem omejitev in trgovanja z izpusti

capital adequacy of company - kapitalska ustreznost združbe

capitalist system - kapitalistični sistem

carbon footprint – ogljični odtis

carbon neutrality - ogljična nevtralnost

carbon tax – ogljični davek

charity, philanthropy - dobrodelnost

circular economy – krožno gospodarstvo

circular process – krožni proces

citizen engagement, participatory practices - vključevanje občanov

citizenship of an individual - državljanstvo posameznika

climate action movement – gibanje za podnebje

climate responsibility - podnebna odgovornost

closed-loop material cycle - cikel zaprtih snovi

code of conduct – kodeks ravnanja

codes - kodeksi

collective well-being – kolektivna (skupna) blaginja

common good – obče, skupno dobro

common goods - skupne dobrine

community engagement – komunalna vključenost (vključenost lokalne skupnosti)

community well-being (welfare) activities - aktivnosti (delovanje) za dobrobit (blaginjo) skupnosti

company creditworthiness - boniteta podjetja

company democracy - podjetniška (ekonomska) demokracija

company dissolution, company liquidation - prenehanje podjetja, stečaj, likvidacija

company ranking - razvrščanje (rangiranje) združb

company, corporation, concern, enterprise - združba

company's mission - poslanstvo združbe

company's vision – vizija združbe

compensation for the use of capital - nadomestilo za uporabo sredstev kapitala

compensation for the use of loan funds - nadomestilo za uporabo izposojenih sredstev

comprehensive - celovit

contribution of companies to common good - prispevek združb k skupnemu dobru

cooperative - zadruga

corporate business economics theory - ekonomika združbe

corporate citizenship - državljanstvo združbe, korporacijsko državljanstvo

corporate creditworthiness - kreditna sposobnost združbe, boniteta

corporate government bearers – nosilci upravljanja v podjetju

corporate identity - identiteta (istovetnost) združbe

corporate integrity - integriteta združbe

corporate social responsibility policy - politika družbene odgovornosti združbe

corporate sustainability due diligence - skrbni pregled trajnostnega razvoja združbe

cost - strošek

cost of owner's capital - strošek lastniškega kapitala

country's social responsibility policy - politika družbene odgovornosti države

credit worthiness - kreditna sposobnost

cultural and spiritual welfare - kulturna in duhovna blaginja

cultural sensitivity - kulturna občutljivost

D

data - podatki

data (piece of) - podatek

decision making - odločanje

depletion cost - strošek amortizacije naravne dobrine

depreciation cost, amortization cost – strošek amortizacije

desire to have as much as possible - želja po imeti čim več

dignity - dostojnost, dostojanstvo

dimensions of social responsibility - razsežnosti družbene odgovornosti

direct stakeholders - neposredni (upravljaljski) deležniki

directing, guidance - usmerjanje

discretionary social responsibility - prostovoljna družbena odgovornost

distribution of newly created value - delitev novoustvarjene vrednosti

donaton, gift – donacija, darilo

double materiality - dvojna materialnost (pomembnost

durable - trajen

duty of confidentiality – dolžnost zaupnosti

eco-friendly technologies - okolju prijazne tehnologije

ecological footprint – ekološko odtis

economic ethics, business ethics – ekonomska, poslovna etika

economic justice – ekonomska pravičnost

economic liberalism - ekonomski liberalizem

economic welfare – ekonomska blaginja, blagostanje

ecosystem - ekosistem

ecosystem support, ecosystem preservation - ekosistemska podpora

effectiveness of information process - uspešnost informacijskega procesa

efficiency of information process – učinkovitost informacijskega procesa

elements of social responsibility - prvine družbene odgovornosti

emission offsetting, carbon offsetting - izravnava (kompenzacija) izpustov (emisij)

emission reduction, emission control – omejevanje (nadzor) izpustov

emotional intelligence - čustvena inteligenca

emotional well-being of employees - čustvena blaginja zaposlencev

empathy - empatija

employed worker - delavec v združbi, zaposlenec

employee involvement – vključitev zaposlencev

employee, employees - zaposlenec, zaposlenci

employees' participation, in decision-making, codetermination – soodločanje zaposlencev

employee's salary - plača zaposlenca

employer - zaposlovalec

energy conservation - ohranjanje energije

environment - okolje

environment, social and government principle - ESG načelo

environmental care - skrb za okolje

environmental cleanliness, environmental integrity - čistost okolja

environmental international standards - okoljski mednarodni standardi

environmental responsibility - okoljska odgovornost

environmental welfare - okoljska blaginja

equal pay – enakost plač

equity capital, owner's capital – lastniški kapital

ethical compliance assurance - garancija (jamstvo) družbeno odgovornega delovanja

ethical dilemma – etična dilema

ethical investing - etično investiranje (naložbenje)

ethical sourcing of raw materials and resources - družbeno odgovorno pridobivanje surovin in dobrin

expenses – odhodki iz poslovanja

F

fairness - poštenost

fiduciary duty - skrbniška dolžnost, dolžnost, ki temelji na zaupanju

fiduciary responsibility - fiduciarna odgovornost, odgovornost, ki temelji na zaupanju

forms of social responsibility - oblike družbene odgovornosti

fossil dependency – fosilna odvisnost

free education - brezplačno izobraževanje

G

gender neutrality - nevtralnost spolov

global citizenship - globalno (svetovno) državljanstvo

goal - cilj

goods conservation - ohranjanje dobrin

governance - upravljanje

governing (direct) stakeholders - upravljavski (neposredni) deležniki

greed - pohlep

green – zelen

green energy, renewable energy - zelena energija

green public procurement - zelena javna naročila

greenmail(ing) – zelena pošta

greenwashing, green deception - zeleno zavajanje

H

harmlessness, non-maleficence - brezškodljivost (neškodljivost)

high quality of life - visoka kakovost življenja

holistic approach – celosten pristop

holistic approach to business - holistični pristop v poslovanju

human existence – obstoj človeka

human rights - človeške pravice

human-centric design - osredinjenje na človeka

I

impact of selling a company on stakeholders - vpliv prodaje podjetja na deležnike

implementation transparency - izvedbena preglednost

inclusion - vključitev

income - dohodek

incorrect information, misinformation - napačna informacija

independent oversight, independent supervision – neodvisni nadzor

indirect stakeholders - posredni (neupravljavski) deležniki

individual - posameznik

individual well-being - blaginja posameznika, individualna blaginja

individual's mission - poslanstvo posameznika

individual's newly created value - posameznikova novoustvarjena

vrednost

innovations for sustainability - inovacije za trajnost

inside information – notranja informacija

intangible newly created value - nematerialna novoustvarjena vrednost

integrity - integriteta

interconnectedness of people – povezanost ljudi

intercultural dialogue – interkulturni, medkulturni dialog

intercultural diversity - medkulturna raznolikost

interdependence of people - soodvisnost ljudi

interest - obresti

intergenerational justice - generacijska pravičnost

international governance standards and international management standards - upravljavski mednarodni standardi

international standard for corporate social responsibility - mednarodni standard družbene odgovornosti podjetij

invested capital – vloženi kapital

investing – investiranje, naložbenje

ISO 26000/2010 - international standard for corporate social responsibility - mednarodni standard družbene odgovornosti združb

J

jealousy - ljubosumje

L

labor standards – delovni standardi

labour cost - strošek dela

leadership - vodenje

legitimacy of decision - legitimnost odločitve

local community - lokalna skupnost

local development - lokalni razvoj

local resources, local sourcing - lokalna sredstva

loss - izguba

loyalty - lojalnost

M

management - ravnateljevanje

measurable sustainability goals - merljivi trajnostni cilji

misinformation - dezinformacija

mission - poslanstvo

moderation bot - moderacijski bot

moral agency – moralna zmožnost delovanja

moral hazard - moralni hazard, moralna nevarnost

moral responsibility - moralna odgovornost

morality – morala

motivation – motivacija, spodbuda

mutual respect - medsebojno spoštovanje

N

narcisism - narcizem

natural sustainability – naravna trajnost

nature-based approach, close-to-nature approach, nature-friendly management - sonaravnost

neoliberal economics - neoliberalizem

net income – čisti donos

net rate of return - čista donosnost

net working capital – obratni kapital

net zero energy houses - breženergijske hiše

networking for social good - mreženje za družbeno dobrobit

newly created value in organization - novoustvarjena vrednost v združbi

non-governing stakeholders - neupravljavski (posredni) deležniki

norm, standard, rule – norma, standard, pravilo

O

off-balance sheet record - zabilančna evidenca

openness to collaboration - odprtost za sodelovanje

operating costs - stroški poslovanja

opportunism - oportunistem

organization – organizacija

organization (state) - organiziranost

organizational transparency - organizacijska preglednost

organizing - organiziranje

owner's governance - lastniško upravljanje

owners of companies - lastniki združb

P

partial (part) system – delni sistem

partnership - partnerstvo

passive house - pasivna hiša

permanence, durability - trajnost, obstojnost

permanent solvency - trajna plačilna sposobnost

personal ethics – osebna etika

personal responsibility - osebna odgovornost

poverty - revščina

political welfare - politična blaginja

prevention of discrimination - preprečevanje diskriminacije

principle of public morality - načelo javne morale

principles - načela

principles of corporate social responsibility - načela družbene odgovornosti podjetij

principles of individual social responsibility - načela družbene odgovornosti posameznika

professional ethics – poklicna etika

profit and loss statement, income statement – izkaz poslovnega izida

profit before taxes, income before taxes - dobiček, pozitivni poslovni izid

profit sharing - delitev dobička

promoting socially responsible behaviour - spodbujanje družbeno odgovornega vedenja

promoting sustainable development - spodbujanje trajnostnega razvoja

prudential, financial, credit responsibility - bonitetna odgovornost

public accountability - javna odgovornost

public benefit principle - načelo javne koristi

public good – javno dobro, javna dobrina

public interest – javni interes

public participation - javna udeležba

public sustainability commitment - javna zaveza trajnosti

purpose of the company – smoter, namen združbe

purpose, intention - namen

Q

quantities consumed - potroški

quantity of labour consumed – potrošek dela

quantity of means of work consumed - potrošek delovnega sredstva

quantity of objects of work consumed - potrošek predmeta dela

quantity of service consumed - potrošek storitve

R

reasonable accommodation - razumna prilagoditev

recyclability – reciklabilnost, ponovna uporabnost

recycling - recikliranje

regulatory compliance, normative compliance, compliance with norms - normativna skladnost

rental cost - strošek najemnin

reporting - poročanje

residual value added -

responsibility - odgovornost

responsible marketing - odgovorno trženje

responsible waste management - odgovorno ravnanje z odpadki

retained (unpaid) newly created value - zadržana (neizplačana) novo-ustvarjena vrednost

revenues - prihodki

right to solidarity - pravica do solidarnosti

risk - tveganje rizik

risk analysis - analiziranje tveganj

risk bearers - nosilci tveganj

risk management - ravnanje s tveganji

risk shifting - premikanje (prelaganje) tveganj

risk vigilance - budnost pri tveganjih

role of chief financial officer - vloga ravnatelja (vodje) finančne funkcije (področja nalog)

role of top manager - vloga ravnatelja

S

safe and supportive working environment - brezskrbno delovno okolje

salary, wage - plača

social entrepreneurship - družbeno podjetništvo

social impact – družbeni vpliv

social impact measurement - merjenje družbenega vpliva

social inequality – družbena neenakost

social international standards - socialni mednarodni standardi

social policy – socialna politika

social responsibility - družbena odgovornost, odgovornost do družbe

social responsibility bonus - bonus za družbeno odgovornost

social responsibility holders (bearers) - nosilci družbene odgovornosti

social responsibility of banks - družbena odgovornost bank

social responsibility of companies in times of crisis - družbena odgovornost združb v kriznih razmerah

social responsibility of individual - družbena odgovornost posameznika

social responsibility of organization, , responsible business conduct - družbena odgovornost združbe

social responsibility of the state - družbena odgovornost države

social responsibility perspective - perspektiva (zorni kot) družbene odgovornosti

social responsibility policy - politika družbene odgovornosti

social responsiveness - družbena odzivnost

social system – družbeni sistem

social welfare - socialna blaginja

socially responsible consumerism - družbeno odgovorno potrošništvo

socially responsible decision - družbeno odgovorna odločitev

socially responsible investing - družbeno odgovorno investiranje (naložbenje)

socially responsible leadership - družbeno odgovorno vodenje

socially responsible public procurement - družbeno odgovorna javna naročila

socially responsible reporting - družbeno odgovorno poročanje

society - družba

socioeconomic system - družbenoekonomski sistem

solvency – plačilna sposobnost

ssubsystem - podsistem

stakeholder - deležnik

stakeholder analysis - analiziranje deležnikov

stakeholder audit - revizija deležnikov

stakeholder behavior - obnašanje deležnikov

stakeholder classification - razvrščanje deležnikov

stakeholder coalitions - koalicije (zveze) deležnikov

stakeholder ethics - deležniška etika

stakeholder governance - deležniški sistem upravljanja

stakeholder governance bodies - organi deležniškega upravljanja

stakeholder groups - skupine deležnikov

stakeholder management - upravljanje deležnikov

stakeholder map - zemljevid deležnikov

stakeholder paradox, stakeholder contradiction - deležniško protislovje

stakeholder register - deležniški register

stakeholder responsibility - deležniška odgovornost

stakeholder strategic programs - strateški programi za deležnike

stakeholder strategy – strategija do deležnikov

stakeholder theory, stakeholder approach - deležniška teorija, deležniški pristop

stakeholder trust - zaupanje deležnikov

stakeholders' cooperative potential, capacity for cooperation - sposobnost sodelovanja deležnikov

stakeholder's success matrix – matrika uspeha deležnikov

stakeholders' network analysis - mrežna analiza razmerij z deležniki

state – država

statement of newly created value - izkaz novoustvarjene vrednosti

supervision - nadziranje

support for education - podpora izobraževanju

sustainability - trajnostnost

sustainability accreditation - trajnostna akreditacija

sustainability agenda – agenda trajnosti

sustainability applications - aplikacije za trajnost(nost)/sonaravnost

sustainability certification - trajnostno potrjevanje (certifikacija)

sustainability development - trajnostni, vzdržljivi razvoj

sustainability fatigue - utrujenost od trajnosti

sustainability politics - trajnostna politika

sustainability programs/measures - trajnostni programi/ukrepi

sustainability promotion - promocija trajnosti

sustainability reporting standards - trajnostni standardi poročanja

sustainability standards - trajnostni standardi

sustainability strategy - trajnostna strategija

sustainability trade - trajnostna trgovina

sustainable - trajnosten, vzdržljiv

sustainable architecture - arhitekturna trajnost(nost)/sonaravnost

sustainable business (value) chains - trajnostne poslovne (vrednostne) verige

sustainable construction - trajnostna gradnja

sustainable cycle - trajnostni krog

sustainable financing - trajnostno financiranje

sustainable management indicators - kazalniki trajnostnega upravljanja

sustainable materials - trajnostni materiali

sustainable matrix - trajnostna matrika

sustainable relationships - trajnostna razmerja

sustainable resource management - trajnostno upravljanje z dobrinami

sustainable society - trajnostna družba

sustainable technology - trajnostna tehnologija

T

taking responsibility for mistakes, accountability for errors - prevzemanje odgovornosti za napake

targeted action - ciljno delovanje

tragedy of the commons - tragedija skupnih dobrin

transaction - transakcija

transaction cost - transakcijski strošek

transparency - preglednost

triple bottom line - trojni končni izid

types of social responsibility - vrste družbene odgovornosti

U

unconscious motivation - nezavedna motivacija

usefulness - koristnost

usefulness – koristnost

V

value-added law – zakon dodane vrednosti

values - vrednote

W

waste minimization - zmanjševanje odpadkov

welfare - blaginja družbe

well-being – dobrobit

whistleblowers - žvižgači

work - delo

worker - delavec

workplace personality - osebnost na delovnem mestu

AZTRS

AKADEMIJA ZNANOSTI ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ SLOVENIJE
ACADEMY OF SCIENCES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SLOVENIA

